

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BİR DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM TÜRÜ OLARAK
BİRLEŞME VE SATIN ALMALARIN İHRACATA ETKİSİ;
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa İteriş YILMAZ

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası Ticaret

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Yağmur ERSOY

MAYIS – 2015

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

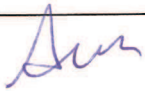
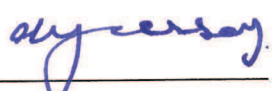
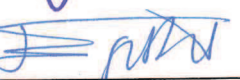
**BİR DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM TÜRÜ OLARAK
BİRLEŞME VE SATIN ALMALARIN İHRACATA ETKİSİ;
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa İlteriş YILMAZ

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası Ticaret

Bu tez 13/05/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç Dr. Ali TAŞ	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Yağmur ERSOY	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Esra DİL	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Mustafa İteriş YILMAZ

13.05.2015

ÖNSÖZ

Akademik hayata attığım bu ilk adımda bana yol gösteren, bana olan güveni, desteği ve anlayışıyla danışmanlık eden, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet Yağmur ERSOY'a çalışmam esnasında ve dışında tüm katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmada çok değerli katkıları bulunan Arş. Gör. Halil ŞİMDİ'ye de çok teşekkür ederim.

Ayrıca benim için "hoca" kelimesinin manasını derinleştiren değerli hocalarım sayın Prof. Dr. Recai COŞKUN, Prof. Dr. Selahattin KARABINAR ve Doç Dr. Ali TAŞ'a teşekkürlerimi iletirim.

Çalışmam ve hayatım boyunca her an desteklerini ve güvenlerini bana hissettiren idollerim Kemal YILMAZ ve Abugül YILMAZ'a ve tüm aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mustafa İleriş YILMAZ

13.05.2015

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	vi
GRAFİK LİSTESİ	vii
RESİM LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI	5
1.1. Yabancı Sermaye	5
1.2. Yabancı Sermaye Yatırımı.....	5
1.2.1. Yabancı Sermaye Yatırımı Nedenleri ve Etkileri	7
1.2.2. Yabancı Sermaye Yatırımı Türleri.....	8
1.2.2.1. Dolaylı Yabancı Sermaye (Portföy) Yatırımı.....	8
1.2.2.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı	11
1.2.2.3. Dolaylı – Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı Farkları.....	16
1.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Önemi.....	17
1.4. Doğrudan Yabancı Yatırım Nedenleri	17
1.5. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Belirleyici Faktörler	19
1.5.1. Ekonomik Faktörler	20
1.5.2. Politik Faktörler	23
1.5.3. Yatırım Ortamına Ait Faktörler	29
1.6. Doğrudan Yabancı Yatırımın Etkileri	30

1.6.1. Doğrudan Yabancı Yatırımın Olumlu Etkileri.....	31
1.6.2. Doğrudan Yabancı Yatırımın Olumsuz Etkileri	33
1.7. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türleri	36
1.7.1. Şirketler Arası Birleşme Ve Satın Almalar (B&S)	36
1.7.2. Ortak Girişimler	37
1.7.3. Stratejik Birleşmeler	39
1.7.4. Özelleştirmeler	39
1.7.5. Yap – İşlet – Devret	40
1.7.6. Montaj Sanayi	41
1.7.7. Lisans Anlaşmaları.....	41
1.7.8. Yeşil Alan Yatırımları.....	42
1.8. Türkiye’de DYY	43
1.8.1. Yıllar İtibariyle Türkiye’ye Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	44
1.8.2. Yıllar İtibariyle Türkiye’ye B&S Yatırımları	45
BÖLÜM 2: İHRACAT	47
2.1. İhracatın Tanımı	47
2.2. İhracat Türleri.....	48
2.2.1. Özelliği Olmayan İhracat	48
2.2.2. Kayda Bağlı İhracat	48
2.2.3. Özelliği Olan İhracat.....	49
2.2.3.1. Bedelsiz İhracat	49
2.2.3.2. Konsinye İhracat	49
2.2.3.3. Serbest Bölgelere Yapılacak İhracat	50

2.2.3.4. İthal Edilmiş Malların İhracı	50
2.3. İhracatın Önemi.....	50
2.4. İhracata Yönelten Unsurlar	51
2.4.1. İşletme İçi Faktörler.....	51
2.4.2. İşletme Dışı Faktörler.....	52
2.5. Yıllar İtibariyle Türkiye’de İhracat.....	53
2.5.1. 1980 Öncesi Türkiye İhracatı.....	53
2.5.2. 1980 Sonrası Türkiye İhracatı.....	53
2.6. İhracat – Ekonomik Büyüme İlişkisi.....	58
BÖLÜM 3: DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMI TÜRÜ OLAN BİRLEŞME VE SATIN ALMALARIN TÜRKİYE’NİN İHRACATI ÜZERİNE ETKİSİ.....	60
3.1. Literatür Taraması.....	60
3.2. Araştırmanın Amacı.....	62
3.3. Araştırmanın Veri Seti ve Kaynakları.....	62
3.4. Araştırmanın Metodolojisi	64
3.4.1. Birim Kök Testi	64
3.4.1.1. ADF Birim Kök Testi.....	65
3.4.1.2. Zivot-Andrews Tek Kırılmalı Birim Kök Testi	66
3.4.2. Granger Nedensellik Testi	67
3.5. Uygulama Bulguları	68
3.5.1. Birim Kök Testi Sonuçları	68
3.5.1.1. ADF Birim Kök Testi Sonuçları.....	69
3.5.1.2.Zivot-Andrews Tek Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları	70

3.5.2. Granger Nedensellik Testi Sonuçları	77
SONUÇ.....	80
KAYNAKÇA.....	82
ÖZGEÇMİŞ.....	95

KISALTMALAR

TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırım
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
B&S	: Birleşme ve Satın Almalar
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DYSY	: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülke
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirket
DYS	: Doğrudan Yabancı Sermaye
IIF	: Uluslararası Finans Kuruluşu
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
GÜ	: Gelişmiş Ülke
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
ADF	: Geliştirilmiş Dickey-Fuller
DF	: Dickey Fuller
PP	: Phillips Peron
YASED	: Uluslararası Yatırımcılar Derneği
İBGS	: İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği
GB	: Gelir Beyannamesi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	: Yıllar İtibariyle Türkiye'ye Yapılan Portföy Yatırımları	10
Tablo 2	: OECD Ülkeleri DYSY'yi Sınırlayıcı Mevzuat Endeksi, 1980 - 2005	15
Tablo 3	: Ülkelere Göre Bürokrasi Derecesi ve Maliyetler (2005)	26
Tablo 4	: Tablo 3'teki Ülkelerin Bir Günde Gerçekleştirilen İşlem Sayısına Göre Sıralaması	27
Tablo 5	: Tablo 3'teki Ülkelerin Maliyete Göre Sıralanması	27
Tablo 6	: Tablo 3'teki Ülkelerin Minimum Sermayeye Göre Sıralanması	27
Tablo 7	: 2006 Yılında Dünyada En Çok DYY Girişi Olan İlk 22 Ülke ..	28
Tablo 8	: Yıllar İtibariyle Türkiye'de B&S Yatırımları	46
Tablo 9	: Yıllara Göre Türkiye İhracatı	57
Tablo 10	: Yıllara Göre DYY, GSYİH, İhracat Ve B&S Verileri	63
Tablo 11	: Birim Kök Testleri Durağanlık Sonuçları	69
Tablo 12	: ADF Testi Sonuçları	69
Tablo 13	: 2005 Yılında Gerçekleşen En Büyük Beş Uluslararası DYY (Milyon Dolar)	74
Tablo 14	: Yıllara Göre GSYİH Artışları	76
Tablo 15	: Granger Nedensellik Testi Sonuçları	78

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1	: Türkiye'ye Yapılan Portföy Yatırımları.....	11
Grafik 2	: Küresel Uluslararası Doğrudan Yatırımlar	14
Grafik 3	: UNCTAD Dünya Yatırım Raporu 2013'e Göre Dünyada Sınırötesi Birleşme ve Satın Almalar (2002-2012).....	37
Grafik 4	: Yıllar İtibariyle Türkiye'de Birleşme ve Satın Almaların DYY İçindeki Payı.....	37
Grafik 5	: Türkiye'de Uluslararası Doğrudan Yatırımlar	44
Grafik 6	: Yıllar İtibariyle Türkiye'de DYY'lerin GSYİH İçindeki Payı....	45
Grafik 7	: Yıllar İtibariyle Türkiye'de Gerçekleşen B&S Girişleri.....	46
Grafik 8	: Yıllar İtibariyle İhracatın GSYİH İçindeki Payı.....	57
Grafik 9	: Yıllar itibariyle DYY	70
Grafik 10	: Yıllar itibariyle GSYİH	71
Grafik 11	: Yıllar itibariyle ihracat.....	71
Grafik 12	: Yıllar itibariyle Birleşme ve Satın Almalar	71

RESİM LİSTESİ

Resim 1 : DYY Zivot - Andrews Testi Sonucu.....	72
Resim 2 : B&S Zivot - Andrews Testi Sonucu	73
Resim 3 : GSYİH Zivot - Andrews Testi Sonucu	75
Resim 4 : İhracat Zivot - Andrews Testi Sonucu	76

Tezin Başlığı: Bir Doğrudan Yabancı Yatırım Türü Olarak Birleşme ve Satın Almaların İhracata Etkisi; Türkiye Örneği.

Tezin Yazarı:Mustafa İlteriş YILMAZ **Danışman:**Yrd. Doç. Dr. Ahmet Yağmur ERSOY

Kabul Tarihi: 13 Mayıs 2015

Sayfa Sayısı: x (ön kısım) + 94 (tez)

Anabilimdalı: Uluslararası Ticaret

Literatürde Doğrudan Yabancı Yatırım'ların (DYY) ihracata etkisi üzerine çalışmalara sıkça rastlanmaktadır. Bu çalışmada ise DYY türlerinin ayrı ayrı ele alınması gerektiği ve her bir DYY türünün makroekonomik değişkenlere farklı etkilerde bulunabileceği hipotezinden hareket edilmiştir. Bir Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) türü olarak Birleşme ve Satın Almalar'ın (B&S) ihracatla ilişkisi Türkiye örneğinde incelenmiştir. B&S ile ihracat arasında bir nedensellik ilişkisinin varlığını tespit etmek çalışmanın amacıdır.

Bu çalışmada yabancı sermaye kavramından başlamak üzere yabancı sermaye yatırımı, doğrudan yabancı sermaye yatırımı, dolaylı yabancı sermaye yatırımı kavramları üzerinde durulmuştur. Bir doğrudan yabancı yatırım türü konu olarak ele alındığı için de doğrudan yabancı yatırımlar üzerine odaklanılmış ve doğrudan yabancı yatırımların önemi, nedenleri, belirleyici faktörleri, etkileri ve türleri ortaya konmuştur. İhracat ise tanımı, önemi, nedenleri ve yıllar itibariyle Türkiye'deki seyri yönleriyle ikinci bölümde ele alınmıştır. Ampirik bir uygulama özelliği taşıyan çalışmanın son kısmında kullanılan veriler UNCTAD, TÜİK ve OECD kaynaklarından derlenmiştir. Değişkenler için 1994-2013 döneminde Türkiye'ye ait 20 yıllık veriler milyon dolar cinsinden kullanılmıştır. Aralarındaki ilişkiler test edilmiş ve bulgular ortaya konmuştur. Bu son bölümde, bulguları daha sağlıklı yorumlamak için, B&S ile ihracat arasındaki nedensellik ilişkisi dışında incelenen diğer değişkenler arasındaki ilişkiler de ortaya konmuştur. Her bir değişken için birim kök testleri uygulanmış, durağanlığın ortaya konması neticesinde Zivot-Andrews testiyle yapısal kırılma yılları belirlenmiş ve bu kırılmalara neden olabilecek etkenler o yıl gelişmeleri incelenerek belirtilmiştir. Çalışmada, yıl kısıtı sebebiyle birçok nedensellik testi içerisinde ekonometrik analizlerde çokça tercih edilen Granger nedensellik testi uygulanmıştır.

DYY ile ihracat arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olmasına karşın bir DYY türü olarak B&S ile ihracat arasında bir nedensellik ilişkisi olmadığı tespit edilmiştir. DYY'ye neden olmayan GSYİH'nin DYY'den etkilenmesine karşın B&S ile arasında hiçbir nedensellik ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir. DYY'nin çift yönlü nedensellik ilişkisine sahip olduğu, B&S'nin ise hiçbir nedensellik ilişkisinin bulunmadığı ihracat ile DYY'nin neden olduğu, B&S ile ise hiçbir nedensellik ilişkisi bulunmayan GSYİH'nin tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu ilişki ihracatın GSYİH'nin nedeni olduğunu GSYİH'nin ise ihracatın nedeni olmadığını ortaya koymuştur. Bu sonuçlar bağlamında öneriler ortaya konarak çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Birleşme ve Satın Almalar, İhracat, Granger nedensellik testi.

Title of the Thesis: The Effect of Mergers and Acquisitions on Export Performance: The Case of Turkey.

Author: Mustafa İlteriş YILMAZ

Supervisor: Assist. Prof. Ahmet Yağmur ERSOY

Date: 13 May 2015

Nu. of pages: x (pretext) + 94 (main body)

Department: International Trade

In the literature, it is common to meet research studies dealing with an impact of Foreign Direct Investment (FDI) on export. In the study, due to hypothesis dealing with separately in Foreign Capital Flow (FCF) types and each Foreign Direct Investment (FDI) types effecting macroeconomic variables differently, it is examined Mergers & Acquisitions (M&A) as a type of FCF and export relationship in the case of Turkey. The purpose of the study is testing a causal relationship between Mergers & Acquisitions, and export. It is focused foreign capital, foreign capital investment, foreign direct capital investment and indirect foreign capital investment. In the first part of the study foreign direct investment, and the importance of foreign direct investment, causes, determinants, effects and types are explained. In the second part, export is discussed of its definition, importance and causes in Turkey as annually. The dates in the last part of the study, has an empirical application feature, is compiled from United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), Turkish Statistical Institute (TSI) and Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). In the period of 1994-2013, 20 years data are used relating to Turkey in terms of million dollars. The relationship is tested and findings are exposed. In the last part, the relationship between variables that studied except from causality between export and Mergers & Acquisitions relationship are also revealed in order to interpret the results much better. Unit root tests are applied for each variable, and structural years are identified by using Zivot-Andrews Test are results of exposing the stability and factors which could cause these breaks is indicated by examining developments in that year. In the study, Granger Causality Test is preferred and applied among many causality tests.

Although there is bidirectional causality between FDI and export; as a type of FDI, it is identified that there is not any casual relation between M&A and export. GDP that does not cause FDI and even though it is effected from FDI, it is determined that there is not any causal relation between GDP and M&A. It is also determined that the export which has not any causal relation with M&A and has bidirectional causality relation with FDI, has a one way causality relation with GDP that caused by FDI and has no causality relation with M&A. This relation revealed that export is the cause of GDP, but is not cause of export. At the end, suggestions are revealed that have relations with results.

KeyWords: Foreign Direct Investments, Grow Domestic Product, Export, Mergers and Acquisitions.

GİRİŞ

Pazar paylarının küçülmesiyle birlikte tasarrufların ve dolayısıyla sermayenin artışı, sermaye sahiplerini daha büyük pazar arayışına itmektedir. Bu arayış yeni ülkeler ve farklı pazarlara olan ilgiyi beraberinde getirmektedir. Buna karşın tam istihdama ulaşma, fiyat istikrarını sağlama, adil gelir dağılımı, ödemeler dengesinin sağlanması gibi hedeflerin standart hale geldiği dünyamızda gelişmekte olan ülkeler de tercih edilen ülke olma yarışına girmişlerdir. Tasarrufların gelişmiş ülkelere göre alt seviyelerde kaldığı bu ülkeler artık yatırımcılar için hedef ülke, literatürde de yatırım alan ülke adını almıştır. Bu gelişmeler neticesinde dünya üzerinde kapalı ekonomi modeli için varlık sahası kalmamıştır, sermaye de dünya gibi küreselleşmiştir.

Türkiye gelişmekte olan bir ülke olarak sahip olduğu beşeri kaynakları verimli kullanarak, uygun alanlarda doğru yatırımları çekerek, güçlü bir ekonomik model uygulamasıyla fiyat istikrarına ve etkin bir siyasi otorite mekanizmasıyla adil gelir dağılımına ulaşma potansiyeline sahip bir ülkedir. Bu çalışma uygun alanlara doğru yatırımları çekme kabiliyetini geliştirmeye yönelik önerileri kapsamaktadır.

Çalışmanın Konusu

Adı Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) olan, dünya üzerinde II. Dünya Savaşı sonrası sürekli artış gösteren bu tarz ülke dışı yatırımlar çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. Ülkemizde 2003 yılında çıkarılan Doğrudan Yabancı Yatırım Kanunu (DYYK) ile ivmekazanan yatırımlar, ülkemizin dünya üzerindeki oldukça liberal yaklaşımlardan birine sahip olmasına rağmen beklenen seviyelere ulaşamamıştır. Söz konusu başarısızlığın sebeplerinden birisi yatırımların topyekûn çekilmesi hedefi olmuştur. Hedefler gelişmekte olan ülkeler için standartlaşmış makroekonomik verilerde gelişme sağlanması yönüyle revize edilip doğru belirlendikten sonra uygun alanlarda doğru yatırım türlerinin desteklenmesi beraberinde daha yüksek bir başarı getirecektir. Hedeflerin yanlış belirlenmesi dışında üst düzeyde alınan kararların operasyonel kararlar ve uygulamalarla yeterince desteklenmemesi, küreselleşmeye yeterince entegre olamamak, küresel ekonomide yaşanan dalgalanmalar ve krizler, bu kriz ve dalgalanmaların fırsata çevrilememesi, sahip olunan kaynaklardan yeterince faydalanılamaması ve pazarlanamaması etkilidir. Çalışma çözüm olarak, odak noktası olan yatırımlarda, amaçlanan yatırımların tür tür ele alınıp incelenmesi ve bu

incelemelerin sonucuna göre makroekonomik düzeyde önemli olan yatırım türlerinin teşvikinin yukarıda değinilen doğru hedeflere katkı sağlayacağı öngörülmüştür. Bir Doğrudan Yabancı Yatırım türü olarak Birleşme ve Satın Almalar'ın ve ihracatın ana değişkenler olarak tercih edilmesi de burdan kaynaklanmaktadır.

Birleşme ve Satın Almalar şirket evlilikleri adıyla da anılan, yabancı sermayenin ev sahibi ülke işletmelerinden bir veya birkaçıyla bir araya gelip yeni bir tüzel kişilik oluşturması yoluyla ev sahibi ülkeye yaptığı yatırımlardır.

Çalışmada Birleşme ve Satın Almalar'ın ülke ekonomisine katkısı yönünü incelemek üzere etkin bir makroekonomik unsur olan ihracat kalemi ele alınmış, bu değişkenle Birleşme ve Satın Almalar'ın arasındaki nedensellik bağı araştırılmıştır.

İhracat yurtiçinde üretilen yada başka bir ülkeden satın alınan ürünün, yurt dışına satılmasıdır. İhracatı, makroekonomik açıdan önemli kılan yönü, günümüzde ülkelerin büyüme, ileri refah seviyelerine ve ekonomik bağımsızlığa ulaştırma parametresi olarak kabul edilmesidir.

Çalışmanın Amacı

Araştırmaların daha spesifik alanlara kaydırılması gerektiğinin vurgulandığı çalışmaDYY'lerde beklentinin altında gerçekleşen yatırımların ve yine beklentinin altında gerçekleşen faydanın nedeninin bulunmasına, DYY'lerin topyekûn değil tür olarak incelemesi önerisi yönüyle katkı sağlayacaktır. Çalışma, mevcut araştırmaları derinleştirme ihtiyacına, bir DYY türü olarak B&S'lerin ekonomik büyümenin başlıca değişkenlerinden biri olarak dış ticaret verilerinden biri olan ihracata etkisini incelemek suretiyle, literatür olarak DYY'lerin ele alınması katkısında bulunmuştur.Sonuç kısmında DYY'lerin topyekûn teşvikinin enerji ve beklenti kaybı yaratacağından hareketle her bir DYY türünün makroekonomik unsurlara etkisinin incelenmesinin faydalı olacağı, DYY'lerin toplu olarak ihracat ile nedensellik ilişkisine sahip olduğunun tespit edilmesiyle birlikte, bir DYY türü olarak B&S'lerin ihracata yönelik bir nedensellik bağına sahip olmadığı bulgusu ile ortaya konmuştur.Bu çalışmada da bu şekilde bir DYY türü olarak Birleşme ve Satın Almalar'ın ihracata etkisi anlamlı nedensellik bağı yönüyle incelenmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Bir DYY türü olarak Birleşme ve Satın Almalar'ın (B&S) ihracata etkisinin incelendiği bu çalışmada öncelikle yabancı sermaye kavramı açıklanmış, yabancı sermaye yatırımı üzerinde durulmuştur. Yabancı sermaye yatırımı türleri olan doğrudan yabancı yatırım (DYY) ve dolaylı yabancı yatırım (portföy yatırımı) ele alınıp, DYY odak noktası alınmıştır. Buradan hareketle DYY'lerin önemi, nedenleri, belirleyici faktörleri, etkileri ve türleri ortaya konmuştur. İkinci bölüm olarak ilişkisi incelenen değişkenlerden ihracatın tanımı, önemi, nedenleri ve yıllar itibariyle Türkiye'deki seyri incelenmiştir. Ampirik bir uygulama özelliği taşıyan çalışmanın son kısmında kullanılan veriler UNCTAD, TÜİK ve OECD kaynaklarından derlenmiştir. Değişkenler için 1994-2013 döneminde Türkiye'ye ait 10 yıllık veriler milyon dolar cinsinden kullanılmıştır. Aralarındaki ilişkiler test edilmiş ve bulgular ortaya konmuştur. Bu son bölümde, bulguları daha sağlıklı yorumlamak için, B&S ile ihracat arasındaki nedensellik ilişkisi dışında incelenen diğer değişkenler arasındaki ilişkiler de ortaya konmuştur. Her bir değişken için birim kök testleri uygulanmış (ADF Birim Kök Testi), durağanlığın ortaya konması neticesinde Zivot-Andrews testiyle yapısal kırılma yılları belirlenmiş ve bu kırılmalara neden olabilecek etkenler o yıl gelişmeleri incelenerek belirtilmiştir. Çalışmada birçok nedensellik testi içerisinde yıl kısıtı sebebiyle daha doğru sonuç verecek olan Granger nedensellik testi tercih edilmiş ve uygulanmıştır.

Çalışmanın Önemi

Literatürde sıkça DYY'leri etkileyen faktörler, DYY'lerin neden olduğu sonuçlar ve dolayısıyla DYY'lerin, ülke ekonomileri, büyüme, ithalat, ihracat gibi değişkenlerle ilişkisinin incelendiği çalışmalar olduğu tespit edilmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere birçok türü bulunan DYY'ler topluca araştırılmak yerine her bir DYY türü için ayrı araştırmalar yapmak, ortaya konan DYY çekme çabalarının sonuçlarını da ciddi bir şekilde etkileyecek, beklentilerin de daha gerçekçi ve tutarlı olmasını sağlayacaktır. Kâr transferlerinin ülke ekonomisi üstündeki olumsuz etkileri ve DYY'ler konusunda en kabul edilir kurum olan UNCTAD'ın (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı) da değindiği gibi kontrolsüz ve yanlış DYY politikalarının yerli, küçük ve orta ölçekteki yatırımcıları yok etmesi riski de bu araştırmaları zaruri kılmaktadır. Bu

önerilerle birlikte çalışma, sonucu itibariyle bir DYY türü olarak B&S'ler ile ilgili makroekonomik yaklaşımlara önerilerle neticelenmiştir.

BÖLÜM 1:YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

1.1. Yabancı Sermaye

Yabancı sermaye bir ülke ekonomisi için o ekonomi dışındaki ekonomilerde işlenen, aynı zamanda söz konusu ülkeye yatırım olasılığı tanıyan tasarrufları belirtir. Yabancı sermayeler çeşitli yöntemlerle dış ülkelere fayda sağlamak üzere bu dış ülkelere yatırım yaparlar. Literatürde yabancı sermaye kavramıyla ilgili buradan hareketle elde edilen tanımlamalar vardır.

Yabancı sermaye, bir ülkenin kısa bir süre içinde kaynaklarını ve buna bağlı olarak da ekonomik gücünü etkileyebilmek için karşılığını değişik biçimlerde ileride ödemek üzere diğer ülkelere sağladığı mali ve/veya teknolojik kaynaklardır. Bu kaynaklar ekonomiye kısa sürede kendi imkanlarının ötesinde yatırım ve tüketim imkanı sağlar ve borç olarak geldiğinde karşılığını ana para ve faiz ödemesi, yatırım ve üretime katılmak üzere geldiğinde ise kar veya faiz şeklinde olur (Soydal, 2009:579).

Çeşitli tanımlarda söz konusu kaynakların mali ve teknolojik kaynaklar olarak sınırlandırıldığı görülmektedir. Bu ifade yönetsel kaynaklar ve uzman beşeri kaynaklar gibi diğer kaynakların dışlanmasına sebep olmaktadır. Ayrıca tanımlarda yatırım şart koşulmamalıdır. Yabancı sermaye, yatırımdan önce de yabancı sermayedir. Dolayısıyla daha geniş bir bakış açısıyla ele alınacak olursa ;

Yabancı sermaye, bir ülkenin ekonomisine başka ülkelerdeki kişi veya kurumlar tarafından eklenebilecek, o ülkenin kısa veya uzun vadede kaynaklarını ve buna bağlı olarak da ekonomik gücünü etkileyebilecek mali, teknolojik, yönetsel kaynaklardır.

1.2. Yabancı Sermaye Yatırımı

Bir ülkede yerleşik bulunanların kendi ülkelerinin sınırları dışında servet edinmelerine uluslararası yatırım veya yabancı sermaye yatırımı adı verilir. Yabancı tahvil ve hisse senedi gibi menkul değerlerin satın alınması mali ya da reel (fiziki) bir nitelik taşır ve birinci gruba örnek gösterilebilir. Yabancı ülkelere bina, fabrika, arazi, tesis gibi fiziki değerler elde edilmesi de dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının kapsamını oluşturmaktadır (Seyidoğlu, 1991:523).

Tarihsel süreç içinde yabancı sermaye yatırımları ortaya çıkış şekli itibariyle iki önemli özellik göstermektedir. Birinci özelliği, yabancı sermaye yatırımlarının ilk olarak gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere yönelmesidir. Diğer özelliği ise, bu tek yönlü yabancı yatırım akışının temel amacının, gelişmemiş ülkelerin hammadde (maden, petrol, diğer yeraltı ve doğal kaynaklar vb.) kaynaklarının kullanılma isteğidir. Yabancı sermaye yatırımlarının hem sektör olarak hammaddelere yönelmiş olması hem de gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkeleri sömürmesi, yabancı yatırımlara karşı bugün dünyada tepkilerin oluşmasının en önemli sebebidir (Şener, 2008:5).

Gelişmemiş ülkelerin hammaddelerinden ve diğer kaynaklarından faydalanma isteği, sömürgeci devlet geleneğinin bir tezahürüdür. Bunun yanı sıra cazibe merkezi konumundaki gelişmiş ülkelere doğru olan yabancı yatırımlar, zamanla gelişmiş ülkelere yönelmiştir. Bunun başlıca sebepleri gelişmekte olan ülkelerin, az gelişmiş ülkelere nazaran sanayi ve hizmet sektöründeki sahip olduğu nispi gelişmedir. Bir diğer sebep olarak, yasalarla güvence altına alınan teşvikler ve yine nispi ekonomik istikrar gösterilebilir. Hedef pazara ulaşmada gelişmekte olan ülkelerin az gelişmiş ülkelere göre güvenlik ve ulaşım şartları gibi koşullardaki nispi iyi durumlarının daha çok avantajlar sağlaması da gelişmekte olan ülkelerin cazibesini artıran bir diğer unsurdur.

Türkiye bu bağlamda 2003 yılında çıkarılan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile bir atılım gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte hızla artan DYY verilerinin içeriğinin incelenmesi ve denetlenmesi konusunda eksiklik vardır. Yatırım türlerinin ekonomik büyümeye etkilerinin ayrı ayrı ele alınması, verilerde hesaba katılan yatırımların niteliği, ekonomik büyümeye etkisinin takibi ve teşvikinin yanı sıra yapılacak analizlerle planlanan beklentilere göre yatırım türlerinin desteklenmesi konusunda yeterli mesafe kat edilememiştir. DYY'nin artmasının ekonomik büyümeye olumlu etki yaptığı literatürde var olan çalışmalarla desteklense de bu, her olumlu etkinin yeterli olduğu anlamına gelmez. Fırsat maliyeti denebilecek kazançları yitirmek başlı başına bir kayıp olmakla birlikte bu durumun ilerleyen dönemlerde yanıltıcı etkiler sunması olasıdır. Doğru yönetilmeyen DYY girişlerinin yaratacağı yanıltıcı beklentiler, ekonomik büyüme hedeflerinde hesap hatalarına ve yatırım çekme çabalarında enerji kaybına sebebiyet verebilir. Örnek vermek gerekirse 2005 yılında gerçekleşen DYY sıçramasının tek

sebebi 5 büyük yerli işletmenin yabancı iştiraklere satılmasından başka bir şey değildir. Bu durum ekonomide şişirme bir etki yaratmaktan öteye geçmemiştir. Ayrıca verilerde artış olması sebebiyle ülkenin, DYY çekme performansının doğru ve başarılı olduğu şeklinde yanıltıcı bir netice sunabilir. Çünkü başarı sürdürülebilir bir özellik taşımalıdır. Kaldı ki bu sıçramanın, bir sonraki yılda DYY girişlerinin normale dönmesi durumunda ülkeye DYY girişlerinin düştüğü ve bir başarısızlık olduğu algısını oluşturacaktır.

1.2.1. Yabancı Sermaye Yatırımı Nedenleri ve Etkileri

Sermaye hareketleri, kendi ülkesinden daha fazla getiri sağlayacak ülkeleri seçmektedir. Bu yüksek getirinin yanı sıra, işgücünün niteliği, nüfus ve ekonomik politikalar gibi etmenler de önemlidir. Gideceği ülkelerde yüksek kâr sağlamak, hammadde karşılanmasında kolaylık elde etmek, yeni pazarlara ulaşmak, mevcut pazarları genişletmek ve verimli üretim yapmak ister. Gelişmekte olan ülkelere okuma oranının düşük olması, sermayenin ülkeye girişinin nasıl karşılanacağı düşüncesi bir risk faktörü olarak görülür. Böyle bir durum yatırımcılar için caydırıcı niteliktedir.

Sermaye hareketlerinin gelişmekte olan ülkelere yönelmesinin nedeni çekme faktörleri ve itme faktörleridir. Sermaye girişlerinin, yapıldığı ülkeler tarafından belirlendiği faktörler çekici faktörlerdir. Gelişmekte olan ülkelere yapılan yatırımların geri dönüşü, enflasyon oranlarındaki düşüş, özelleştirme, büyüme oranlarında ve hızında artış gibi etkenler çekici faktörlerdir. Sermaye hareketlerini çekici faktör haline getiren uygulamalar ise gelişmekte olan ülkelerin uyum sağlaması, sermaye hareketleri kontrollerinin kaldırılması ve yatırımcıların fonları ülkeden çıkarabilmesidir. Çekme faktörleri arasında, uluslararası kredi kuruluşlarının yatırım notlarını arttırması, Uluslararası Para Fonu (IMF) programlarının uygulanması ve Ekonomi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'ne kabul edilmek gibi unsurlar yer almaktadır. Sermaye girişi ile çıkışının bileşenlerine ilişkin sıralama yapılarak uzun vadeli sermaye girişlerinin, kısa vadeli sermaye çıkışlarından önce serbestleşmesi, sermaye çıkışında ise önceliğin ihracata yönelik yatırımlarla ticari kredilere verilmesi gerektiği ifade edilmektedir (İnandım, 2005).

Yabancı sermaye yatırımlarını makul ve çekici kılan bir diğer sebep ise teknoloji transferi imkanı sunmasıdır. Teknoloji transfer etmenin çeşitli yöntemleri vardır. İlgili ürünün üretimi için lisans veya patent hakkını satın almak, teknoloji transferinde

uygulanan başlıca yöntemlerden biridir. Fakat küresel olarak daha yaygın olan ve daha çok teşvik gören yöntem ise yabancı yatırımlar vasıtasıyla teknoloji transferidir (Gürak, 2006:254). Bununla birlikte, ülkeler sermayeye ihtiyaç duyarlar. Sermaye sahipleri de büyük gelir sağlayacakları ülkelere birikimlerini aktarmak isterler. Yeterli sermaye birikimini sağlayamamış ülkeler bu açıklarını yabancı sermayeyi çekerek temin etmeye gayret ederler (Eren ve Samsunlu, 2003:72).

Ayrıca yabancı sermaye yatırımını yatırımcı adına gerekli kılan bir durum da işletme sırlarının korunması veya kalite hassasiyetidir.

Firmaların iç ekonomideki gelişmenin sınırına ulaşmalarıyla, bu piyasada daha fazla kâr elde etme olanakları kalmaz. Kar artışlarının sürdürülebilmesi için, daha az girilmiş bulunan ve belki de rekabetin daha sınırlı olduğu yabancı piyasalarda üretim yapılması gerekebilir. Bu görüşe göre, dış yatırım; yurt içine uzun süredir yerleşmiş olmanın ve iyi iş yapmanın bir sonucudur. Yabancı sermaye yatırımları yoluyla ülkeye giren sermaye, gelişmekte olan ülkenin sermaye yetersizliği sebebiyle gerçekleştiremediği önemli yatırımları gerçekleştirmesinde yardımcı olmakta ve böylece dış borçlanmaya da alternatif oluşturmaktadır. Yabancı sermayenin getirdiği dövizler, uzun dönemde ithalatı ikame edici ve ihracatı arttırıcı etkiler yaratarak, gidilen ülkenin ödemeler dengesinin düzelmesine katkıda bulunur (Onaner, 2000:7).

1.2.2. Yabancı Sermaye Yatırımı Türleri

1.2.2.1. Dolaylı Yabancı Sermaye (Portföy) Yatırımı

Bir ülkenin para ve sermaye piyasaları tarafından çıkarılan, hisse senedi ve tahvil gibi finansal araçların uluslararası sermaye piyasaları aracılığı ile satın alınması sonucunda yapılan yatırımlara dolaylı yabancı sermaye (portföy) yatırımı denmektedir. Portföy yatırımları doğrudan yabancı yatırım ve rezervler dışındaki bir yıldan uzun vadeli tahvil ve hisse senedi yatırımlarıdır. Diğer bir deyişle portföy yatırımları yabancı ülkelere yönelik parasal yatırımlardır (Çeken, 2003:32).

Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) tanımına göre ise bir ülke borsasında işlem gören şirketlerin hisselerinin bir diğer ülke veya ülkelerin kuruluşları tarafından satın alınmasını ifade eden sermaye yatırımları portföy yatırımlar olarak tanınmaktadır (DPT, 2000).

Portföy yatırımlarıyla uluslararası piyasalarda çeşitlendirme yapılabileceğinden ulusal piyasanın kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan riskten korunmak isteyen yabancı sermaye portföy yatırımlarına yönelir. Ayrıca portföy yatırımlarını cazip kılan başka bir neden gerçek kişilerin çok az sermaye ile yurtdışında yatırım yapma imkânının olmasıdır (Berk, 2002:434).

Ev sahibi ülke açısından ise, yüksek faiz oranlarının çekiciliği ile daha fazla yatırımcı çeken ülke geçici bir rahatlama yaşamaktadır. Ancak bu tür yatırımların piyasaya olan duyarlılığı nedeniyle ülke her an mali krize girme riski taşımaktadır. Yatırımcılar olumsuz beklentiler taşıdıklarında kısa sürede ülkeyi terk eder ve ülke mali dengesini bozarak ekonomik krize neden olmaktadır. 2001 yılında da ülkemizde bu sorunun neden olduğu mali kriz 1994’ de Meksika, 1997’de Güney Doğu Asya ve 1998’de Rusya’da yaşanmıştır (Arıkan, 2006:3). Diğer bir deyişle aynı zamanda “sıcak para” olarak da bilinen bu türden yatırımlar krizden en çok etkilenen yabancı sermaye türü sayılmaktadır. Bu yüzden istikrarlı değildir, çıkarına uygun olduğu her an girebildiği gibi, birtakım ekonomik, siyasi ve askeri gelişmelerden dolayı hemen çıkabilme ihtimali de vardır (Okçuoğlu, 2009:25).

Borçlanma kaynaklarının çok az olduğu, finansal piyasaların yeterince olgunlaşmadığı ülkelerde borçlanma genellikle kişi ve firmalardan yapılmakta bu ise piyasada ödünç verilebilir fonlara olan talebi artırarak reel faiz hadlerinin dünya faiz hadlerinin çok üzerine çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum ise portföy yatırımlarının bu tip ülkelere gelmesine neden olmaktadır (Sever vd., 2008:130).

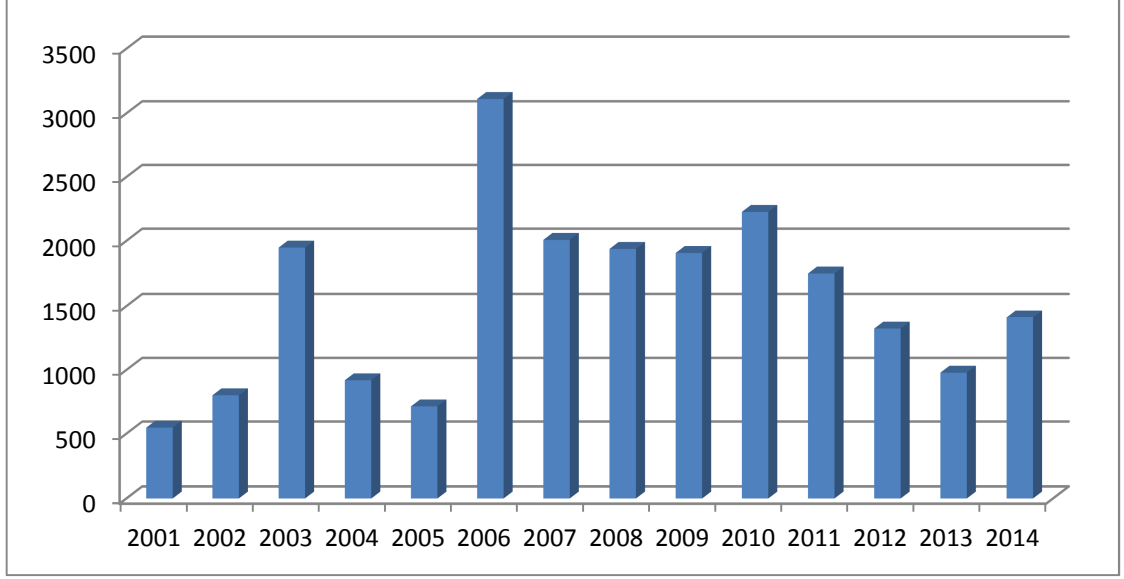
Söz konusu durum Türkiye’de 2006 yılında tam manasıyla yaşanmıştır.

Tablo 1: Yıllar İtibariyle Türkiye'ye Yapılan Portföy Yatırımları

Yıllar	Portföy Yatırımları	Borç senetleri	Bankalar	Diğer Sektörler
2001	546	497	375	122
2002	804	764	631	133
2003	1948	1.895	1.739	156
2004	920	812	662	150
2005	718	629	276	353
2006	3111	2.961	2.481	480
2007	2007	1.930	1.403	527
2008	1938	1.880	1.482	398
2009	1907	1.688	1.044	644
2010	2230	1.858	1.197	661
2011	1750	1.471	999	472
2012	1320	996	515	481
2013	979	732	507	225
2014	1413	1.037	829	208

Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Odemeler+Dengesi+ve+İlgili+Istatistikler/Uluslararası+Yatırım+Pozisyonu/Veri+%28Tablolar%29>, erişim tarihi: 14.06.201

Portföy yatırımlarında (Grafik 1) 2006 yılında gerçekleşen sıçramanın sebebi kalem kalem incelendiğinde karşılaşılan durum borç senetleri başlığı altındaki bankalar kaleminin oluşturduğu aşırı artıştır. Ayrıca bu dönemde getirilen bir uygulama ile yabancı yatırımcıya teşvik amacıyla başlatılan uygulamalarla yabancılara faiz kazançları üzerinden %10 daha fazla kazanç imkanı sağlayan stopaj uygulaması bazı yerli yatırımcıların bir şekilde yabancı yatırımcı şeklinde portföy yatırımı yapmalarına sebep olmuştur. Bu şekilde söz konusu dönemde yerli portföy yatırımının yabancı portföy yatırımına dönüşmesi de yabancı portföy yatırımının artmasına sebep olmuştur.

Grafik 1: Türkiye'ye Yapılan Portföy Yatırımları

Tablo 1 verileri ile hazırlanmıştır.

1.2.2.2.Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı (Doğrudan Yabancı Yatırım)

Yabancı sermayeyi önemli kılan, araştırmalara konu olmasını sağlayan yanı diğer ülkelere yatırım olarak geçmesidir. Bu yatırımlar Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı (DYSY)/ Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) kavramını ortaya çıkarmıştır.

Başka bir tanıma göre DYSY; girişimcinin bulunduğu ekonomi dışında faaliyet gösteren teşebbüs aracılığıyla sürekli kazanç elde etmesi için yapılan yatırımı ifade eder. Ana şirkete bağlı şirket girişimcinin istekleri doğrultusunda yatırım yapmaktadır (Hartman, 1981:6).

Seyidoğlu ise DYSY'yi; bir şirketin üretimini, kurulu bulunduğu ülkenin sınırlarının dışına taşımak üzere merkezinin dışındaki ülkelerde üretim tesisi kurması veya mevcut üretim tesislerini satın alması bir doğrudan yabancı sermaye hareketleri olarak tanımlamıştır (Seyidoğlu, 2009:600).

DYSY, yabancı şirketlerin uluslararası işbirliği yolu ile yerel şirketlerinin bir kısmının sahibi olması veya karar alma noktasından söz sahibi olmasıdır (De Mello, 1999:20).

DYSY, kaynakların bir başka ülkeye taşınmasıdır. Bir veya birden fazla uluslararası yatırımcının, tamamına sahip olarak veya yerli bir veya birkaç firma ile ortaklık şeklinde gerçekleştirdiği yatırımlardır (DPT, 2000:1).

Yukarıda yapılan tanımlarda görüldüğü üzere DYSY ile ilgili yapılan tanımlamalarda bir DYSY türü olan Yeşil Alan Yatırımı tanım dışında kalmaktadır. Bu durumda ya Yeşil Alan Yatırımı bir DYSY türü olmaktan çıkmalı ya da tanımlar aşağıdakiler gibi kabul edilmelidir.

Genel bir bakış açısıyla herhangi bir ülkenin ülke dışından servet edinmelerine DYSY denilmektedir (Başaran, 2014:3).

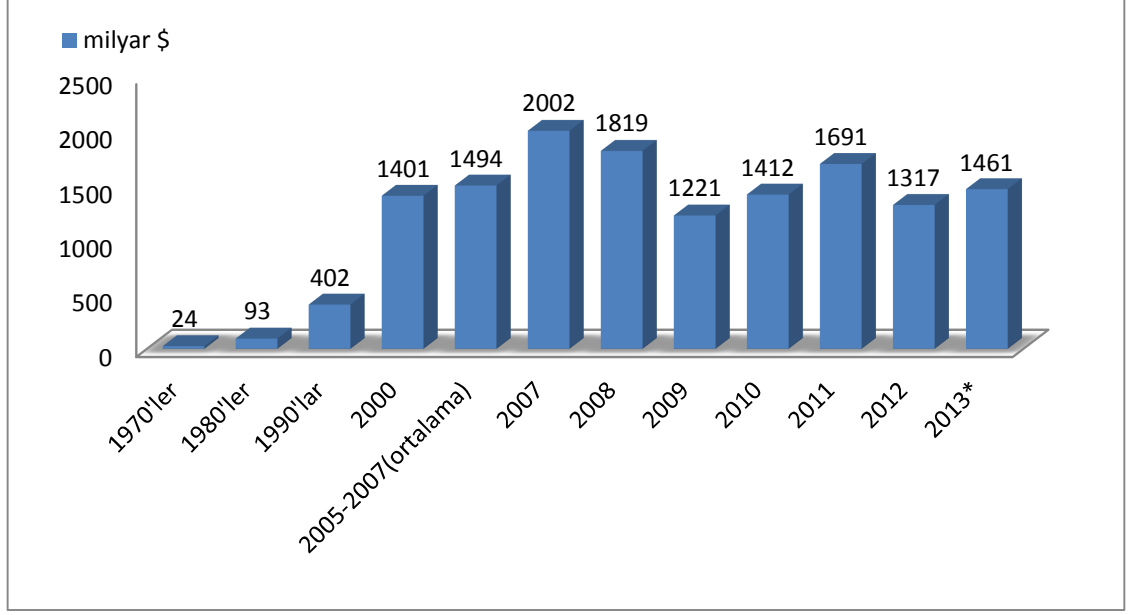
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) normlarına göre DYSY; bir ülkede yerleşik kişi ya da kurumların bir başka ülkede kalıcı ekonomik çıkar elde etme amacını yansıtmaktadır (Demircan, 2003:1).

Buna göre, bir sermaye yatırımının yabancı sermaye yatırımı sayılabilmesi için bir ülkede yerleşik işletmenin veya sermayenin (tasarrufların) başka bir ülkeye intikal etmesi gerekmektedir. Bu tanımdaki menfaat kavramı, yatırımcının elde edeceği iktisadi menfaatler olup, yabancı sermaye yatırımcısı ile yatırım ve yatırımın kontrolü konusunda uzun dönemli bağımlılığın olmasını gerektirir. Bununla birlikte, yabancı sermaye yatırımları ülkede yerleşik bir işletmeye ortaklık şeklinde gerçekleştiriliyorsa, söz konusu yatırımın niteliğini belirlemek için işletmedeki ortaklık yapısına bakılır (Sarısoy ve Koç, 2010:2): Yapılan DYSY'yle yerleşik işletmenin %10 ve daha yüksek hissedarı olunmuş ise gerçekleştirilen yatırım DYSY, bu oranın altında ise bu da portföy yatırımı olarak ifade edilmektedir (Patterson vd., 2004:3).

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları'nın (DYSY) önemi özellikle Gelişmekte Olan Ülke (GOÜ)'ler açısından her yıl artma göstermeye devam etmektedir. Bunun en önemli nedeni DYSY'nin ev sahibi ülkeye sağladığı avantajlardır. Yatırımların sağladığı avantajların başında ilave dış kaynak gelmektedir. Bu kaynak, gerek ülkeye başlangıçta getirdikleri sermaye, gerekse elde ettiği karların belli bir bölümünün yeniden yatırımlara yönlendirmesiyle buldukları ülkenin üretim kapasitesinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, hem gelişmiş hem de GOÜ'ler DYSY'leri kendilerine çekebilmek için büyük çaba harcamaktadırlar. DYSY'nin avantajlarının yanı sıra evsahibi ülke ekonomisi için bazı olumsuz etkileri de söz konusu olabilmektedir. DYSY genellikle Çok Uluslu Şirket'ler (ÇUŞ) tarafından yapılmaktadır. Bu şirketlerin sahip olduğu rekabet gücü ekonomide monopol oluşturmakta ve elde ettikleri karın transferi sorun olabilmektedir. DYSY, ayrıca ülke

ekonomilerinde yabancı denetimin artmasına, yerli şirketlerin yatırım yapan ÇUŞ'larla rekabet edememesi gibi sorunlara neden olabilmektedir. Yatırımcıların bir ülkeyi tercih etmelerinde en temel güdü kardanır. Ancak karlılık kadar, bu karlılığın devamlılığı da önem arz etmektedir. Karın devamlılığını sağlayan en önemli etken ise ekonomik ve siyasi istikrardır (Güçlü, 2003:30).

Yapılacak yatırımın niteliğine göre, ülkenin gelişmişlik seviyesi, piyasa büyüklüğü, dışa açıklık, vergi ve teşvik politikaları önem taşımaktadır. Bu nedenle, yabancı yatırımları çekmek isteyen GOÜ'ler bu konuda özendirici düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Bu düzenlemeler piyasaların serbestleşmesi, yatırım indirimi, vergi tatili, bedava arsa tahsisi, vergi indirimi olabileceği gibi tanıtımların yapılması ve hatta ilave teşviklerin verilmesi şeklinde olabilmektedir. Ülkemizde DYSY'nin gelişimine bakıldığında asıl gelişmenin 1980 yılı sonrasında olduğu görülmektedir. 2003 yılında Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte yabancı sermaye girişi önemli artış göstermiştir. Buna rağmen Türkiye'nin DYSY çekme potansiyeli açısından, sahip olduğu potansiyelin oldukça gerisinde kaldığı sıklıkla ifade edilmektedir. DYSY ile ilgili diğer bir gelişme ise 1980'li yıllardan itibaren artış gösteren Türk dış yatırımlarının önemli boyutlara ulaşmasıdır. Bu artışta yurtdışı yatırım ortamındaki olumsuzlukların etkisi olmakla birlikte, değişen rekabet koşullarına bağlı olarak uzun vadeli stratejiler de önemli olmaktadır (Bal ve Göz, 2010:2).

Grafik 2: Küresel Uluslararası Doğrudan Yatırımlar

Kaynak : YASED, 2013 Yıl Sonu Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Değerlendirme Raporu, http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/Yayinlar/Documents/UDY_Subat2_014_4.pdf erişim tarihi 06.05.2014

Ülkeler, DYSY'nin ekonomik ve siyasi yapıya zarar vermesini önlemek için belli alanlarda söz konusu yatırımlara sınırlama getirmişlerdir. Golup, (2003: 13-14) ile Koyama ve Golup (2006: 8-10) tarafından OECD ve diğer bazı ülkeler için hazırlanan DYSY'yi Sınırlayıcı Mevzuat Endeksi (FDI Regulatory Restrictiveness Index) Raporunda ülkelerin ekonomik yapılarına göre sınırlamaya gittikleri görülmektedir. Söz konusu sınırlamalar ülkelerin sahip oldukları ekonomik yapının özelliklerine göre değişmektedir. Örneğin Yunanistan hizmet sektöründe yabancı yatırımcılara %53 oranında açıkken; aynı sektörün İtalya ve Almanya'da %78'i, Macaristan'da ise %90'ı yabancı yatırımcılara açıktır (Koyama vd. 2006: 8).

Tablo 2: OECD Ülkeleri DYY'yi Sınırlayıcı Mevzuat Endeksi, 1980–2005

	1980	1990	2000	2005
Avustralya	0,460	0,332	0,270	0,280
Avusturya	0,432	0,432	0,268	0,242
Belçika	0,291	0,291	0,091	0,052
Kanada	0,484	0,379	0,352	0,228
Çek Cum.	B.Y.	B.Y.	B.Y.	0,122
Danimarka	0,246	0,161	0,087	0,131
Fransa	0,487	0,233	0,111	0,094
Almanya	0,181	0,174	0,084	0,063
Yunanistan	0,404	0,332	0,130	0,187
Macaristan	B.Y.	B.Y.	B.Y.	0,153
İrlanda	0,345	0,250	0,074	0,078
İtalya	0,264	0,264	0,097	0,073
Japonya	0,251	0,237	0,230	0,101
Kore	B.Y.	B.Y.	B.Y.	0,120
Meksika	B.Y.	B.Y.	B.Y.	0,278
Hollanda	0,264	0,243	0,083	0,074
Norveç	0,510	0,466	0,182	0,144
Polonya	B.Y.	B.Y.	B.Y.	0,151
Portekiz	0,569	0,223	0,157	0,120
Slovak Cum.	B.Y.	B.Y.	B.Y.	0,128
İspanya	0,336	0,230	0,165	0,140
İsveç	0,429	0,335	0,140	0,147
İsviçre	0,306	0,278	0,172	0,174
Türkiye	0,507	0,391	0,338	0,173
İngiltere	0,215	0,167	0,064	0,065
ABD	0,171	0,170	0,169	0,119

Kaynak: Golup, 2003: 22 ve Koyama ve Golup, 2006: 8–9

BY: Bilgi yok

1.2.2.3. Dolaylı - Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı Farkları

DYS yatırımcıları genelde ürün ve hizmetlerin üretimi ile ilgili şirketlerden oluşmuştur. Oysa yabancı portföy yatırımcıları genellikle kurumsal yatırımcılardan ya da finansal kurumlardan oluşur. DYS yatırımlarını yapanlar uzun vadede, portföy yatırımını yapanlar ise kısa vadede kardan pay almayı hedefler (Karluk, 2009:690).

Bir diğer fark ise doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında yatırımcının, sermayenin yanında nitelikli işgücü, işletmecilik bilgisi, makine donanımı gibi üretimi artırıcı faktörleri de beraberinde getirmesidir. Portföy yatırımlarında ise, yabancı yatırımcı sermayesi dışında başka katkıda bulunmaz (Çalışır, 2001:14). Doğrudan yabancı sermaye, yatırılabilir kaynakların kişi ve kurumlar tarafından başka bir ülkeye taşınması şeklindedir. Dolayısıyla doğrudan yabancı yatırımlar portföy yatırımlarından farklı olarak marka, teknoloji, işletmecilik bilgisi gibi maddi olmayan varlıkların da transferini ve yatırımcıya yatırımını yönetme yetkisini de içermektedir (Afşar, 2004:87).

Doğrudan yabancı yatırımlarda karların ana şirketin bulunduğu ülkeye transferi işletmenin kazanç durumuna ve hükümetlerin bu konudaki tavırlarına bağlıdır. Örneğin, bazen hükümetler karların tekrar yatırıma dönüşmesini sağlamak için, kar transferi işlemlerini zorlaştırmaktadır. Fakat portföy yatırımları da yasal düzenlemelerden etkilenmekle birlikte, bunların anapara ve gelirlerinin geri ödenme koşulları (süre, miktar) önceden bellidir. Çünkü bu tür yatırımlar genelde vadeli işlem sözleşmeleri çerçevesinde yapılmaktadır (Mecidov, 2004:16).

IIF (Uluslararası Finans Kuruluşu) tarafından 2005 yılında yayımlanan Gelişmekte Olan Ülkelere Sermaye Akışı Raporu'nda, 2004 yılında gelişmekte olan ülkelere giren özel yatırımının 130 Milyar dolarının DYY'ler, 35 Milyar dolarının da portföy yatırımı olarak girdiği belirtilmektedir. Söz konusu rakamlar göz önüne alındığında, tüm dünyada, DYY'lerin, portföy yatırımlarından çok daha etkin olduğu söylenebilir (Uslu, 2007:50).

Sıcak para olarak görülen ve ekonomiyi istikrarsızlaştırıcı nitelikte olan portföy yatırımlarının yanında doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ayarlanabilir özelliği nedeniyle nispeten güvenli dış finansman olarak kabul edilmektedir (Hattari, Ramkishan ve Rajan, 2011:505).

1.3. Doğrudan Yabancı Sermayenin Ev Sahibi Ülke İçin Önemi

Küreselleşen dünya koşullarında gerek sanayileşmiş ve gelişmesini tamamlamış ülkeler, gerekse gelişme yolunda olan ülkeler yabancı sermaye olarak ifade edilen yabancı, özel, doğrudan, sabit sermaye yatırımlarını kendilerine çekebilmek için büyük çaba harcamaktadır. Bunun sebebi, yabancı sermayenin bu ülkelerin ekonomilerine sağlamış olduğu sermaye (dış kaynak), yeni teknoloji, modern know-how, yönetim becerisi (management), pazarlama katkısı ve ihracat imkanı gibi yararlarıdır (Karluk, 2001:85).

Yabancı sermaye ile ilgili en güvenilir kaynak olarak kabul edilen Birleşmiş Milletler Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatının Dünya Yatırım Raporunun 1998 yılındaki bültenindeki bilgilere göre doğrudan yatırımların etkilerini beş ana grupta incelemiştir. Birincisi, mali kaynakların ve yatırımların artırılması, ikincisi teknolojik imkanların geliştirilmesi, üçüncüsü ihracat imkanlarının artırılması, dördüncüsü istihdam yaratma ve iş gücü becerisinin geliştirilmesi, beşinci grupta ise çevre koruma konusunda doğrudan yabancı yatırımların genelde gittikleri ülkelere pozitif katkıda bulunması şeklinde ele alınmaktadır (Arıman, 2001:56).

Ekonominin büyümesinde ve büyüme hızının artırılmasında başrolü oynayan doğrudan yatırımlar, ulusal ekonominin yeni küresel ekonomiye entegrasyonu için de önemli bir anahtardır (Oksay, 2000:3).

Gelişmekte olan ülkelerin, kalkınmalarını gerçekleştirebilmeleri için ihtiyaç duydukları sermaye birikimini sağlamada, dış borç yerine yabancı sermayelere yönelmeleri çok daha akılcı bir yoldur (Ekspert Dergisi, 2003:390).

Hükümetler özelleştirme kapsamında yeniden yapılanma ve yapısal reform vasıtasıyla etkinliğin artırılması ve ekonomide rekabetin yerleştirilmesini amaçlayan politikalar uygulamaktadır. Yapısal reform ise sıklıkla iç piyasanın yeniden düzenlenmesi ve çok sayıda sektörün uluslararası rekabete açılmasını kapsamaktadır (Altınmakas, 2004:62).

1.4. Doğrudan Yabancı Yatırım Nedenleri

Doğrudan yabancı yatırımların gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasındaki rolü, bütçe açıklarının finansmanındaki payı ve endüstriyel yapılanmasının ilerlemesindeki etkisi, bu yatırımların II. Dünya Savaşı sonrasında hızla artmasına sebep olmuştur. Özellikle

1980 sonrası dünya ekonomisindeki küreselleşmeyle birlikte birçok nedenden dolayı doğrudan dış yatırımlar tercih edilmektedir (Saatçioğlu, 2006).

Dunning (1993) uluslararası literatürde kabul edilen dışarıya doğrudan yabancı yapmaya iten beş temel motivasyonu şöyle açıklamaktadır:

- Kaynak aramak
- Piyasa aramak
- Etkinlik aramak
- Stratejik varlık ve kapasite aramak
- Ve diğerleri

Kaynak arayan DYY

Hammadde kaynakları (availability of raw materials) yeryüzüne dengeli biçimde dağılmış değildir. Ham maddelerin işletilmesine yönelik yatırımlar, madenlerde olduğu gibi bu kaynakların bulunduğu yerlere kurulur. Geleneksel dış yatırımların nedenleri bununla ilgilidir. Geçen asırda ve bu asrın başlarında ana ülke sanayilerinin ihtiyacı olan ham maddelerin sağlanması için batılı şirketlerin yatırımları bu kaynakların bulunduğu az gelişmiş ülkelere yapılmıştır. Ancak yinede şu sorun ortada durmaktadır. Ham madde kaynakları neden yerel firmalar tarafından değil de yabancı şirketler tarafından işletilmiştir? Bunun cevabı yabancı firmaların sahip oldukları büyük sermaye, ileri teknoloji ve yöneticilik bilgisi gibi özelliklerle ilgilidir (Seyidoğlu, 2003:45).

Piyasa arayan DYY

Firmalar bir ülkenin veya bölgenin piyasasına mal ve hizmet sunmak amacıyla da doğrudan yabancı yatırım yaparlar. Çoğu zaman yatırım yapılan piyasaya doğrudan yabancı yatırımı yapan şirket daha önceden ihracat yapmıştır. Ancak ev sahibi ülkenin tarifelerini değiştirmesi veya maliyet artırıcı herhangi bir engel koyması ya da yerel piyasanın artık ihracatla hizmet edilemeyecek kadar büyümesi, o ülkeye piyasa arayan doğrudan yabancı yatırımın yapılmasını sağlamaktadır. Piyasa arayan yatırımlar, var olan pazar payını sürdürmek, korumak veya yeni piyasalar yaratmak gibi nedenlerle yapılmaktadır. Bunlardan farklı olarak dört ana neden daha belirtilmektedir. Birincisi, ana alıcıların veya müşterilerin yabancı bir ülkede üretim tesisi kurması sonucu, ona

mal sağlayan firmaların ayakta kalabilmek için ana firmayı izlemek ve böylece aynı ülkeye yatırım yapmak zorunda kalmasıdır. İkincisi, piyasaya yönelik doğrudan yabancı yatırım, yerel zevk ve ihtiyaçlara uygun olmak durumundadır. Üçüncüsü, ulaşım ve işlem maliyeti bakımından yerel bir piyasaya yakından hizmet etmek, ona uzaktan mal/hizmet sağlamaktan daha düşük maliyete sahiptir. Dördüncüsü ve belki de en önemli neden, çok uluslu şirketlerin küresel üretim ve pazarlama stratejilerinin bir parçası olarak rakiplerinin bulunduğu/hizmet ettiği piyasalarda fiziksel varlığının bulunması gerektiğine inanması sonucu yapılan doğrudan yabancı yatırımdır. Tüm bunların yanı sıra, kuşkusuz piyasa arayan doğrudan yabancı yatırım bakımından ev sahibi ülkenin yabancı firmalara karşı izlediği politika da çok önemli bir yer tutmaktadır (Öztañ, 2012:13).

Etkinlik Arayan DYY

Etkinlik arayan DYY, çok uluslu şirketlerin karlılıklarını artırmak amacıyla üretim süreçlerini bölerek başka ülkelere taşınmalarıdır (Sözen, 2006; 12). Bu tip yatırımlardaki amaç önceden yapılmış yatırımları daha etkin hale getirmek de olabilmektedir. Son yıllarda en çok karşılaşılan sebepler ise nakliye, üretim ve iletişim maliyetlerinden kaçınma olarak görülmektedir.

Stratejik Varlık ve Kapasite Arayan DYY

Stratejik varlıklar, mali ve fiziksel varlıklar (iletişim altyapısı, pazarlama şebekesi) gibi maddi varlık olabileceği gibi maddi olmayan varlıklar da olabilir. Bunları bilgi birikimi başlığı altında toplanabilir. Stratejik varlıklar; ustalığı, işle ilgili davranışları (iş kültürü) teknik, yenilikçi, işletme ve öğrenme becerilerini, ilişkileri (personel arası ya da devletle olan ilişkiler) danışmanlık bilgisini ticari itibarı ve beyin gücünü de içine alır (UNCTAD, 1998). İşletmeler bu varlıklara sahip olmaya çalışmakla aslında rekabet üstünlüğüne sahip olmaya çalışmaktadır.

1.5. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Belirleyici Faktörler

Sermaye, yapısı itibariyle akışkandır ve her zaman en yüksek getiriye elde etmeyi beklediği sektörlerle ve bölgelere yönelir (Elbir, 2010:23).UNCTAD Genel Sekreteri Rubens Ricuperro,1998 Yatırım Raporu'na yazdığı ön sözde, çokuluslu şirketlerin yatırım kararlarını etkileyen faktörlerden şu şekilde bahsetmiştir: “Yabancı sermayeyi

özendirici bir mevzuatın varlığı, zengin doğal kaynaklar, geniş bir pazar ve pazarın büyüme potansiyeli ile sorunsuz çalışma ilişkilerinin varlığı gibi geleneksel unsurlar önemini korurlarken; yabancı şirketler yatırım yapacakları bölgelerde gittikçe artan ölçülerde teknolojik avantajlar ve kalifiye işgücü gibi başka unsurları da arıyorlar.” Dolayısıyla yüksek getirinin yanında çokuluslu şirketlere bu tür ayrıcalıkları sunabilen ülkeler rakiplerine kıyasla daha fazla yabancı sermaye çekebilmektedir (İnal,2010:19-20).

UNCTAD Dünya Yatırım Raporunda, DYY’leri etkileyen faktörlere ilişkin bir analiz yapılmıştır. Söz konusu belirleyiciler üç ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar; ekonomik faktörler, yatırım ortamına ait faktörler ve politik faktörlerdir. Ayrıca, ekonomik faktörlerin yatırım stratejileri açısından alt başlıkları da ortaya konmuştur (Kuduğ, 2006:59).

1.5.1. Ekonomik Faktörler

Pazarın Büyüklüğü

DYY ile pazar büyüklüğü arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü yeterli büyüklükteki bir pazar, firmaya tatmin edici bir satış düzeyi sağlar ve buna bağlı olarak da firma, o bölgeye olan yatırımlarını artırır. Firmalar genellikle varlıklarından optimal düzeyde yararlanmak için geniş pazarlara yatırım yapmayı tercih etmektedir (Asiedu, 2002:110).

Yatırım yapılacak ülke piyasasının yeterli büyüklükte olması ile yabancı yatırımcı bu potansiyelini kullanmak amacıyla ihracat yerine DYY yapmak için ülkeyi tercih edecektir. Bir malın piyasaya ihracat yoluyla girişinin ortalama maliyetleri piyasadaki ortalama üretim maliyetini geçtiğinde üretim ihracat yerine doğrudan yatırım yoluyla yapılacaktır. Piyasadaki potansiyeli gösteren ise ülkenin nüfusedir. Ancak tüketicinin alım gücünün de yüksek olması önemli bir etkidir. Nüfusun azlığı ve satın alma gücünün düşük olması DYY girişini olumsuz açıdan etkilemektedir. Ülkedeki nüfusun üretilen malları satın alacak kadar gelir düzeyine sahip olması beklenir (Candemir, 2009:668).

Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyümenin doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisi tartışmalı bir konudur. Genel olarak kabul edilmiş ekonomik büyüme hipotezine göre hızlı bir şekilde büyüyen ekonomiler daha az ya da hiç büyümeyen ekonomilere kıyasla göreceli olarak daha iyi ve daha yüksek kar elde etme fırsatları sunmaktadır. Bu daha yüksek kar elde etme fırsatı da doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını büyüyen ekonomiye doğru çekecektir. Büyüme olgusunun yabancı yatırımları cezbetmede etkili olduğunu kabul eden görüşlerin yanı sıra, etkisinin olmadığını savunan görüşler de bulunmaktadır. Yang (2002), doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile sermaye birikimi arasında korelasyonu dokuz ülke için hesaplamış ve tüm ülkeler için pozitif neticeye ulaşmıştır. Genel eğilimlerin Türkiye'ye uyarlanmasında da aynı sonuca varılmıştır. Bandera ve White, Lunn, Schneider ve Frey, Culem büyümenin, DYY'ler üzerinde önemli bir pozitif etkiye sahip olduğunu gözlemlemişlerdir (Gövdere, 2003:35).

Dışa Açıklık

Bir ülkenin dışa açıklık derecesi genellikle, dış ticaret oranı/GSMH oranı ile ölçülmektedir. Yatırımlarının ticaret edilebilir sektörlere yöneldiği görüşünden hareketle, dışa açıklık oranı yüksek olan ülkelerin daha fazla yabancı yatırım çekeceği kabul edilmektedir. Örneğin, ülkede yabancı yatırım çeken yerel pazarın büyüklüğü ile birlikte ihracat seviyesindeki artış, başarılı bir yatırımı çekici hale getiren önemli bir faktördür. Bununla birlikte dışa açık ekonomiler, daha çok miktarda yabancı yatırımı yerel pazarın içine çektikçe, bu pazarın büyüklüğünün önemi gittikçe azalır (Giner, 2004).

Literatürde yabancı firmaların yerel piyasaya yapacakları ithalatlarının zorlaşması durumunda, o ülke piyasasında yatırım yapacakları fikrini ileri süren “tariff jumping” hipotezi de mevcuttur. Sonuç olarak, dışa açıklık seviyesinin doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri mevcuttur. Bir yandan, yabancı sermayeyi ülkeye çekip yatırımcıların ekonomiyi canlandırmasını sağladığı için daha açık bir ekonomi dış yatırımı çekici hale getirirken; diğer yandan, oluşabilecek aşırı rekabet ve “tariff jumping” hipotezi dolayısıyla açıklığın dış yatırım üzerinde negatif bir etkisi olabilir (Sun vd., 2002).

Döviz Kuru

Çokuluslu şirketler, değişik ülkelerde faaliyette bulunmalarından dolayı farklı para birimleri ile çalışmaktadır. Döviz kurlarındaki devalüasyon ve revalüasyonlar, çokuluslu şirketlerin maliyetlerini, satış fiyatlamalarını ve dolayısıyla şirketlerin bilançolarını etkilemektedir. Döviz kuru riskinin artması ile firmalar riskten kaçınmak için yatırım stratejilerini değişik ülkelere kaydırabilmektedir. Döviz kurlarının yatırımları etkilemesine Japonya'nın 1971 dönemi sonrası örnek olarak verilmektedir (Gövdere, 2003:35).

Altyapı

Ev sahibi ülkenin ulaşım, iletişim imkanları ve dağıtımını kolaylaştıracak gelişmiş bir altyapısının olması, DYY girişlerinde belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkede organize edilmiş sanayi bölgelerinin olması ve ulaşım ağının gelişmiş olması, yatırım kararlarında etkili olmaktadır. İlaveeten, ülkede enerji ve iletişim harcamaları paylarının yüksek olması, DYY'leri olumlu yönde etkilemektedir. Altyapıda ve beşeri sermayede yapılan iyileştirmelere, DYY'ler daha fazla önem vermektedir (Zhang, 2001:252).

İşgücü Maliyetleri

Emek yoğun sektörlerde üretim yapan firmalar için işgücü maliyetleri oldukça önemlidir. Yatırımcılar emeğin nispeten ucuz olduğu, sendikalaşma düzeyinin az olduğu ülkelerde yatırım yapmayı tercih edecektir. İşgücü ücretlerinde çok büyük farklar gözlenmeyen ülkeler arasındaki yatırımlarda işgücü verimliliği ön plana çıkmaktadır. Yatırımcı emeğin yetenekli ve verimli olduğu ülkeleri tercih etmektedir (DPT, 2000).

Bu konuyla ilgili olarak Yapraklı tarafından yapılan bir çalışmada 1970 – 2006 dönemi baz alınmış ve DYY ile iş gücü maliyetlerinin de yer aldığı birtakım makroekonomik değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre işgücü maliyeti ile DYY'ler arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir (Yapraklı, 2006:23).

Sonuç olarak GOÜ'ler daha düşük maliyetli iş gücüne sahip olduğu bu üstünlük karşısında yatırımcılar düşük maliyet kadar kalifiye işgücünü de önemsemektedir.

Özellikle emek - yoğun malların üretiminde işgücü maliyetleri önemli bir belirleyicidir (Öztürk, 2004:121).

Vergi

Verginin yabancı yatırımcılar üzerinde etkililiği devletin göstermiş olduğu tutumlarla doğru orantılıdır. Devlet tarafından düzenlenen vergi teşvikleri ile yatırımcıların daha az oranda vergi ödemesi dolayısıyla daha çok kazanç elde etmeleri sağlanmalıdır. Bu sayede yatırımcılar için cazip bir ortam oluşmuş olacaktır. Bu kapsamda sayılan diğer önemli faktör ise vergi tatilidir. Vergi tatili ise yatırımcıları özendirmek amacıyla yeni kurulan yabancı yatırımcı bir firmanın ilk dönemlerinde vergiden muaf tutulmasıdır (Clark, 2001: 25).

Ekonomik İstikrar

Uluslararası sermaye girişinde ülkelerin ekonomik göstergeleri doğrudan yatırım kararlarında etkili olmaktadır. Ülkelerin gösterdikleri hızlı ve istikrarlı reel büyüme, düşük faiz oranları, enflasyon oranının öngörülebilir olması, döviz kurunda istikrar ve daha da önemlisi istikrarlı maliye ve para politikaları uluslararası sermayenin yatırım aşamasında değerlendirmeye aldığı başlıca göstergelerdir (Çapraz ve Demircioğlu, 2003:31).

1.5.2. Politik Faktörler

Politik İstikrar

Politik istikrar, güven ve emniyet yabancı sermaye için belirleyici faktör olmaktadır. Bir ülkede politik sistemin sürekli değişiklikler göstermesi ve etkin olarak çalışmaması olarak tanımlanabilecek politik istikrarsızlık, politik risklerin oluşması için ortam hazırlar. Politik istikrarsızlıklar yabancı yatırımların riskini arttırdığı için, yatırım yaptığı ülkede üstlendiği bu riske karşılık daha fazla getiri bekler ve kısa dönemde ülkeyi terk edebilir. Çünkü, politik istikrarın bozulması sonucunda yabancı kurumları sınırlayan bazı önlemler alınabilmektedir. Örneğin, yatırımların millileştirilmesi, kar transferlerinin sınırlandırılması veya engellenmesi veya hisselerin değiştirilmesi gibi önlemler alınabilir (Efe, 2000:13).

Piyasaların Yapısına İlişkin Politikalar

Bu noktada karşımıza çıkan uygulama rekabet yasalarıdır. Rekabet yasası, DYY'lerin ülkeye gelişini motive eden ve yabancı yatırımcıların da, yerli yatırımcıların da eşit imkanlarda eşit rekabet etmelerine olanak sağlar.

Bir ülkenin rekabet yasası, ulusal sınırlar içinde faaliyet gösteren tüm şirketlere yerli ve yabancı ayrımı yapmaksızın uygulanmaktadır. Dolayısıyla, bir ülkede bu tür rekabet yasasının bulunması, yerli şirketlerin yabancı şirketlere karşı ülke içinde rekabeti bozucu işbirliği yapmalarını ve yabancı şirketlerin de düşük maliyet ve kitlesel üretim avantajını kullanarak piyasaları tekelleştirmelerini engellemektedir. Yabancı yatırımcılar, yerli şirketlerin tek elden satın alma, dağıtım anlaşmasında bulunma ya da bir malın üretim sürecinin farklı aşamalarında diğer şirketlerle anlaşarak sonuçlandırma gibi rekabetin dikey sınırlandırılmasına olumlu bakmamakta ve bu piyasaları tercih etmemektedir. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) de, yerli şirketlerce rekabetin dikey olarak kısıtlandığını ve piyasaya girişte engeller oluşturulduğunu sürekli ifade etmektedir (Noland, 1999:2).

Özelleştirme Politikaları

Özellikle GOÜ'lerde özelleştirilen işletmelerin çoğunluğu piyasaların en büyük işletmeleridir ve büyük bir pazar payına sahiptir. Dolayısıyla bu işletmelerin satış bedelleri birçok ülkede yerli yatırımcıların verebilecekleri bedelin çok üzerindedir. Bu gibi durumlarda yabancı yatırımcılar devreye girerler. Özelleştirmeye birlikte çeşitli avantajlar elde edilebilir. Birincisi, faaliyet halindeki bir işletme satın alınmış olur. Bu işletmenin bir pazar payı ve marka ismi vardır. Bunun yanında, eğer çok büyük bir işletme ise pazardaki rekabette avantajlı bir durumda olunacaktır. Yani pazarlara açılmak için bir fırsat olarak kabul edilen özelleştirmeler, DYY'ler için belirleyici bir faktördür. Dolayısıyla ÇUŞ'lar hem daha etkin üretim yaparlar hem de yerli firmaların etkinliğine pozitif katkı sağlar (Emen, 2006:19).

Vergi Politikaları

Bir ülkenin yabancı yatırımlar açısından cazip hale gelmesinde rol oynayan bir diğer önemli faktörün de vergi politikalarının olduğu kabul edilmektedir. Vergi politikaları ile kamu harcamalarını karşılamak esas hedeftir. Bu verginin başlıca mali amacıdır. Ancak

vergi politikalarının yatırımları teşvik etmek, üretim ve tüketimi teşvik etmek ya da kısıtlamak, ödemeler dengesini düzeltmek, tasarrufu teşvik etmek, ekonomik istikrarı sağlamak, ekonomik yapıyı değiştirmek, gelir ve servet dağılımını düzenlemek gibi mali olmayan amaçları da vardır. Vergiler yolu ile ülkeler yatırım yapılacak alanlarda yatırımcılara bazı avantajlar getirerek ilgili alanlarda yatırımların maliyetlerini ucuzlatmaya çalışmaktadır (Acar, 2003:66).

Bürokratik İşlemler

Bürokratik işlemler kısa sürede sonuçlandırılabilirdir. Yabancı yatırımcı, yatırımlarını makul bir süre içinde gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu süreçte yapılacak işlemler açık, basit ve anlaşılabilir olmalıdır. Bazı ülkelerde bürokratik işlemlerin gerçekleştirilmesi için rüşvet verilmesi, bürokrasinin yoğun ve çok uzun olması, çok uluslu şirketlerin yatırım yapacağı ülke tercihini değiştirmesine neden olabilmektedir. Dünya Bankası tarafından yapılan ve çeşitli ülkelerdeki bürokrasi derecesini ölçen bir araştırmanın sonuçları aşağıdaki Tablo3'te verilmiştir.

Tablo 3: Ülkelere Göre Bürokrasi Derecesi ve Maliyetler (2005)

Bölge veya Ülke	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	Bir Günde Gerçekleştirilen İşlem Sayısı	Maliyet (Kişi Başına Milli Gelir Yüzdesi)	Min. Sermaye (Kişi Başına Milli Gelir Yüzdesi)
ABD	5	5	1	0,5	0,0
Almanya	9	24	0,375	4,7	47,6
Arjantin	15	32	0,46	13,4	6,6
Belçika	4	34	0,11	11,1	13,5
Bulgaristan	11	32	0,34	9,6	104,2
Çek Cum.	10	40	0,25	9,5	39
Çin	13	48	0,27	13,6	946,7
Fransa	7	8	0,85	1,2	0,0
Haiti	12	203	0,059	153,1	155,0
Hong Kong	5	11	0,45	3,4	0,0
İngiltere	6	18	0,33	0,7	0,0
İspanya	10	47	0,21	16,5	15,7
İsveç	3	16	0,18	0,7	35,0
İtalya	9	13	0,69	15,7	10,8
Japonya	11	31	0,35	10,7	75,3
Kongo	13	155	0,08	503,3	215,9
Macaristan	6	38	0,15	22,4	79,6
Polonya	10	31	0,32	22,2	220,1
Romanya	5	11	0,45	5,3	0,0
Rusya	8	33	0,24	5,0	4,4
Türkiye	15	38	0,39	24,6	121,4
Yunanistan	11	32	0,34	9,6	104,2

Kaynak: Çılbant, 2006.

Örneklemler aynı yılda gerçekleşen işlem süresi, maliyet ve minimum sermaye değişkenlerine göre ülkeler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

Tablo 4: Tablo 3'teki Ükelerin Bir Günde Gerçekleştirilen İşlem Sayısına Göre Sıralaması

	Ülke	Bir Günde Gerçekleştirilen İşlem Sayısı
1	ABD	1
2	Fransa	0,85
3	İtalya	0,69
4	Arjantin	0,46
5	Hong Kong	0,45
6	Romanya	0,45
7	Türkiye	0,39
8	Almanya	0,375
9	Japonya	0,35
10	Bulgar.	0,34
11	Yunan.	0,34
12	İngiltere	0,33
13	Polonya	0,32
14	Çin	0,27
15	Çek Cum.	0,25
16	Rusya	0,24
17	İspanya	0,21
18	İsveç	0,18
19	Macar.	0,15
20	Belçika	0,11
21	Kongo	0,08
22	Haiti	0,059

Tablo 3 verilerine göre düzenlenmiştir.

Tablo 5: Tablo 3'teki Ükelerin Maliyete Göre Sıralaması

	Ülke	Maliyet (Kişi Başına Milli Gelir Yüzdesi)
1	ABD	0.5
2	İngiltere	0,7
3	İsveç	0,7
4	Fransa	1,2
5	Hong Kong	3,4
6	Almanya	4,7
7	Romanya	5,3
8	Çek Cum.	9,5
9	Bulgar.	9,6
10	Yunan.	9,6
11	Japonya	10,7
12	Belçika	11,1
13	Arjantin	13,4
14	Çin	13,6
15	İtalya	15,7
16	İspanya	16,5
17	Polonya	22,2
18	Macar.	22,4
19	Türkiye	24,6
20	Haiti	153,1
21	Kongo	503,3
22	Rusya	5.0

Tablo 3 verilerine göre düzenlenmiştir.

Tablo 6: Tablo 3'teki Ükelerin Minimum Sermayeye Göre Sıralaması

	Ülke	Min. Sermaye (Kişi Başına Milli Gelir Yüzdesi)
1	ABD	0.0
2	Rusya	4,4
3	Arjantin	6,6
4	İtalya	10,8
5	Belçika	13,5
6	İspanya	15,7
7	Çek Cum.	39
8	Almanya	47,6
9	Japonya	75,3
10	Macar.	79,6
11	Bulgar.	104,2
12	Yunan.	104,2
13	Türkiye	121,4
14	Kongo	215,9
15	Polonya	220,1
16	Çin	946,7
17	Fransa	0.0
18	Hong Kong	0.0
19	İngiltere	0.0
20	Romanya	0.0
21	Haiti	155.0
22	İsveç	35.0

Tablo 3 verilerine göre düzenlenmiştir.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar'ı etkileyen birçok faktör vardır ve dolayısıyla gerçekleşen yatırımlarda bir tek faktör ile doğrudan orantı söz konusu değildir. Yatırımı etkileyen faktörlerde örneklem için baz aldığımız 2006 yılı için gerçekleşen yatırımlar Tablo 7'deki gibidir.

Tablo 7: 2006 Yılında Dünyada En Çok DYY Girişi Olan İlk 22 Ülke

	Ülke	DYY (milyon dolar)
1	ABD	2,093,058
2	İngiltere	1,347,688
3	Hong Kong	1,184,471
4	Fransa	1,026,081
5	Belçika	748,11
6	Hollanda	673,43
7	Almanya	629,711
8	İspanya	537,455
9	Kanada	520,737
10	İtalya	364,839
11	Brezilya	328,455
12	Çin	327,087
13	Rusya	324,065
14	Avustralya	312,275
15	İsviçre	278,155
16	Meksika	265,736
17	İsveç	254,459
18	Singapur	249,667
19	İrlanda	187,184
20	Danimarka	146,632
21	Türkiye	145,556
22	Polonya	142,11

Kaynak: http://unctad.org/en/docs/wir2007_en.pdf erişim tarihi : 17.03.2015

1.5.3. Yatırım Ortamına Ait Faktörler

Yatırım Teşvikleri

DYY'leri çekmek için özellikle GOÜ'ler çeşitli teşvik tedbirlerini uygulayarak kıyasıya rekabet içerisine girmişlerdir. Bu teşvikler yatırım indirimi, vergilerin ertelenmesi veya taksitlendirilmesi, çevre koruma masraflarının alınmaması, sanayi bölgelerinin parasız tahsisi ve ucuz kredi sağlama şeklinde olmaktadır. Belli süreyle sağlanan vergi istisnası, işsizliğin yüksek olduğu bölgelere yatırım yapılması halinde kurumlar vergisi indirimi, belli miktarın üzerinde işlenmek üzere yapılan hammadde ithalatından gümrük vergisinin indirilmesi ve ucuz enerji sağlama biçiminde verilen teşvikler de en çok kullanılanlardandır (Osmanov, 2008:41).

Kültürel ve Psikolojik Faktörler

Bir ülkenin sosyal istikrarı; eğitim düzeyi, etnik ve dini yapı, nüfus yoğunluğu, demografik denge, işgücü ve sendikalar, gelir dağılımı, aile yapısı gibi farklı etkenler sonucu oluşan tabloya göre belirlenmektedir. Sosyal yapıdaki dengesizlikler sosyal patlamalara neden olabileceğinden yabancı yatırımları da negatif olarak etkileyecektir. Eğer sosyal yapı ve uyum istikrar içinde ise, ülke riski değerlendirmelerinde ülke riski düşük çıkacağından yatırım kararını olumlu yönde etkileyecektir (Cicioğlu, 2001:9).

Ayrıca yatırımı gerçekleştiren yatırımcının, yatırım yapılan ülkenin piyasasına sunmak istediği ürünün, piyasadaki tüketim kalıplarına uygun olması beklenir. Yerel piyasalara sunulan mal ve hizmetler, yerel zevk ve ihtiyaçları karşılamak zorundadır. Ev sahibi ülkenin gelenek ve görenekleri, kanunları ve dili ile ilgili bilgiler edinmeden yapılan doğrudan yatırımlar olumsuzlukla sonuçlanabilir (Türkcan, 2008:13).

Şeffaflık

Ülke yönetiminde şeffaflığın az olduğu ve genel olarak yönetimde gizliliğin ve yolsuzluğun hakim olduğu ülkeler, risk ve getirilerin önceden belirlenmesinde yetersiz kalacaktır. Bu risk ve belirsizlik ortamı, ülkenin iş ve yatırım ortamı olarak değerlendirmesini engelleyici bir faktör olmaktadır (Duran, 2002:63).

Coğrafi Konum

Coğrafi yakınlık, çokuluslu şirketlerin doğrudan yabancı yatırım kararını verirken öne çıkan olumlu bir etkidir. Özellikle coğrafi yakınlık, batı Avrupa'lı DYY'ler açısından önemli bir durumdur. Örneğin orta ve doğu Avrupa ülkelerine (Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti) en çok Alman, Avusturyalı ve İtalyan şirketler yatırım yapmaktadırlar. Çünkü bu üç ülke de coğrafi olarak bölgeye çok yakındır. Ulaşım maliyetleri de hesaba katıldığında coğrafi konumun önemi daha da anlaşılmaktadır. Örneğin, Meksika'da Amerikan şirketleri, Japon şirketlerine göre daha fazla yatırım yapmaktadırlar (Altomonte, 2000:80).

Hukuki Yapı

Özellikle, GOÜ'ler arasında yabancı yatırım çekme yarısı, bu konuda ülkeleri daha radikal kararlar almaya ve daha elverişli koşullar sunmaya sevk etmektedir. Böylelikle, yatırım ikliminde hukuki açıdan ayrıcalıklı yaklaşım yabancı yatırımcılar lehine yönelmektedir. Bu tür uygulamalar, ulusal mevzuat ile yabancı yatırımcıya yerli yatırımcıdan daha lehte bir muamele, daha iyi bir hukuki koruma sağlamaktadır (Tiryakioğlu, 2001:170).

Psikolojik Mesafe

İki ülke arasındaki coğrafi yakınlığın yanı sıra kültürel yakınlık da ticari işlemlerin hızlı ve sorumsuz biçimde yürütülebilmesi için önemlidir (Braunnstein, 2000:32).

1.6. Doğrudan Yabancı Yatırımın Etkileri

Yabancı sermaye yatırımları, yatırımın yapıldığı ev sahibi ülke ekonomisi üzerinde çeşitli etkiler yaratır. Bunlar, üretim, istihdam, gelir, fiyat, ödemeler dengesi, ekonomik gelişme ve genel refah gibi etkilerdir. Bu etkilerden bazıları ülke ekonomisine olumlu katkılar sağlarken, bazıları da ekonomiye külfet yüklemektedir. Aynı şekilde bazı etkiler yatırımın yapıldığı anda ortaya çıkarken, bazılarında da yıllar sonra sonuç alınabilmektedir (Türkcan, 2008:14).

1.6.1. Doğrudan Yabancı Yatırımın Olumlu Etkileri

Ekonomik Büyümeye Etkisi

Makki ve Somwaru (2004) çalışmalarında Borenzstein ve diğerlerinin (1995) çalışmalarını genişletecek biçimde ele almış ve DYY'lerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğunu kanıtlamışlardır. Endojen büyüme modelinin uygulandığı çalışmada, Borenzstein ve diğerlerinin analizini 1990'lı yılları içerecek şekilde genişletmişlerdir. Bunun nedeni ise bu dönemde gelişmekte olan ülkelere DYY ve dış ticaret akımlarının hızlı artışı olmuştur. Borenzstein ve diğerlerinden farklı olarak DYY'lerin sadece beşeri sermaye değil aynı zamanda dış ticaret ve yurt içi sermaye yatırımları ile olan etkileşimini incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlar açısından bakıldığında birbirinden farklı olmadığı görülmüştür. DYY'ler dış ticaret, beşeri sermaye ve yurt içi yatırımlarla birlikte ekonomik büyümeyi daha yüksek oranda etkilemekte; enflasyon oranı, vergi oranları ve kamu harcamalarındaki artışlar ise ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemektedir (Bozkurt ve Dursun, 2006:61).

DYY'nin girişi hem işsizliği azaltmak; hem de yüksek teknoloji ve kalite getirmek, rekabeti geliştirerek verimlilikte iyileşme sağlamak, devlet açısından vergi geliri yaratmak ve döviz girişi sağlamak gibi daha başka yararlar da sunmaktadır. DYY, bazı çalışmalarına göre, verimlilik ve hizmetlerin kapsamı yönünden büyük oranda olumlu etkiye sahiptir. Rekabetin daha çok olduğu sektörlerde bu olumlu etki daha çok ortaya çıkmaktadır (Kaymak, 2005:257).

İstihdama Etkisi

Yabancı sermayenin az gelişmiş ülkelerin istihdam sorununun çözümüne ne şekilde katkıda bulunacağını tartışmadan önce yabancı yatırımın geliş şekli ve üretim yaptığı sektöre göre bir ayırım yapmak gerekir. Eğer yabancı sermaye var olan bir tesisi satın alarak geliyorsa istihdam etkisinden bahsedemeyiz. Yine yabancı sermayenin girdiği sektörlerle yaratacağı ek istihdam olanakları arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bir diğer kıstas ise yabancı sermayenin "emek yoğun" teknolojiyi mi, yoksa "sermaye yoğun" teknolojiyi mi benimseyeceğiyle ilgilidir. Yabancı sermayeli kuruluşların ülkemizin en büyük sorunlarından biri olan işsizliği belli bir ölçüde azalttığı ve yarattığı

yeni iş olanakları ile istihdam arttırdığı açıktır. Ancak yabancı sermayenin daha çok sermaye yoğun teknoloji kullanması bu etkiyi sınırlamaktadır (Yorulmaz, 2006:81).

DYY'lerin geldikleri ülke ekonomilerine olumlu katkılarından biri de istihdam sağlama etkisidir. Birçok gelişmekte olan ülke istihdama katkısından dolayı doğrudan yabancı yatırımın gelmesini teşvik edip, desteklemektedir. Fakat burada da önemli olan, DYY'lerin ne şekilde geldiğidir. Yatırım mevcut bir firmayı satın alma yoluyla ya da özelleştirme yoluyla gelmişse istihdam sağlama etkisi daha az olacaktır. Eğer doğrudan yabancı yatırım yeni (greenfield) bir yatırım şeklindeyse bunun ülke istihdamına etkisi daha fazla olacaktır (Ünlü,2009:24).

Kalkınmaya Etkisi

Doğrudan yabancı yatırımların miktarı ve niteliği ülkelerin kalkınma düzeyi üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Günümüz dünyasında çeşitli ülkelere giden doğrudan yabancı sermaye akımlarındaki artışlar, bu ülkelerin büyümesini hızlandırmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım miktarı ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin doğru yönlü olduğu, sadece teorik ve analitik çalışmalardan elde edilen bir sonuç olmayıp, birçok ülke deneyimiyle ortaya çıkan bir olgu olarak kabul görmektedir (Afşar, 2004:87).

Teknolojiye Etkisi

Yabancı sermaye tarafından gelişmekte olan ülkelere, bu ülkelerde kamu kuruluşlarının ve özel sektörün sınırlı imkanlarıyla geliştirilecek yahut ithal edilecek kapasitesi ve verimliliği düşük teknoloji ile kıyaslanamayacak nitelikte teknoloji transferi sağlamaktadır. Ev sahibi ülkeler yabancı işletmelerden kendi ülkelerinde araştırma ve geliştirme faaliyetinde bulunmalarını ve yerli personeli modern teknoloji ve işletmecilik konularında eğitmelerini beklerler (Seyidoğlu, 2009:618).

Üretim Kapasitesine Etkisi

Yabancı sermaye iki yolla bir ülkedeki üretim kapasitesini arttırabilir. İlk olarak ülkeye gelirken getirdiği sermaye ile, ikinci olarak ise o ülkede sağladığı karları yeniden dağıtarak, ülkenin sermaye birikimine ve üretim kapasitesine doğrudan katkıda bulunmaktadır (Güneş, 2006:42).

Döviz Girişi Etkisi

Yabancı sermaye bir ülkeye gelirken yanında da döviz getirmektedir. Yabancı sermaye ile gelen bu döviz uzun vadede ithalatı ikame edici ve ihracatı arttırıcı etkiler yaratarak ülkenin ödemeler dengesine olumlu katkılar sağlamaktadır. Bunun yanı sıra yurt dışına yapılan kar transferleri ödemeler dengesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu yüzden ev sahibi ülkeler genellikle yabancı sermayeli şirketlerin kar transferlerini sınırlayıcı düzenlemeleri hayata geçirmekte ve bu şirketlerden karlarını yeniden yatırıma yönlendirmelerini istemektedir (Seyidoğlu, 2003:729).

1.6.2. Doğrudan Yabancı Yatırımın Olumsuz Etkileri

Devletlerin yabancı sermaye yatırımlarına bakış açıları tarihsel süreç içerisinde değişim göstermiştir. Doğu Bloku'nun çözülmeye başladığı 1989 yılına kadar, tüm gelişmiş ülkeler yabancı sermayeyi ülkelerine çekebilmek için büyük çabalar sarf ederken, gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermayeye daha bir şüphe ile bakılmaktadır. Yapılan yorumlarda, yabancı yatırımların ulusal egemenliklerini tehlikeye sokacağı, orta ve uzun vadede ülkelerden döviz çıkışına neden olacağı, sömürgeciliğin modern versiyonu olduğuna ilişkin pek çok görüş ileri sürülmüştür (Asomedy, 2002:31).

DYY'lerin ev sahibi ülke üzerinde olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bu olumsuzluklar aşağıdaki gibidir (Zeren ve Ergün, 2010:69):

- DYY'ler ev sahibi ülkedeki ana sektörleri ele geçirerek ekonomik yönetimde söz sahibi olabilirler. Böylelikle ülke ekonomisi üzerinde yabancı denetim artabilir.
- Ev sahibi ülkede gümrük tarifeleri ve kotalar gibi koruyucu düzenlemelerin aşılmasına neden olabilir ve dış ticaret üzerine yapılan düzenlemeler zarar görebilir.
- Genellikle ev sahibi ülkeye daha üstün teknoloji ile gelen yabancı yatırımcılar yerel firmalar ile aralarında haksız rekabet ortamı oluşturabilmektedir.
- Yabancı yatırımcı işletme ev sahibi ülkede borçlanarak faiz oranlarını artmasına ve bununla beraber iç talebin daralmasına neden olabilir.
- DYY'ler ekonomide ikili bir yapıya neden olabilir. Bir taraftan modern yapılar diğer taraftan geleneksel yöntemler ile üretim yapılabilir.
- Modern teknikler ve kalifiye işgücü ile çalışan yabancı firmalar istihdamda olumsuz etkilere neden olabilir.

- Yabancı yatırımcı üretimde kullandığı hammaddeyi yurtdışından ithal ederek ve elde ettiği karları kendi ülkesine transfer ederek ev sahibi ülkenin ödemeler bilançosuna zarar verebilir.
- Yabancı yatırımcı Ar-Ge faaliyetlerini kendi ülkelerinde bulundurmayı tercih edebilir bu durum ev sahibi ülkenin dışa bağımlılığını artırmaktadır.

DYY'lerin yerel girişimleri köşeye sıkıştırması, bilgi edinmeyi aleyhte kullanarak ürün piyasalarında ve rakip faaliyetlerde yerel firmaların gelişmesini, güçlenmesini zorlaştırmak yahut serbest piyasa üzerinde yerel firmaların üretim faktörleri bazında erişimini güçleştirmek suretiyle gerçekleşebilmektedir (Bayraktar, 2003:18).

Yeni bir tesis kurmak yerine, gelişmekte olan ülkelerde mevcut bir tesisin satın alınması ile gelen yabancı sermayenin sağlayacağı yararlar çok sınırlıdır. Rekabet açısından yabancı yatırımların olumsuz etkilerinin ortaya çıkabileceği durumlar şu şekilde özetlenebilir (Kırakabeş, 2006:89):

- Yabancı firmanın ev sahibi ülkede lider durumda olan bir firmayı edinmesi,
- Bir ülkede faaliyet gösteren iki yabancı firmanın birleşim yoluna gitmesi,
- Daha önce ülkeye ihracat yapan bir yabancı firmanın söz konusu ülkede faaliyet gösteren bir firmayı edinimi,
- Potansiyel olarak birbirinin rakibi olan firmaların birleşimi.

Yabancı şirketlerin sahip olduğu ileri teknoloji ve yöneticilik bilgisi nedeniyle, küçük ölçekli yerli şirketler haksız rekabete uğramaktadır. Bazen bu durum rekabete olanağı bulamayan yerli şirketleri endüstriyi terk etme seviyesine kadar itebilir. Bu tür eğilimler, uluslararası rekabet kanunlarının hızla bütün dünya ülkelerinde yürürlüğe konulması ve rekabeti ortaklıklara yönelmesi sonucu azalmaktadır (UNCTAD, 1997:157).

İster doğrudan ister dolaylı olarak olsun DYY'ler gittikleri ülkelerde elde ettikleri karları ana yatırımcı ülkelere transfer ederler. Yabancı yatırımcılar kar transferlerini gerçekleştirebilmek için çeşitli yollara başvurabilir. Örneğin; yabancı yatırımcının fabrikasında kullanılmak üzere ana yatırımcı ülkedeki tedarikçisinden ihtiyaç duyulan ve asıl değeri söz gelimi 1\$ olan bir yedek parça, yatırım yapılan ülkeye değeri 10\$mıs gibi gösterilerek rahatlıkla ithal edilebilir. Böylelikle gerçekleşecek olan kar transferi ile

yatırımcı şirket ana yatırımcı ülkeye aradaki farkı transfer edebilir. İthalat yapmak yerine DYY almayı tercih etmiş olan bir ülke ise kar transferleri karşısında yine ithalat durumuyla karşı karşıya kalabilir. Bu durum kuşkusuz ülke sınırlarında yaratılan bir değer in ülkeden çıkması anlamına geleceğinden ödemeler dengesine olumsuz yansiyacak ve ülke büyümesine olumsuz etkide bulunacaktır. Bunun dışında, DYY'ler kullandıkları kar transferi tekniği sayesinde yatırım alan ülkenin vergi yaptırımlarına karşı da bir koruma sağlayabilecektir. Örneğ in, yabancı yatırım alan ülke kendi üreticisini korumak adına yabancı yatırımcıya fazladan bir vergi uygulayacak olursa, yabancı yatırımcı ana yatırımcı ülkesindeki ana işletmeden ithal edeceği parçaların fiyatlarını bu vergi yüküne göre yukarı çekebilir ve bu yükten kurtulabilir. Böylelikle kar transferleri sayesinde DYY'ler yatırım alan ülkelerdeki fazladan vergi yükünden de kurtulabilir (Lairson ve Skidmore, 1993).

Çalışanlara yerel şirketlerin karşılayamayacağı oranda ücretlerin verildiği durumda, nitelikli olan işgücü DYY yapan şirketlere doğru kayabilecek, dahası bunun sonucunda yerel şirketler DYY yapan şirketler ile rekabet edebilmek için ücret seviyelerini yükseltmek zorunda kalabilecektir. Bu da yerel şirketlerin üretim verimliliğini düşürücü bir etki yaratabilir (Lipse y, 2002).

Yabancı şirketler araştırma ve geliştirme faaliyetlerini gittikleri ülkelerde gerçekleştirmek yerine ana merkezde yapmayı tercih ederler. Bu şekilde ev sahibi ülkelerin araştırma faaliyetlerine katılmamaları ve sürekli olarak yeni çıkan teknolojileri ithal etmek zorunda bırakılmaları, teknolojik bağımlılığın artması anlamına gelmektedir. Buna ilaveten, yabancı sermaye yoluyla ev sahibi ülke belirli teknolojileri kullanmaya zorlanır, bu da sanayileşme ve ulusal teknoloji deki gelişmeyi ters yönde etkileyebilir (Yorulmaz, 2006:88).

Gelişmekte olan ülkeler, yabancı sermayenin kendilerine yapacağı yatırımların büyük ölçüde ihracata yönelik olmasını istemektedir. Fakat yabancı sermaye her zaman ihracata yönelik yatırımlar yapmamakla birlikte, belirli bir kar maksimizasyonu sağladıktan sonra kendi ülkesine ya da merkezine kar transferlerini yapmaları, dış faktörlere yapılan ödemeler ve yabancıların şirketi kurarken yapılan ithal mal girdileri gibi faktörler ekonomiyi olumsuz etkilemektedir (Esen, 2008:32).

1.7. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türleri

Yabancı sermayenin dış ülkeye yatırım yapma kararından sonra sırada ne şekilde, hangi yolla yatırım yapacağı vardır. Bu noktada verilebilecek kararlar DYY türlerini oluşturmaktadır. Her DYY türünün ev sahibi ülke, ev sahibi işletme ve yatırımcı kişi veya kurumlar için farklı etkileri, avantajları ve dezavantajları vardır.

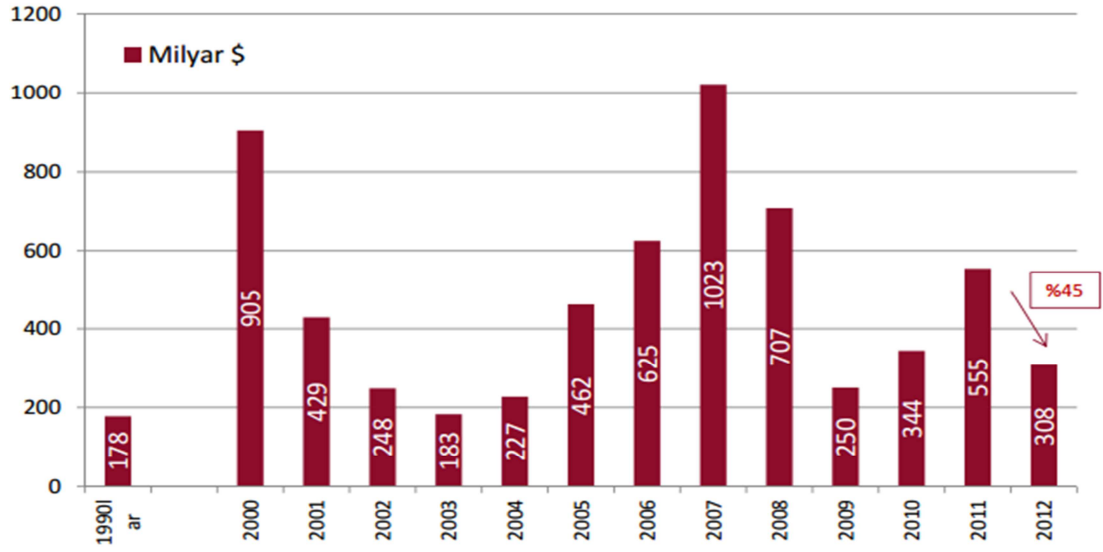
1.7.1. Şirketler Arası Birleşme ve Satın Almalar (B&S)

Bu DYY türü son zamanlarda şirket evlilikleri adıyla da sık sık karşımıza çıkmaktadır. Yabancı sermayenin ev sahibi ülke işletmelerinden bir veya birkaçıyla bir araya gelip yeni bir tüzel kişilik oluşturması yoluyla ev sahibi ülkeye yaptığı yatırım türüne şirket birleşmeleri denir. Burada tamamıyla yeni hukuki ve ekonomik sonuçlar söz konusudur. Var olan işletmeler yok olup yeni bir işletme ve ortaklık doğmuştur.

Dikkat edilmesi gereken bir husus; şirket birleşmelerinin ortak girişim ile karıştırılmaması gerektiğidir. Ortak girişimler benzer amaçları gerçekleştirmek için iki ya da daha fazla şirketin yetenek ve varlıklarını birleştirerek kurdukları bir organizasyon şeklidir (Kökçü, 2007:60).

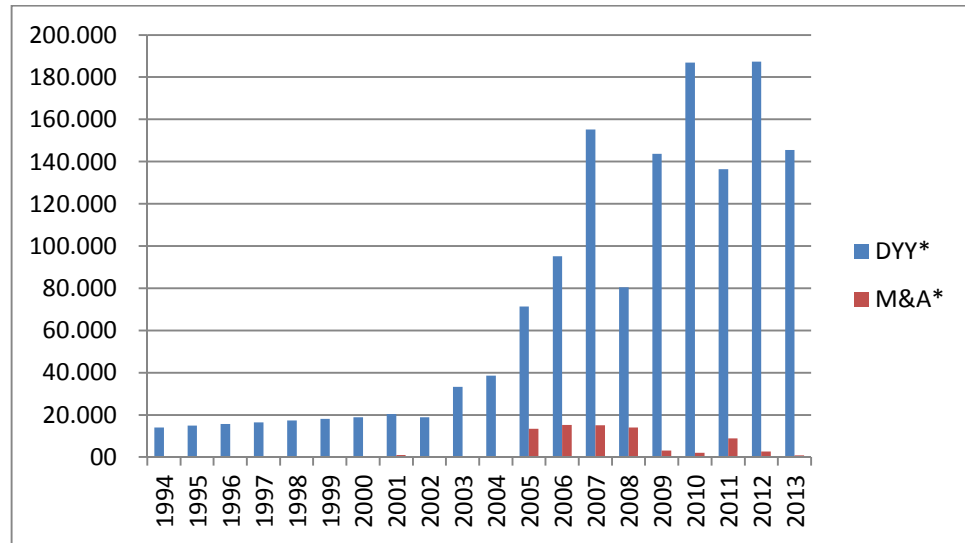
Ev sahibi ülke işletme veya işletmelerinin hukuki ve ekonomik varlıklarının tamamen yabancı sermaye işletmesinin kontrolüne girmesi durumuna ise satın alma denir. Bu durumda ev sahibi ülke işletme veya işletmelerinin varlıkları satın alınır. Hisse senetlerinin el değiştirmesi yoluyla gerçekleşen satın almalarda ise hisselerin tamamı veya çoğunluğu yabancı sermaye tarafından satın alınır. Var olan işletmenin sahipliği el değiştirmiştir.

UNCTAD 2013Dünya Yatırım Raporuna göre 2012 yılı Birleşme ve Satın Almalar (B&S) aynı yıl gerçekleşen DYY'lerinin %22'sini oluşturmaktadır.

Grafik 3:UNCTAD Dünya Yatırım Raporu 2013'e Göre Dünyada Sınırötesi Birleşme ve Satın Almalar (2002-2012)

Kaynak : YASED, UNCTAD Dünya Yatırım Raporu 2013, http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/haberler/basin_bultenleri/Documents/UNCTADWIR2013-Sunum.pdf erişim tarihi: 06.05.2014

Grafik 4: Yıllar İtibariyle Türkiye'de Birleşme ve Satın Almaların DYD İçindeki Payı Tablo 10 verileriyle hazırlanmıştır.

*Milyon Dolar cinsinden.

1.7.2. Ortak Girişimler

Şirket birleşmeleriyle çok benzer özelliklere sahip bu DYD türünü birleşmelerden ayıran yönü ortak girişimlerde genelde kısmi veya geçici bir birleşmenin söz konusu

oluşudur. Böylelikle bir araya gelme amacı gerçekleştikten sonra ortak girişimi sona erdirmek mümkündür.

Yasal ve iktisadi açıdan bağımsız ve birbirinden gerçek veya tüzel kişinin, belirli bir iş ya da süreklilik arz eden bir faaliyeti, bir ticari ortaklık kurarak veya böyle bir ortaklık söz konusu olmaksızın gerçekleştirmek ve kazanç elde etmek amacıyla bir sözleşme çerçevesinde bir araya gelmeleri ve o faaliyetin risklerini her biri müteselsilen sorumluluk altına girerek üstlenmeleridir (Ulaş, 2003:57).

Ortak girişimler kaynak elde etme amaçlı, pazar amaçlı, riski yaymak ve vergi avantajı sağlamak amacıyla kurulmaktadır. Aynı zamanda iki şirketin oluşturduğu sinerji ile daha güçlü yapılar oluşacaktır. Bu ortaklığı tercih eden şirketlerin bazıları beşeri kaynaklara bazıları finansal kaynağa bazıları da yeni teknolojiye ihtiyaç duymaktadır (Dinçer, 1998:289).

Ortak girişim iki veya daha fazla şirketin bir araya gelerek belirli bir mamul veya pazar alanında işbirliğine gitmeleridir. Burada yatırım ortaklığına giren şirketlerden bazıları uzman beşeri kaynaklara, bazıları finansal kaynağa, bazıları da gelişmiş teknolojiye veya kaliteli hammaddeye sahiptir. Ortak girişim yeni bir işe başlamanın doğurduğu yüksek riski azaltması, küçük şirketlerin büyüklerle rekabet etmesini sağlaması ve yeni teknolojilerin temininde kolaylık sağlaması dolayısıyla cazip bir yatırım türüdür (Kurtaran, 2007:368).

Yatırımcı taraf için ortak girişimi çekici kılan ev sahibi ülke işletmesinin pazarla, kültürle, genel işleyişle ilgili tecrübelerinden yararlanma avantajıdır. Diğer taraftan ortaklığın taraflarından birinin sağlayacağı teknolojik kaynaklar, finansal kaynaklar, uzman beşeri kaynaklar da ortak girişimin ev sahibi veya yatırımcı tarafa sunduğu avantajlar olabilmektedir.

Ayrıca unutulmamalıdır ki günümüzde iki yabancı firmanın aynı amaçlarla bir üçüncü ülkede kurdukları ortaklıklar da ortak girişim olarak ifade edilmektedir (Oualet, 2011:10).

1.7.3.Stratejik Birleşmeler

Bu DYY türünde iki firma hisse senetlerinin bir bölümünü birbirleriyle değiştirmektedir. Bu şekilde firma hisse senetlerini güvenli yerlere devredebilmekte ve bunun yanında işletmeler mal ve hizmet üretmek amacıyla da bir yapı oluşturmaktadır. Daha geniş birleşmelerde işletmeler ortak pazar ve hizmet anlaşmaları da yaparak piyasalarda birbirlerini temsil edebilmektedir. Stratejik birlikler uluslararası işletmecilikte sıklıkla kullanılan bir oluşumdur. Sınır ötesi stratejik birlik oluşturmanın en kolay yolu, iki şirketin hisse senetlerinin belirli bir bölümünü birbirleriyle değiştirmeleridir. Ancak bu kadarı ile yetinilirse bu DYY değil, portföy yatırımı niteliği taşımaktadır. Geniş kapsamlı stratejik birlikte ise taraflar hem hisse senetlerini değiştirir, hem de mal ve hizmet üretimi için ortaklık kurar. Üçüncü işbirliği yönetiminde ise, ortak pazarlama ve hizmet anlaşmaları yapılır ve bir taraf belirli piyasalarda diğerini temsil eder. Ancak bu yöntem rekabeti kısıtlayıcı bir sonuç doğurabilir (Kurtaran, 2007:368). Firmalar bu tür birleşmeleri AR-GE faaliyetlerini paylaşmak ve ortak pazarlama ve hizmet sunmanın faydalarından yararlanabilmek amacıyla yaparlar (Seyidoğlu, 1999).

1.7.4. Özelleştirmeler

Özelleştirme, kamu mülküne, yönetimine, tasarrufuna ya da hukukuna tabi olan bir malın, hizmetin, ekonomik, mali ve toplumsal/siyasal amaçlar gözetilerek özel kişilere ya da kuruluşlara devredilmesi; yani kamu tarafından o mal ya da hizmetin üretiminden/satışından vazgeçilmesi olarak tanımlanmaktadır (Özer, 2005:16).

Satın almalarla çok benzerlik gösteren bu DYY türünün satın almalarından tek farkı el değiştiren işletmenin bir kamu kuruluşu olması ve devreden tarafın devlet oluşudur.

Özelleştirme, ekonominin tüm sektörlerine ilişkin olarak hem ekonomik hem de sosyal boyutlu amaçlara ulaşmak için kullanılan önemli bir araçtır. Bu genel amaçların yansırı, yabancı yatırımlar aracılığı ile uluslararası ekonomik bağların kuvvetlendirilmesi, verimlilik ve üretkenliğin artırılması, sermaye piyasalarının hızlandırılması gibi çok farklı hedeflere ulaşmak amacıyla da kullanılabilir. Özelleştirme yöntemleri içerisinde blok satışlar yabancı sermayenin ülkeye çekilmesinde önemli rol oynamaktadır. Ancak

beklenen olumlu gelişmeler satın alan yatırımcının davranışlarına göre şekillenebilmektedir (Kazgan, 1989:30).

Özelleştirme yönteminin yatırımcı taraf adına bölgesel ve küresel ağ kurma amaçlarına hizmet etme, genişleme imkanı sağlaması, yeni bir kuruluştansa hazır bir kuruluşun sağladığı kolaylıklar, başlangıç maliyetlerinin düşük oluşu gibi avantajları mevcuttur.

Ev sahibi ülke için oluşturduğu avantajların başında ise kamu kuruluşlarının doğasından kaynaklanan atıllığın ve hantallığın yerini, etkin ve verimli işleyişe bırakması gelir. Dezavantajlarının başında ise özel teşebbüsün karlılık amacının kamu kuruluşununkinden çok daha fazla olması gelir. Yine bu doğrultuda yeni teknoloji geliştirmekten ziyade kendi ülkelerinin eskiyen teknolojilerini yatırım yaptıkları ülkede değerlendirmek isteyeceklerdir. Son olarak milli menfaatlerin eskisi gibi gözetilmeyeceği de kaçınılmaz bir gerçektir.

1.7.5. Yap – İşlet – Devret

Yap-işlet-devret modeli, uluslararası bir şirketler birliği ve ilgili bir kamu kuruluşunun müşterek kuracakları bir şirket üzerinden projenin tasarımı, o proje ile ilgili finansman ihtiyacının temini ve projenin gerçekleştirilerek 10-15 yıl gibi belirli bir süre işletildikten sonra kamuya devredilmesi esasına dayanmaktadır (Erdem, 1994:12).

Bu yöntemle daha büyük elektrik santralleri, barajlar, hava alanları, metrolar ve bazı karayollarının yapımı gerçekleştirilir. Devletin bu gibi projeleri bütçe kaynaklarından karşılaması, mali bir yük doğurur. Yap-işlet-devret modeli hükümetlere bu alanlardaki faaliyetlerde bir tür destek gibi düşünülmüştür. İlgili projenin gerçekleştirilmesi, yatırımın tamamlanması ve işletilmesini sağlar. Ancak proje inşaatını yapmak ve tesisi işletmekle görevli bir şirket vardır. Özel veya kamu kuruluşu biçiminde olan şirket de yatırım üzerinde belirli oranda pay sahibidir. Yatırımın gerçekleştirilmesi karşılığın da ev sahibi ülke üretilen mal veya hizmetin belli bir kısmını veya tamamını satın almayı taahhüt eder. Bunun için ev sahibi ülke dövizle ödemedede bulunur ve belli bir süre sonra yatırım bedelsiz olarak ev sahibi ülke hükümetine devredilir (Seyidoğlu, 2009:613-614).

1.7.6. Montaj Sanayi

Özel bir DYY türü olan montaj sanayide temel parçalar yatırım yapılan ülkeye getirilerek birleştirme işlemi bu ülkede yapılmaktadır. Daha çok otomotiv sektöründe görülen bu yatırımlarda GÜ şirketleri GOÜ'lerdeki ucuz işgücünden yararlanma ve pazara girme avantajları elde etme amaçlamaktadır (Altınışik, 2006:15).

Montaj sanayi çerçevesinde yabancı sermaye tarafından kurulmuş tesisler genellikle hammadde veya ana parçaları üretici firmalardan temin edip montajını gerçekleştiren fabrikalar niteliğindedir. İleri teknoloji ve büyük sabit sermaye yatırımı gerektiren hammaddeler ve parçalar genellikle ana firmadan ithal edilmektedir. Buna karşılık basit teknoloji ve düşük sabit sermaye ile üretilebilecek maddeler ve parçalar gelişmekte olan ülkelerde üretilmektedir (Manisalı, 1975:143).

Montaj sanayi modeli, özel bir doğrudan yabancı yatırım yöntemi olarak belirtilmektedir. Bu yöntemle dışarıdaki ana firmadan sağlanan temel nitelikteki ara malların, ev sahibi ülkede yapılan bazı basit parçalarla birleştirilmesi ile üretim ana merkezin dışında gerçekleştirilmektedir. Ev sahibi durumunda olan az gelişmiş ülkeler; montaj sanayi yoluyla yabancı sermaye ihtimalini çoğunlukla belirli endüstrilerin kurulmasında ilk adım olarak düşünebilmektedir (Seyidoğlu, 2001:675).

Literatürde bu şekilde tanımları bulunan montaj sanayi DYY türünü en çekici kılan, tanımlarda da görüldüğü üzere ucuz işgücüdür. Ayrıca teknoloji transferi gerektirmeyen bu yöntemin bir diğer tercih sebebi ürünün bütünüyle ithalatının getirdiği maliyetlerdir. Yatırım yapılan ev sahibi ülkeye sunduğu tek avantaj istihdamdır.

1.7.7. Lisans Anlaşmaları

Lisans anlaşmalarında yerli şirket üretim patentini, üretim tekniğini, telif ücreti karşılığında ticaret markası ve malın dağıtım hakkını yabancı ülkedeki şirkete devreder. Tam bir lisans anlaşması ise ürün ihracı yerine teknoloji ihracının ikame edilmesi anlamına gelir. Çünkü teknolojinin yabancı ülkeye aktarılmasıyla söz konusu ürünün o ülkede üretimi sağlanmış olur. Lisans anlaşmalarında lisansı satanla alıcı arasında bir sözleşme yapılır ve alıcı bir kullanım hakkı kazanır (Kökçü,2007:60).

GÜ'lerde daha çok patent lisans anlaşması yapılırken, GÜ'lerin çok uluslu şirketleri ile GOÜ'lerin firmaları arasında, patent lisans anlaşması ile birlikte genellikle know-how, teknik yardım, marka lisans anlaşması yapılmaktadır. Bu tür anlaşmalar karma lisans anlaşması olarak tanımlanmaktadır. Karma lisans anlaşmalarının nedeni, GOÜ'de lisans alan kuruluşun patenti gerektiği gibi işletebilecek temel bilgi ve teknolojik alt yapıdan yoksun olmasıdır. Ayrıca lisans anlaşması ile birlikte makine dış alımı veya teknisyen kiralanması da söz konusu olabilir. Lisans anlaşmaları kalite, fiyat, miktar, ihracat ve patent transferi gibi konularda koşullar içerir. Anlaşmanın koşulları, lisans alan ülkenin teknolojik düzeyine göre değişmektedir (Karacasulu, 1999:4).

1.7.8. Yeşil Alan Yatırımları

Yapılan yatırımın ev sahibi ülkede en baştan yeni bir tesisin, büronun, bina veya fabrikanın kurulması manasına gelir. Ev sahibi ülkenin sermaye stokunu artırıcı özelliği vardır. Yabancı sermaye bu DYY türünü tercih etmiş olmakla yabancı olduğu ev sahibi ülke hakkında yapacağı araştırmalardan başlamak üzere o ülke insanına ihtiyaç duyar. Bu daha henüz araştırma aşamasındayken bile ev sahibi ülkeye istihdam oluşturma manasına gelir. Akabinde tesisin kurulması aşamasında ilk ciddi yerli beşeri kaynak kullanımı başlar. Ev sahibi ülke açısından en çok tercih edilen DYY türü olması da bundan gelir. Diğer DYY türlerine göre daha çok istihdam sağlamaktadır. Bunun dışında sahipliği yabancı sermayeye ait olan bu yeşil alan yatırımlarında kurulan yeni iş, ev sahibi ülkeye beraberinde getirdiği yeni teknolojiler, kazandırdığı yeni duran varlıklar, yeni yönetim teknikleri, ev sahibi ülkenin mal ve hizmetlerinin kullanılması yönleriyle katma değer yaratır. Bu yönleriyle yeşil alan yatırımları ev sahibi ülke açısından tercih edilir yatırımların başında gelmektedir.

Yatırımcı yabancı sermaye açısından ise giriş maliyetlerinin yüksekliği ve yavaşlığı, yatırılan sermayenin karşılığının uzun vadede gelecek oluşu, ev sahibi ülkeye karşı yabancı olma ve genel işleyiş, kültür konusunda yaşanacak acemilikler dezavantaj oluşturmaktadır. Bununla birlikte GOÜ'lere yapılan bu yatırım türü ev sahibi ülkede iş hayatında inişlerin olduğu dönemlerde tercih edilerek avantaj sağlamak hedeflenmektedir. Yabancı yatırımcının amacı tamamen kendi teknolojisi, üretim metodu ve yönetim anlayışıyla yeni bir işletme açmaktır. Bu sayede kar, maksimize edilmeye çalışılmaktadır (Demirel, 2006:17). Ayrıca sahipliğin tek elinde bulunması da

yönetmel riskleri ve zorlukları ortadan kaldırması yönüyle yatırımcı tarafa avantaj sağlamaktadır. Bunlara ek olarak birçok şirket, piyasaların bütünleşmesi sonucunda üretimini değişik ülkelerdeki üretim merkezlerinde yaparak bölümlendirmektedir. Böylece birçok mal, işlem süreçlerinde bir sonraki süreç için başka bir ülkeye transfer edilebilir hale gelmiştir. Çok uluslu şirketlerin dış pazarda mülkiyeti tamamen kendilerine ait bir yatırım gerçekleştirmelerinde, kurdukları bu yavru şirketlere uluslararası operasyonlarını kolayca entegre edebilmelerini sağlayan kontrol gereksinimi önem kazanmaktadır. Bu şekilde yabancı bir ortakla ortaya çıkabilecek transfer fiyatlandırması gibi çatışmalar yaşanmayacaktır (Arıkan, 2006:36).

Arıkan (2006)'nın tespitine katılmakla birlikte burada çok uluslu şirket kavramı yerine ulusötesi şirket (trans-national) kavramının kullanılmasının daha doğru olacağı düşünülmektedir. Çünkü uluslararası şirket birden çok yabancı şirket ortaklığından meydana gelmekte, ulusötesi şirket ise yabancı yatırımcı kimlikli şirketi ifade etmektedir.

1.8. Türkiye'de DYY

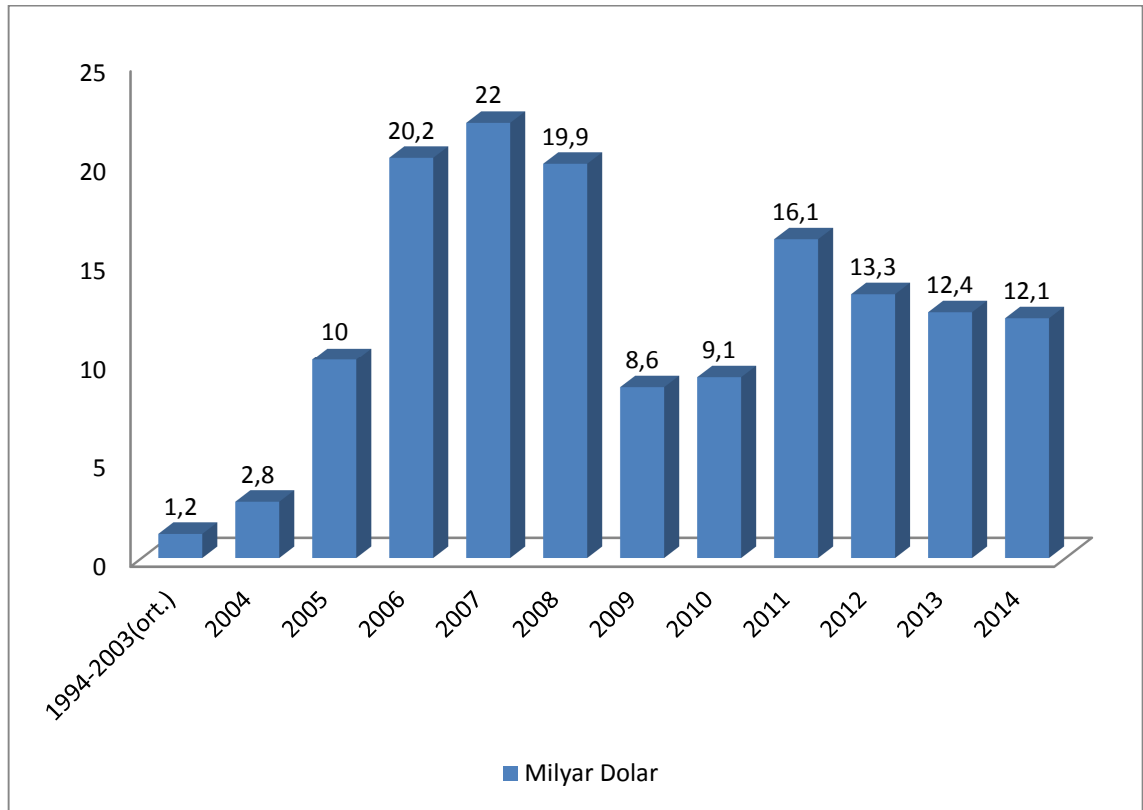
24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte Türkiye kalkınmasını sağlamada ithal ikame politikalarını terk ederek ihracata dayalı dışa açık büyüme modelini uygulamaya geçmiştir. Bu kararlarla birlikte, ülkenin yabancı sermayeye bakış açısı da değişmiş ve 80'li yıllardan itibaren dışa açık bir politika izlenmiştir. Bürokrasinin azaltılması, kambiyo rejiminin serbestleştirilmesi, gümrüklerin indirilmesi, çeşitli ülkelerle karşılıklı yatırımların teşviki ve korunması anlaşmalarının yapılması, özelleştirmelerde yabancı yatırımcılara da yer verilmesi, uyuşmazlıklarda uluslararası tahkim yolunun açılması, doğrudan yabancı yatırımların çalışma alanlarının genişletilmesi, ülkeye yabancı sermaye giriş çıkışlarının kolaylaştırılması gibi doğrudan yabancı yatırımların teşvikini artıran bir takım gelişmeler yaşanmıştır. Yabancı sermayeyi ülkeye çekebilmek için bazı kararnameler ve tebliğler yayınlanmıştır (Güven, 2008).

Sermaye hareketlerindeki canlanma özellikle, 1989 yılından sonra finansal serbestlik ile iyice artmıştır. Sermaye akımlarının bu tarihten sonra tam anlamıyla liberalleşmesi, kısa vadeli sorunların çözülebilmesini sağlamıştır ancak uzun vadeli sürdürülebilir bir büyüme sürecini beraberinde getirememiştir (Kula, 2003:143).

2000’li yıllardan itibaren ise 2000 Kasım ve 2001 Şubat ayında yaşanan krizlere rağmen DYY’lerde sürekli bir artış gerçekleşmiştir.

1.8.1.Yıllar İtibariyle Türkiye’ye Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

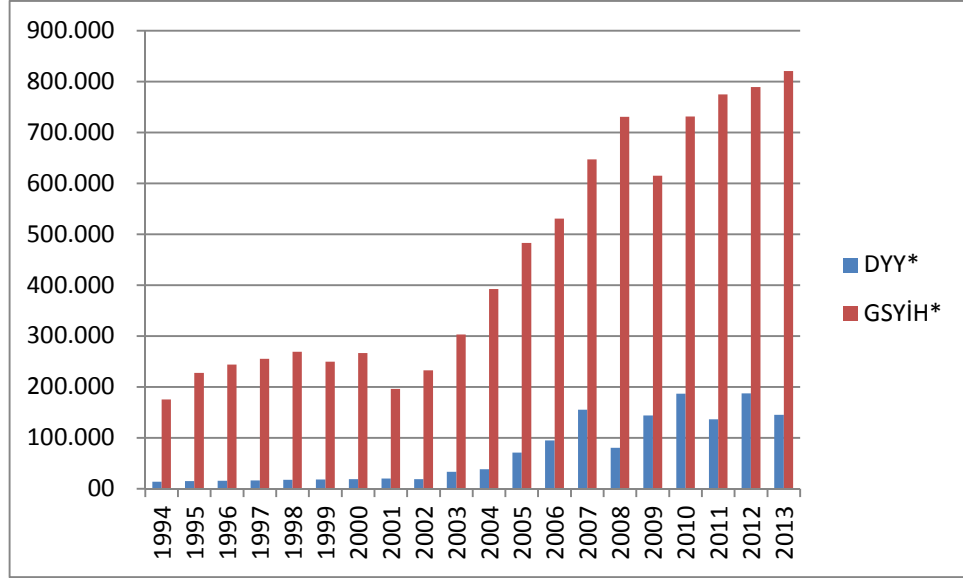
2014 yılsonu itibari ile Türkiye’ye uluslararası doğrudan yatırım (UDY) girişleri bir önceki yıla göre %2 oranında düşerek 12,1 milyar \$ olmuştur. Toplam girişlerde yabancıların gayrimenkul alımları %36 ile önemli bir pay elde etmiştir. 2014 yılında gerçekleşen 12,1 milyar \$’lık UDY girişinin 7,8 milyar \$’ını uluslararası doğrudan sermaye girişleri ve 4,3 milyar \$’lık kısmını yurtdışında yerleşik kişilerin gayrimenkul alımları oluşturmuştur. Gayrimenkul alımlarındaki bu giriş, 2013 yılıyla kıyaslandığında, %42 oranındaki bir artışı göstermektedir. (http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/Yayinlar/Documents/YASED_UDYRaporu_2014yilsonu-Subat2015%20tasarim.pdf, erişim tarihi: 12.05.2015)

Grafik 5: Türkiye’de Uluslararası Doğrudan Yatırımlar*

Kaynak : Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2014 Yılsonu Değerlendirme Raporu, 2015 http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/Yayinlar/Documents/YASED_UDYRaporu_2014yilsonu-Subat2015%20tasarim.pdf, erişim tarihi: 12.05.2015

*Yabancıların gayrimenkul alımları dahil

Grafik 6: Yıllar İtibariyle Türkiye’de DYY’lerin GSYİH İçindeki Payı

Tablo 10 verileriyle hazırlanmıştır.

*Milyon Dolar cinsinden.

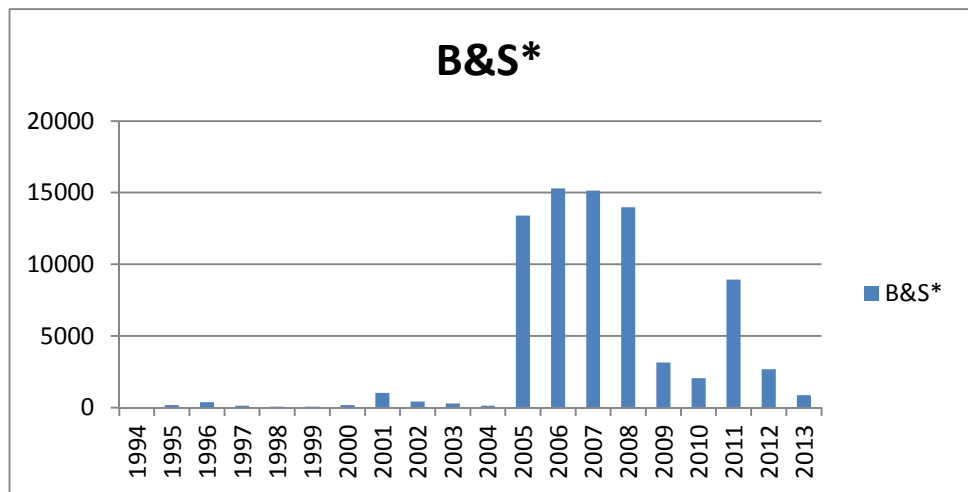
1.8.2. Yıllar İtibariyle Türkiye’ye B&S Yatırımları

2005 yılı öncesinde Türkiye’ye DYY girişlerinde olağan seyrinde ilerlemesine karşın özelleştirme politikasının etkisiyle, kırılma yaratacak ölçüde ilk B&S girişleri 2005 yılında gerçekleşmiştir. Sonrasında 2008 dünya küresel krizinin etkileri ilk olarak 2009 yılında kendini göstermiştir. 2010 yılında da aynı sebeple devam eden düşüş 2011 yılında Türkiye’nin Ortadoğu’da beliren politik sorunlar ve Yunanistan’da ortaya çıkan ekonomik kriz ile birlikte bölgeye yatırımların Türkiye’ye yönelmesi sebebiyle artmıştır. Bununla birlikte 2011 Avrupa krizinin etkileri de 2012 yılı ve sonrasında Türkiye’de de görülmüş ve B&S yatırımları düşüş trendine geçmiştir.

Tablo 8: Yıllar İtibariyle Türkiye’de B&S Yatırımları

Yıllar	B&S*
1994	49
1995	188
1996	370
1997	144
1998	71
1999	68
2000	182
2001	1019
2002	427
2003	282
2004	132
2005	13395
2006	15303
2007	15150
2008	13982
2009	3159
2010	2058
2011	8930
2012	2690
2013	867

Kaynak : [http://tuikapp,tuik.gov.tr/disticaretapp/menu,zul?p=1](http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu,zul?p=1) erişim tarihi: 16.09.2013

Grafik 7: Yıllar İtibariyle Türkiye’de Gerçekleşen B&S Girişleri

Tablo 10 verileriyle hazırlanmıştır.

*Milyon Dolar cinsinden

BÖLÜM 2: İHRACAT

2.1. İhracatın Tanımı

Küreselleşme süreci ile birlikte ihracat, işletmelerin ekonomik olarak büyümesini sağlamış ve işletmelere rekabette en önemli avantaj olarak ön plana çıkmıştır. Günümüzde ihracat, ülkelerin ekonomik zenginliği, işsizlik sorununun çözümü, ekonomik büyüme ve yüksek refah seviyelerine ulaşmak için önemli bir adım olarak kabul edilmektedir (Aygün, 2010:115).

Literatürde ihracat için çeşitli tanımlamalar mevcuttur. Bunlardan birkaçı;

İhracat geniş anlamıyla, bir ülkenin sınırları içinde üretilen veya başka bir ülkeden satın alınan ürünün, yurt dışında belirli bir bedel karşılığı satılmasını kapsayan bir süreçtir. Dar anlamda ise, yurt dışına yapılan ürün satışları çerçevesinde ürünlerin yurt dışına gönderilmesini ifade etmektedir (Arzova, 2006:5).

İhracat, yabancı ülke piyasalarındaki potansiyel müşterilerin saptanması, ürün satışının yapılması ve ürünlerin tüketiciye ulaştırılmasıdır (Ecer, 2005:316).

İhracat makro açıdan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kalkınmayı sağlayan en önemli işlemlerden biridir. İhracatın döviz kazandıran bir işlem olması, ihracatın teşvik edilmesini ve geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu kapsamda; ülkeler, dış ticaret açıklarını kapatabilme imkanı bularak, sağlıklı bir ekonomik yapıya kavuşabilir (Sakarya, 2009:42).

Mikro açıdan ise işletmelerin iç pazarda meydana gelen dalgalanmalardan ve yerel rekabetten kaçınmaları açısından önemlidir. Yüksek bir ihracat performansı da işletmelerin faaliyetlerinde sürekliliğinin sağlanmasını yardımcı olur. Aynı zamanda, yüksek ihracat performansı sergileyen işletmeler uluslararası rekabete hazır durumdadır. İşletmeler uluslararası pazarlarda rekabet ederek farklı değerler içeren ürünlere sahip olma şansını da elde eder (Torlak ve Özdemir, 2007:1).

2.2. İhracat Türleri

İhracat türleri mevzuatlarına göre şu şekilde üç temel başlıkta incelenebilir (Arzova 2006: 97):

- Özelliği olmayan ihracat
- Kayda bağlı ihracat
- Özelliği olan ihracat

2.2.1. Özelliği Olmayan İhracat

Özelliği olan ihracat ve kayda bağlı olmayan ihracat dışında kalan faaliyetler özelliği olmayan ihracatın kapsamındadır. Bir firmanın herhangi bir sınırlamaya tabi olmayan ürünü, sınırlama olmayan bir ülkeye peşin döviz, malı satarken peşin ödeme şekillerinden biri ile dış pazara yollayacağı zaman özelliği olmayan ihracat yapmış sayılır. Özelliği olmayan ihracat adı altında yapılan ihracatın adına bakılarak önemsiz bir ihracat yapıldığı anlamına gelmemelidir. Tam tersine özelliği olmayan ihracat toplam ihracatın büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu ifadenin seçilmesinin nedeni, ihracat formaliteleri çerçevesinden tekdüze kuralların haricinde herhangi bir işlem gerektirmeyen ihracat faaliyetlerini ifade etmesinden dolayıdır (Arzova 2006: 97).

2.2.2. Kayda Bağlı İhracat

İhracı kayda bağlı mallar, müsteşarlıkça yayımlanacak tebliğ ile belirlenir. İhracı kayda bağlı mallara ilişkin tebliğ kapsamındaki malların ihracından önce gümrük beyannamelerinin ihracatçı birlikleri genel sekreterliğince (İBGS) kayda alınması gerekir. İBGS tarafından kayda alınmış GB (Gelir Beyannamesi)'nin gümrük idarelerine sunulma süresi, İBGS'nin onay tarahinden itibaren uzatılmamak üzere otuz gündür. Ancak Türkiye ihraç ürünlerine miktar kısıtlaması uygulayan ülkelere yapılan, kısıtlama kapsamındaki malın ihracına ait kayıt meşruhatı düşünülerek onaylanmış GB'lerin gümrük idarelerine sunulma süresi otuz günden daha kısa veya uzun olarak müsteşarlıkça belirlenebilir (Arzova 2006: 104).

Kayda bağılı ihracat listesinde yer alan mallar özellikleri yönünden ya sadece ihracatçı ülkede bulunmaktadır ya da dünyada sınırlı olarak bulunan mal türünden biridir (Melemen ve Arzova 2000: 50).

2.2.3. Özelliğı Olan İhracat

Türkiye’de ihracat büyük ölçüde özellik arz etmeyen ihracat malları üzerinden gerçekleştirilmektedir. Fakat özellik arz etmeyen ihracat ve kayda bağılı ihracat haricinde yapılan işlemler açısından özellikler gösteren ihracat türleri de mevcuttur (Ecer ve Canitez 2005: 317).

2.2.3.1. Bedelsiz İhracat

Kanun, kararname ve uluslararası anlaşmalar çerçevesinde ihracı yasaklanmış ürünlerin bedelsiz olarak ihracatının yapılmasına izin verilmez. İhracı kendi mevzuatınca belli bir merciin ön iznine bağılı ürünlerin bedelsiz olarak ihracı, ilgili merciin ön izniyle mümkün olabilmektedir (Arzova 2006: 110).

Türkiye’de çalışan yabancıların, yurtdışına hane nakli sureti ile gidecek Türk vatandaşlarının, daimi veya geçici görevle yurt dışına gönderilen kamu görevlilerinin, yabancı turistlerin ve yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarının beraberinde götürdükleri, gönderecekleri veya adlarına gönderilecek eşya veya taşıtlar bedelsiz olarak ihraç edilecek mallar kapsamındadır. Bedelsiz ihracat talepleri “bedelsiz ihracat formu” doldurulmak suretiyle doğrudan gümrük idaresine veya ilgili ihracatçı birliğine yapılır (Sezen 2008: 12).

2.2.3.2. Konsinye İhracat

İhracat malının kesin satışının daha sonra yapılması kaydıyla dış alıcılara, komisyonculara, şube ve temsilciliklerine gönderilmesi şeklinde gerçekleşen ihracat şeklidir. Konsinye ihracat talepleri ilgili ihracatçı birliklerine yapılır. Madde veya ülke politikası açısından Dış Ticaret Müsteşarlığı’na getirilebilecek düzenlemeler kapsamındaki mallarla ilgili konsinye ihracat talepleri Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın görüşü alındıktan sonra sonuçlandırılır. Konsinye ihracata izin verilmesi halinde ihracatçı birliklerince GB üzerine konsinye ihracat açıklaması düşülerek onaylanır. Bu şekilde onaylanan GB’lerin 90 gün içinde gümrük idaresine tevdi edilmesi gerekir.

Konsinye olarak gönderilen malların fiili ihraç tarihinden itibaren 1 yıl içinde kesin satışının yapılması gerekmektedir (Ecer ve Canitez 2005: 318).

2.2.3.3. Serbest Bölgelere Yapılacak İhracat

Serbest ticaret bölgesi; bulunduğu ülkenin siyasi sınırları içinde ve gümrük bölgelerinin bir parçası kabul edildiği halde, ülkenin vergi, gümrük mevzuatı ve dış ticaret açısından gümrük bölgelerinin dışında kabul edilen bölgelerdir. Serbest bölgeler ticaret ve sanayide daha geniş muafiyet ve teşvikler sağladığı için ülkenin dış ticaretini arttırmak, yabancı yatırımlarını çoğaltmak, döviz girişini artırıp ekonomik standartları yükseltmek için kurulurlar (Paksoy ve Güllü 2011: 117).

2.2.3.4. İthal Edilmiş Malların İhracı

Serbest dolaşıma giriş rejimi bağlamında ithal edilmiş ve vergileri verilmiş bulunan yabancı menşeli yeni ya da kullanılmış ürünlerin ihracı özellik arz etmeyen ihracat kapsamında yapılır. Fakat daha önce ithal edilmiş bir ürünün ihracatı sözkonusu olduğunda, bu tür ihracatta KDV iadesi alınmaz ve ihracatın teşvik ve geliştirilmesi araçlarından da yararlanılması mümkün değildir (Ecer ve Canitez 2005: 319).

2.3. İhracatın Önemi

Firma açısından ihracat, mevcut fiziki ve insan kaynaklarını etkin kullanmasını, atıl kapasitesini olabildiğince azaltmasını, firmanın büyümesini ve buna bağlı olarak yurt içinde büyüme hedefini yakalamasını sağlar. Firmalar, yurt içindeki pazarın belli bir doyuma ulaşması ya da piyasadaki rekabetin artması nedeniyle kar paylarının düşmesi sonucunda arayışa girmektedir. Çözüm olarak ürünlerini uluslararası pazarlara pazarlayarak ve dolayısıyla karlarını arttırarak bulmaya çalışmaktadırlar. Firmaların kişiye özgü ürün üretmeleri ya da sadece o firmada üretilen bir ürüne sahip olmaları, firmanın fazla bir çabası olmadan dış taleplerle karşılaşmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla ihracat, firmayı uluslararası seviyeye getirerek, “uluslararası yönlü işletme” imajının elde edilmesinde bir araç olabilmektedir. Böylece firma, değerli üretime, kaliteye ve etkin pazarlamaya yönelmekte, dolayısıyla tüketiciler arasında işletme ürünlerine karşı olumlu bir prestij oluşmaktadır (Özbek 2009:20).

İhracat, işletmeler için önemli olduğu kadar ülke ekonomileri için de önemlidir. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu gelişmekte olan ülkeler, kalkınma ve istikrarlı bir büyüme seviyesi için gerekli olan ileri teknoloji, hammadde ve ara malları ithal etmek zorundadırlar. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin döviz ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Ekonomik gelişme ve kalkınma için ihtiyaç duyulan bu dövizin ihracat yoluyla elde edilmesi gerekliliği anlaşılmıştır (Sezen 2008:8-9).

İhracat, uzmanlaşmayı ve etkinliği teşvik eder ve ülkenin elinde bulundurduğu kaynakların etkin bir biçimde değerlendiren, pazarlama potansiyeli olan ürünlerde yoğunlaşarak daha etkin üretim, pazarlama ve dağıtım yapılmasına olanak sağlar. Bununla beraber teknolojik yeniliklerin gelişmelerinin takip edilmesini ve bu gelişmelerin piyasaya aktarılmasını teşvik eder (Paçaman 2010:4).

Dolayısıyla görüldüğü gibi günümüzde ihracatın bir ülke ekonomisi ve işletme açısından büyük öneme sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir. İhracat, ülke ekonomisinin gelişmesinde ve refah seviyesinin artmasında çok önemli bir role sahiptir. Dolayısıyla bütün ülkeler ihracata büyük önem vermektedirler ve ihracat yapılarının gelişmesi için uluslararası stratejilerini belirlemektedirler. Küreselleşme sonucu ihracat, her tür ölçekteki işletme için ürettiği ürünlerini dış pazarlara satma imkanı sunan bir olgu haline gelmiştir. Buna bağlı olarak, ülke ekonomisinin gelişmesinde de önemli bir faktördür. Bununla birlikte, ekonomide ne kadar ihraç edilebilir ürün üretilirse, ihracatın yararları o kadar fazla görülmektedir (Yücel 2006:5).

2.4. İhracata Yönelten Unsurlar

2.4.1. İşletme İçi Faktörler

İşletmeler uluslararası pazarlama yetenekleri veya güçlü oldukları yönler haricinde kalan nedenlerden dolayı da ihracat yapmak zorunda kalabilir. Tek pazara bağımlılık, toplam riskleri düşürme isteği, mevsimlik dalgalanmalar, ölçek ekonomisinden yararlanma isteği ve aşırı stok gibi faktörler bu nedenler arasında sayılabilir. Ayrıca, işletmeler bir veya bir kaç pazarla sınırlı kalmak istemeyebilir ve uluslararası pazarlara açılarak sınırlı pazarın oluşturabileceği riski ve bağımlılığı azaltmaya yönelebilir. Pazar bağımlılığını ve riski azaltmak için işletmeler dört temel strateji izleyebilir (Ecer ve Canitez 2005:9);

- İşletmeler sınırlı sayıdaki ülkede, sınırlı pazarlarda faaliyette bulunabilir. İşletme birkaç ülkeye ve pazara odaklanır. Bu durumda pazara bağımlılık yüksektir ve pazar kaynaklı risk vardır.
- İşletmeler bir veya birkaç ülkede çok sayıda pazarda faaliyette bulunabilir. Sınırlı sayıda pazara olan bağımlılık azalmaktadır, ancak ülkeden kaynaklanacak risklerde fazla bir değişim olmaz.
- İşletmeler birçok ülkede ve sınırlı pazarlarda faaliyet gösterebilir. Bu durumda işletmeler önemli derecede pazar bağımlılığını ve toplam riskini azaltabilir.
- İşletmeler çok sayıda pazar ve çok sayıda ülkede faaliyet gösterebilir. Bu durum da işletmelerin toplam risk ve pazar bağımlılığını önemli ölçüde azaltır.

Pazar bağımlılığı ve riskin azaltılması haricinde, işletmelerin sahip olduğu üretim fazlası mallar, atıl kapasiteleri, yüksek miktarda üretim yaparak sabit maliyetleri düşürme isteği, satışlardaki mevsimsel dalgalanmalar, işletmenin rekabetçi fiyat üstünlüğü, iç pazarda doyum noktasına ulaşması, işletmenin büyüme arzusu, işletmenin dış pazarlara olan coğrafi yakınlığı ve yabancı işletmelerin iç pazarda faaliyette bulunması da işletmeleri dış pazarlara yönlendiren nedenlerdendir. Ayrıca, işletmeler prestij artırma isteği doğrultusunda da dış pazarlara yönelmek isteyebilirler (Ecer ve Canitez, 2005:10).

2.4.2. İşletme Dışı Faktörler

İşletmelerin dış çevresinden kaynaklanan ve işletmeleri ihracata yönlendiren faktörler bazı durumlarda işletmeler için zorunluluk teşkil edebilir. Yurtdışından gelen beklenmeyen talepler, iç pazarda talebin daralması, lojistik avantajlar, iç pazardaki rakiplerin, yabancı pazarlara açılmaları bu faktörler arasındadır. Ayrıca iç ve dış pazardaki talep koşulları, ülkeler arası üretim faktörleri ve maliyetlerindeki farklılıklar, ülkeler arası enflasyon farklılıkları, döviz kurları arasındaki farklılıklar, teknolojik gelişme seviyelerindeki farklılıklar, ekonomik birleşmeler, tarifeler ve kotalar gibi uluslararası politika ve uygulamalar, üretim tekniklerindeki farklılıklar gibi bazı ekonomik etkenler de işletmeleri dış pazarlara yönelmeye zorlayabilir (Ecer ve Canitez, 2005:11).

2.5. Yıllar İtibariyle Türkiye’de İhracat

2.5.1. 1980 Öncesi Türkiye İhracatı

Cumhuriyetin kuruluşundan 1980 yılına kadar geçen sürede Türkiye ekonomisi için net ve süreklilik taşıyan bir ticaret politikasının varlığından söz etmek oldukça zordur. 1923-1928 döneminde, Lozan Antlaşmasının zorunlulukları, 1950-1954 döneminde de ekonomi politikası değişikliği ile liberal dış ticaret uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Bu dönemler haricinde Cumhuriyetin kuruluşundan 1980 yılına kadar, genel anlamda devletçi ekonomi politikaları uygulanmıştır (Hepektan, 2007:80).

2.5.2. 1980 Sonrası Türkiye İhracatı

Türkiye’de 1980’li yıllara kadar devamlılık arz eden dış açıkları kapatmak için uygulanan yöntemler çok başarılı olamamıştır. Bu durum göz önüne alındığında, o dönemde yeni bir uygulamaya gidilmesi ve sorunun kökten çözülmesi arzu edilmiştir. 1970’li yılların sonlarında yaşanan döviz darboğazı sonucu dikkatler ihracat üzerinde yoğunlaşmıştır. İhracattaki artış ile bu darboğazın giderileceği ve ülke ekonomisinin gelişeceği düşüncesi iyiden iyiye kafalarda yer etmiştir. Buna bağlı olarak azınlık hükümeti 24 Ocak 1980’de ülkenin kaderini yeniden çizecek kararlar almış ve uygulamaya koymuştur (Kepenek ve Yentürk, 2001:128).

24 Ocak kararlarının alınmasındaki en önemli amaç, Türkiye’nin 70’li yılların sonunda içinde bulunduğu ekonomik sorunları çözümlenmek ve IMF, Dünya Bankası ve OECD gibi uluslararası kuruluşların önerileri ile yapısal uyumu sağlayacak önlemler alarak, bu kuruluşlardan destek ve kredi sağlamaktır. Bu bağlamda, 24 Ocak istikrar önlemleri paketinin hareket noktası şunlar olmuştur (Kılıçbay, 1992:164).

- Enflasyonu yavaşlatmak, fiyat istikrarını sağlamak ve enflasyonun devlet sektöründen kaynaklanan tesirlerini yumuşatmak ve hafifletmek,
- Üretim çarkını harekete geçirmek, bunun içinde döviz, enerji ve ona bağlı ve bağlı olmayan öteki girdiler arzını artırmak.
- Ekonominin döviz kazandırma gücünü harekete geçirmek için ihracatı hızla teşvik etmek.

- Zorunlu ithalat dışında döviz harcamalarını minimum düzeye indirmek.
- Yeni tasarruf, faiz, kambiyo politikalarını uygulamak.

1980 yılında alınan 24 Ocak kararları ile ülke ithal ikameci politika uygulamaktan vazgeçerek ihracata dayalı büyüme politikası uygulamaya başlamıştır. Bu kararlar ile korumacılık anlayışı bırakılarak ülke dışa açık hale getirilmiş ve ihracattan elde edilecek gelir ile hızlı bir büyüme sağlanabilmesi amaçlanmıştır. Bu yeni politikalar ile temel olarak, verimlilikte artış sağlamayı ve ekonominin rekabet gücünü artırmayı amaçlamışlardır (Uyarbozdağlıoğlu, 2007:215).

24 Ocak ekonomik istikrar kararları ve daha sonra alınan önlemler Türkiye ekonomisini dışa açmayı ve dünya ekonomisi ile bütünleştirmeyi amaçlamıştır. 24 Ocak kararları, uzun dönemli, kalıcı bir ekonomik gelişme programıdır. 24 Ocak kararları sonucunda, aşağıdaki durumlar gerçekleşmiştir (Karluk, 2005:409).

- İhracat hızla gelişmiş, özellikle ihracatta sanayi mallarının payı yükselmiştir.
- İhracat ve diğer döviz gelirlerindeki artış sonucunda ödemeler dengesi açıkları küçülmüş döviz darboğazı genişletilmiştir.
- Yabancı sermaye, işçi gelirleri ve turizm gelirleri artmıştır.
- 1981 liberelizasyonundan sonra ithalat hızla geliştiği için dış ticaret açığı büyümüştür.
- Kısa dönemde yokluklar, kuyruklar ve karaborsa ortadan kalkmıştır.
- Uluslararası piyasalardan sağlanan taze krediler ile dış finansman ihtiyacı karşılanmış ve ithalat arttırılmıştır.
- Enerji sıkıntısı giderilmiş ve böylece ekonomide kapasite kullanım oranı yükseltilmiştir.
- Fiyatlar, özellikle kararların uygulandığı yıl olan 1980'de Cumhuriyet tarihinde ilk defa üç haneli olmuştur. Fakat 1981'den sonra hızla inmiştir.
- Faiz oranlarının arttırılması, banka mevduatlarını yükseltmiştir,

- 1980 yılında GSMH’de gerileme olmuş, 1981 yılından sonra ekonomi yeniden büyümeye başlamıştır.

1990’lı yılların başında ABD’nin Körfez Savaşı’nı başlatması, Türkiye ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Savaş ortamından etkilenen en önemli ekonomik faktör olan ihracatı büyüme yolunda tek şart gören ülkeler için sorunlar ortaya çıkmıştır. Bunun yanında 1980’li yıllarda uygulanan kur politikalarından vazgeçilmesi ve buna bağlı olarak TL’de meydana gelen aşırı değerlenme de ihracata sekte vurmuştur. Olumsuz gelişmeler bunlarla da kalmamış, gelişmiş ülke ekonomilerinde yaşanan durgunluk da ihracatı etkilemiştir. 5 Nisan 1994 öncesi ekonomideki genel manzaraya bakıldığında reel ekonomik sistemin istikrarlı, sağlam temellere oturtulmadığı, üretimde işletmelerin rekabet güçlerinin dünya standartlarına çıkarılmadığı, dış ticaret açıklarında olağanüstü artış ve buna bağlı olarak da istikrarlı büyümenin sağlanamadığı görülmektedir (Alpago, 2002:120).

1999 yılında ağır ekonomik bir yıl geçiren ve %6.1 küçülen Türkiye, IMF yönetim ve denetimli Enflasyonu Düşürme Programı’nı 2000 yılından itibaren uygulamaya başlamıştır. Bu programın temel amacı üç yıllık bir dönemde enflasyonu tek haneli rakamlara indirmek, reel faizleri aşağı çekerek kamu finansman dengesini sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturmadır. Program kur ve ücretlerin kontrol altına alınması temeline oturtulmuştur. Buna ekonomi dilinde kur ve ücret çıpası denir. 2000 yılında uygulamaya konan programın en önemli eksiği, döviz kurları ve ücretleri kontrol altında tutarak tek hedefin enflasyonu düşürmeye odaklanmasıdır. Program enflasyonun kontrolünde arzın artmasına değil, talebin kısılmasına öncelik veren bir programdır. Uygulanan programla her ne kadar hedefler tam olarak tutturulamadıysa da 14 yıl aradan sonra enflasyonun %40’ların altına inmesi, faiz oranlarının çok çarpıcı bir şekilde düşmesi her şeye rağmen bir iyimserlik yaratmıştır. Ancak döviz kurlarındaki artışın enflasyonun çok altında kalması TL’nin aşırı değer kazanmasına, bu durum ise ihracatın ithalatı karşılama oranının bir önceki yıla göre daha da azalmasına neden olmuştur. 2000 yılında ihracat gelirlerinde 1999 yılına göre önemli bir artış olmazken ithalatta büyük bir artış yaşanması, dış ticaret açığının büyümesine yol açmıştır. Dış ticaret açığının büyümesinin sonucu, mali piyasalarda likidite sıkışıklığı yaşanmış ve bunun ilk önemli olumsuz tepkisi Kasım 2000’de ortaya çıkmıştır (Ertuna, 2000:11).

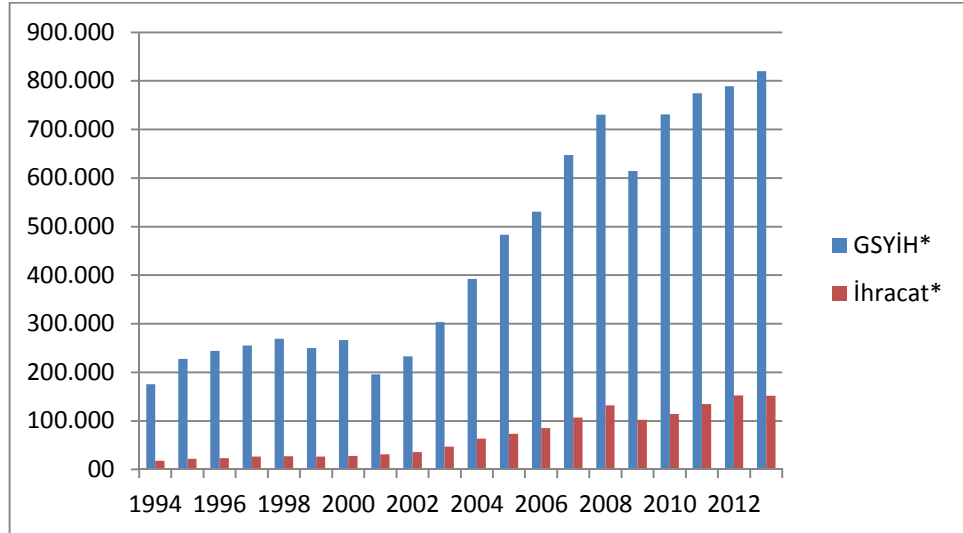
Uygulanan ihracata dayalı büyüme stratejileri sonuç vermiş 1988 yılına kadar ihracat artmış ve aynı zamanda dış ticaret açığı azalma göstermiş ve 1988 yılında 2 milyar dolara kadar inmiştir. Fakat 1989 yılından itibaren dış ticaret açığı tekrar artmaya başlamış ve hızlı bir artış göstermiştir. 1981 yılında 4 milyar dolar olan ihracat 2000 yılında 27 milyar dolara yükselmiş ve 2009 yılında ise 102 milyar doları bulmuştur. 2008 yılında toplam ihracat 132 milyar dolar iken yaşanan küresel ekonomik kriz Türkiye ekonomisinde etkilemiş ve ihracatta 30 milyar düşüş yaşanmıştır. Türkiye'nin ithalatı ise 1981 yılında 9 milyar dolar iken 2000 yılında 54 milyar dolara çıkmış ve 2008 yılında 200 milyar dolar iken yine krizin etkisiyle 140 milyar dolara düşmüştür. Türkiye'nin dış ticaret hacmi ise incelediğimiz dönem içerisinde 13 milyar dolardan 243 milyar dolara yükselmiştir. 2009 yılında toplam ticaret hacmi 250 milyar dolara kadar ulaşmıştır (TAŞ, 2011:43-44). 2009 yılı ve sonrası yükselme trendi günümüze kadar sürekli devam etmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlenen rakamlarla yıllar itibariyle Türkiye'de ihracat tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9: Yıllara Göre Türkiye İhracatı

Yıllar	Milyon Dolar	Yıllar	Milyon Dolar
1980	2910,121	1997	26261,071
1981	4702,934	1998	26973,951
1982	5745,973	1999	26587,224
1983	5727,833	2000	27774,906
1984	7133,603	2001	31334,216
1985	7958,009	2002	36059,089
1986	7456,725	2003	47252,836
1987	10190,049	2004	63167,152
1988	11662,024	2005	73476,408
1989	11624,691	2006	85534,675
1990	12959,287	2007	107271,75
1991	13593,462	2008	132027,2
1992	14714,628	2009	102142,612
1993	15345,066	2010	113883,219
1994	18105,872	2011	134906,868
1995	21637,04	2012	152461,736
1996	23224,464	2013	151802,637

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul?p=1> erişim tarihi:10.09.2014

Grafik 8: Yıllar İtibariyle İhracatın GSYİH İçindeki Payı

Tablo 10 verileriyle hazırlanmıştır.

2.6. İhracat – Ekonomik Büyüme İlişkisi

Ekonomik büyüme, kişi başına reel hasılda meydana gelen daimi ve sürekli bir artış olarak tanımlanabilmektedir. Tanıma göre ekonomik büyümeden söz edilebilmesi için gerçekleşen artışın kısa dönemler halinde değil de uzun dönemli ve sürekli olması gerekmektedir. Bunun sonucu olarak ekonomik büyüme, uzun dönemli dinamik bir olgu olarak anlaşılabilir (Taban, 2008: 1).

Ekonomik büyüme teorisinin geçmişi, Adam Smith'in 1776 yılında yayınlanan ve işbölümünün büyüme üzerindeki etkilerini vurguladığı "Ulusların Zenginliği Üzerine Bir Deneme" adlı çalışmasına kadar dayanmaktadır. Adam Smith'in iş bölümünün büyüme üzerindeki etkilerini vurgulamasından sonra Robert Malthus, nüfusun büyüme üzerindeki rolüne vurgu yapmış ve Ricardo, büyüme modelini azalan verimler ve bölüşüm kavramları üzerine inşa etmiştir. 1900'lerin başında ise Joseph Schumpeter teknolojik ilerlemenin ve eksik rekabetin büyüme üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur. Aynı yıllarda Alexandravich Feldman adlı Rus iktisatçı ise yatırım önceliklerinin iktisadi büyüme üzerinde etkilerini inceleyen bir model geliştirmiştir. Bu çalışmaları Roy Harrod ve Evsey Domar tarafından bağımsız bir biçimde gerçekleştirilen Neo Keynesyen büyüme modeli izlemiştir (Taş, 2011: 6)

Harrod-Domar modeli John Maynard Keynes'in "piyasa mekanizması kendiliğinden tam istihdamı sağlamaz" tezinin büyüyen ekonomilerdeki geçerliliğini araştırmıştır. Bu model 1939-1956 döneminde büyüme teorisine egemen olmuştur. Modern gelişme sürecindeki ikinci dalga, Avusturyalı iktisatçı Tresor Swan ve Amerikalı iktisatçı Robert M. Solow tarafından bağımsız olarak geliştirilen Neo Klasik Büyüme modelidir. Solow-Swan modeli 1980'lerin ortasına kadar büyüme teorilerine hakim olmuştur. 1980'lerin ortalarından sonra Paul Romer, Robert Lucas ve Rebelo, yeni büyüme teorisi veya içsel büyüme adı verilen büyüme teorisini geliştirmişlerdir (Unsal, 2007: 27-28).

İhracata dayalı ekonomik büyüme dört temel nedene dayanmaktadır. Öncelikle ihracat artışı bir ülkenin mallarına olan dış talebin artması anlamına gelir. Dış talepte meydana gelen artış, iç talepte daralmaya neden olmazsa, üretim hacmi ve istihdam kapsamında artış söz konusu olur. İhracat ile elde edilen döviz gelirleri, ihtiyaç duyulan sermaye ve aramalı ithalatı için gereken kaynağı oluşturur. Bu kapsamda, yeni yatırımların yapılması için imkan doğar. Yeni yatırımlar ile üretim kapasitesinde artış meydana

gelir. Bu durum da üretim ve istihdamda artışa neden olur.İhracat artışı, ihracat sektörlerinde uzmanlaşmayı da sağlar. Uzmanlaşmanın sağlandığı sektörlerde verimlilik düzeyi, diğer sektörlerle göre daha yüksek olur. Bu durum da kaynakların, ihracata yönelik üretim yapan sektörlerle doğru kaymasına neden olur. Verimliliği düşük olan sektörlerde kullanılan üretim kaynaklarının, verimliliğin yüksek olduğu sektörlerle aktarılması ile ekonominin üretim hacmi artar (Ağayev, 2011:241).

Son olarak, ihracat ile ülkeler, karşılaştırmalı üstünlüklerden yararlanma fırsatı elde eder. Serbest dış ticaretin olduğu bir ortamda işletmeler varlıklarını rekabet ile sürdürür. Bu durumda, rekabet unsurları yeni teknolojilerin kullanılması, ileri yönetim ve pazarlama bilgilerine sahip olunması, eğitim ve gerekli bilgi birikimine sahip işgücünün üretimde yer alması ve Ar-Ge faaliyetlerinin yürütülmesi ile ekonomik büyüme sağlanır. Rekabet ile uzun vadede üretimde verimliliği arttıracak ve teknoloji ile etkin üretim ve yönetim tekniklerinin kullanılması imkanı sağlar (Sapmaztürk, 2013:8).

İşletmeleri uluslararası rekabete yönlendiren ihracat işlemi, makro açıdan ekonomik büyümenin de kaynağı olabilir. Bu kapsamda, 1980 dönemiyle birlikte dışa açık, liberal bir ekonomik politika izlemeye başlayan Türkiye açısından da ihracatın önemi artmıştır. Türkiye bu ekonomik politika doğrultusunda dünya ekonomisi ile entegrasyon sağlamayı da amaçlamıştır (Öztürk vd., 2007:182).

BÖLÜM 3: DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMI TÜRÜ OLAN BİRLEŞME VE SATIN ALMALARIN TÜRKİYE’NİN İHRACATI ÜZERİNE ETKİSİ

3.1. Literatür Taraması

Yapılan literatür taramasında doğrudan yabancı yatırımların ülke ekonomilerine, büyümeye, dış ticarete ve istihdama etkilerinin sıkça ele alındığı görülmüştür. Daha spesifik olarak bir doğrudan yabancı yatırım türünün ele alındığına pek rastlanılmamıştır. Oysa spesifik olarak her bir DYY türünün ulaşılmak istenen istihdam, dış ticaret, gelir, GSYH, ekonomik büyüme gibi makroekonomik verilere farklı etkileri olabilir. Çalışmanın üzerine kurulu olduğu bu savdan hareketle bir DYY türü olarak Birleşme ve Satın Almalar’ın ihracata etkisi araştırılarak literatüre katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Bu eksikliği kapatmak amacı taşıyan bu çalışmada teoremlerden ziyade, doğrudan ulaşılan sonuçlar bağlamında bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir.

Ruane ve Uğur (2002), doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının dolaylı ve dolaysız yoldan etkileri araştırmaya çalışılmış ve ticaret etkileri incelenmiştir. 1991-1998 yılları arasında İrlanda’da doğrudan yabancı sermaye yatırımları incelenmiştir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının olumlu ve pozitif bir etki yarattığı sonucuna varılmıştır.

Alguacil ve Orts (2003), 1970-1992 ve 1978-1992 dönemleri arası İspanya’da doğrudan yabancı sermaye yatırımı girişlerini incelemiştir. Sonuç olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ithalat arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Mencinger (2003), Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya ve Slovenya verilerini incelemiştir. Sonuç olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeyi pozitif olarak etkilediğini bulmuştur.

Dritsaki vd. (2004), 1960-2002 dönemleri arasında Yunanistan’ın doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ihracatını araştırmışlardır. Sonuç olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ihracata pozitif etkisi olduğu bulunmuştur.

Pramadgani vd. (2007), 1990-2004 dönemi arasında Endonezya’da doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ihracat, ithalat ve büyüme arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme ve

nedensellik testleriyle analiz etmişlerdir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ihracat ve ithalat arasında pozitif ilişkiyi bulmuşlardır.

Aslanoğlu (2002), 1975-1995 dönemleri arasında Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında bir nedensellik bulamamıştır.

Kar ve Tatlısöz (2008), 1980-2003 dönemleri arasında Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile dışa açıklık oranını EKK yöntemi ile incelemiştir. Sonuç olarak, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulmuşlardır.

Alagöz vd. (2008), 1992-2007 dönemleri arasında Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi ile test etmişlerdir. Sonuç olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında nedensel bir bağın bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Örnek (2008), 1996-2006 dönemleri arasında Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında Granger nedensellik testini kullanarak incelemiştir. Sonuç olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkiye rastlamıştır.

Kahramanoğlu (2009), 2002-2008 dönemleri arasında Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında ki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki bulmuştur.

Yılmaz (2010), 1991-2007 dönemleri arasında Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ihracat ve ithalat arasındaki ilişkiyi nedensellik testi kullanarak incelemiştir. Sonuç olarak, Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ihracat arasında nedensellik ilişkisinin bulunmadığını, ithalatla ise doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına doğru tek yönlü bir nedenselliğin bulunduğunu tespit etmiştir.

Literatürde var olan bu çalışmalar DYY’leri sürekli topyekûn olarak ele almıştır. Çalışma DYY türlerinin ekonomik göstergelere farklı etkilerinin olabildiğini ortaya koymak adına sıralanan bu çalışmalara katkıda bulunacaktır.

3.2.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada literatürde, DYY türlerinin bütün olarak değil, tür olarak ülke ekonomilerine etkilerinin incelenmesi eksiği ekonometrik analizlerle giderilmeye çalışılmıştır. Her bir DYY türünün ekonomik verilere farklı etkilerinin olabileceğinden hareketle gerçekleştirilen bu çalışmada bu şekilde farklı etkilerin olabildiği yapılan analizlerle ortaya koyulmuştur.. Bu bağlamda bir DYYtürü olan Birleşme ve Satın Almaların (B&S) ihracata etkisi ele alınmıştır.

DYY verileri Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) raporları ve yayınlarından ve UNCTAD yayınlarından, GSYİH verileri OECD istatistiklerinden, B&S verileri UNCTAD yayınlarından, ihracat verileri ise TÜİK veri tabanından elde edilmiştir. Tüm veriler milyon dolar cinsinde derlenmiştir.

Dünya üzerinde gitgide daha da liberal bir şekilde talep edilen DYY'lerin ele alındığı çalışmamızda küreselleşmenin baş aktörlerinden olan bu DYY'lerin önemli bölümünü B&S'lerin oluşturduğu gözlenmiştir. İncelenen yıllar aralığında ülke ekonomisinin en öncelikli kalemlerinden olan ihracatla olan ilişkisi Türkiye örneğinde ele alınmıştır. B&S'lerin ihracat ile tek veya çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu hipotezi çalışmamızın temelini oluşturmaktadır.

3.3. Araştırmanın Veri Seti ve Kaynakları

Araştırmada kullanılan verilerin hepsi milyon dolar cinsindedir. Veriler bu alanda en güvenilir kaynaklar olan ve ekonometrik analizlerde sıkça başvurulan UNCTAD, TÜİK ve OECD kaynaklarından derlenmiştir. Ekonometrik analizlerde elde edilecek sonuçlara en sağlıklı halde ulaşmak için en az 20 birimlik bir veri setine ihtiyaç duyulur. Örneğin diğer bir DYY türü olan Yeşil Alan Yatırımları (Greenfield Investments) şuan için literatüre eklendiği yıldan kaynaklanan veri eksikliği sebebiyle ekonometrik analiz yapmak için uygun değildir. Çünkü var olan verilerle 20 birimlik bir veri seti oluşturulamamaktadır. Bu konuda en yetkin kaynak olan UNCTAD'ın Dünya Yatırım Raporları'nda (World Investment Report) Yeşil Alan Yatırımı verileri her bir ülke için yıllık bazda verilmek suretiyle, ilk veri 2011 yılında yer almıştır. Bir DYY türü olarak Birleşme ve Satın Almalar'ın analizinin tercih edildiği bu çalışma için, tüm verilere ulaşılabilen en geniş veri aralığı olan 1994-2013 yılları arası 20 yıllık bir veri setinden

faýdalanılmıştır. Yıllık verilerden faýdalanılmasının sebebi her bir değişken için aylık verilere ulaşma zorluğudur. Yıllık çeyrekler halinde, aylık dönemler halinde ve yıllık veriler halinde ulaşılabilen her bir değişkenin analiz yapmaya uygun tek ortak veri şekli yıllık veriler olduğu için yıllık verilerden faýdalanılmıştır. Gelecekte çalışmanın geliştirileceği analizlerde elde edilebilmesi durumunda aylık veya çeyreklik verilerden faýdalanılması mevcut çalışmaya da katkıda bulunacaktır. Analizlere temel teşkil eden veriler Tablo 10’da derlenmiş ve sunulmuştur.

Tablo 10: Yıllara Göre DYY, GSYİH, İhracat ve B&S Verileri

	DYY*	GSYİH*	İhracat*	B&S*
1994	14048.3	175628.1	18105.8	49
1995	14933.3	227606.6	21637.0	188
1996	15655.3	243933.0	23224.4	370
1997	16460.3	255243.2	26261.0	144
1998	17400.3	269262.3	26973.9	71
1999	18183.3	249761.6	26587.2	68
2000	18812.0	266559.9	27774.9	182
2001	20316.0	196006.9	31334.2	1019
2002	18811.0	232529.9	36059.0	427
2003	33224.0	303007.3	47252.8	282
2004	38591.0	392155.3	63167.1	132
2005	71322.0	482987.0	73476.4	13395
2006	95127.0	530918.7	85534.6	15303
2007	155162.0	647140.2	107271.7	15150
2008	80385.0	730326.3	132027.1	13982
2009	143690.0	614569.8	102142.6	3159
2010	186937.0	731143.7	113883.2	2058
2011	136449.0	774777.3	134906.8	8930
2012	187387.0	788863.3	152461.7	2690
2013	145467.0	820219.9	151802.6	867

Kaynak : (DYY için) <http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx> erişim tarihi: 16.09.2013, (GSYİH için) <http://stats.oecd.org/#> erişim tarihi: 16.09.2013, (İHRACAT için) <http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul?p=1> erişim tarihi: 16.09.2013 , (B&S için) UNCTAD Dünya Yatırım Raporları * Milyon Dolar

3.4. Araştırmanın Metodolojisi

3.4.1. Birim Kök Testi

Çalışmada üzerinde çalışılan veri setlerindeki rakamların çok büyük olması sebebiyle ilk etapta veri setlerinin doğal logaritmaları alınmıştır. Daha sonra ekonometrik veri analizleri yapabilmek için zaruri olarak ilk adım olan, mevcut verilerin analiz yapılmaya elverişliliğini ölçen birim kök testleri uygulanmıştır.

Çalışma, dataya ulaşılamamasından kaynaklanan, yıl kısıtına sahiptir. Bu yüzden kırılmalı ve uzun dönemli testler ilk adımda uygulanamamıştır. Ekonometrik analizler arasında klasik sayılabilecek ADF ve Zivot – Andrews Birim Kök Testleri bu yüzden tercih edilmiştir.

Birim kök testleri, üzerinde çalışılacak serinin niteliğini ortaya koymaktadır. ADF birim kök testi ile durağanlık analizleri yapılan söz konusu veri setlerinin, nedensellik analizlerine girmeye uygun halde olup olmadıkları incelenir. Seri durağan ise analiz yapılmaya uygundur, değil ise yapılacak testlerle; seviyesinde, birinci seviyede ya da ikinci seviyede durağanlıklarına ulaşıp sonrasında analizler gerçekleştirilir. Granger nedensellik testine tâbi tutulacak veriler bu durağanlık testleriyle durağanlaştırılıp teste sokulur. Yani veri durağan olduğu derecedeki farkına indirgenip nedensellik testine tâbi tutulur. Ayrıca birim kök testleri ekonometrik analizlerde bir kontrol noktası da teşkil eder. Çoğu zaman seviyesinde ya da birinci seviyede durağan çıkmasına rastlanılan verilerde ikinci seviyede durağanlıkla karşılaşılması, ele alınan seride bir noktada yanlış veri olduğunu da gösterebilir.

Makroekonomik zaman serilerinde analiz yapmak için serilerin durağan olması gerekir. Serileri durağanlığa ulaştıran ADF Birim Kök Testinin uygulanmasından sonra yapısal kırılmaların incelenmesi gerekir. Uzun dönemlerde şok ya da krizlerin etkisiyle ortaya çıkan yapısal kırılmaların dikkate alınması gerekir. Çünkü kırılmalar dikkate alınmadığı takdirde seriler durağan olacak ve analiz yapmaya uygun halde olacaktır. Bu amaçla yapısal kırılmaları ortaya koyan Zivot – Andrews Tek Kırılmalı Birim Kök Testi uygulanmıştır.

Dört adet serimizin olduğu çalışmamızda durağanlığı Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen Geliştirilmiş Dickey-Fuller (ADF – Augmented Dickey-Fuller)

birim kök testi kullanılarak incelenmiştir. ADF birim kök testiyle birlikte serilerde gözlenen yapısal kırılmaları dikkate almak için Zivot ve Andrews (1992) tarafından geliştirilen yapısal kırılmalı Zivot-Andrews birim kök testi uygulanmıştır.

3.4.1.1. ADF Birim Kök Testi

Durağanlık, seri değerlerinin belli bir değere yaklaşmasını veya beklenen değerin etrafında dalgalanmasını ifade etmektedir (Bozkurt, 2007). Serilerin durağanlığını test etmek üzere DF (Dickey Fuller), ADF (Augmented Dickey Fuller-Genişletilmiş Dickey Fuller) testi ya da PP (Phillips Peron) testleri uygulanabilir.

Bir serinin birim kök taşıyıp taşımadığının saptanmasında mutlak suretle kullanılan Dickey- Fuller testinde kullanılan modeller şunlardır:

$$\Delta y_t = \gamma y_{t-1} + U_t$$

$$H_0 : p = 1, H_1 : p < 1$$

$(p-1) = 0$ veya $\gamma = 0$ durumunda y_t serisi birim kök içermektedir. Ancak $|p| < 1$ durumunda seri durağan olur. Burada Dickey-Fuller'in Monte Carlo uygulamasında ortaya çıkarılan t-istatistiği kullanılmaktadır. Hesaplanan "t" değerinin mutlak değeri Dickey-Fuller veya MacKinnon Dickey-Fuller kritik değerlerinin mutlak değerini aşıyorsa, zaman serisinin durağan olduğu hipotezi reddedilemez. " $H_0: p = 1$ " reddedilirse zaman serisi durağandır (http://www.deu.edu.tr/userweb/onder.hanedar/dosyalar/Metin.pdf erişim tarihi:26.09.2014).

Çalışmamızda ADF (Augmented Dickey Fuller- Genişletilmiş Dickey Fuller) testi tercih edilmiştir.

Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) testinde modeller şu şekildedir:

$$\Delta Y_t = \gamma Y_{(t-1)} + \sum_{i=1}^k \beta_i \Delta Y_{(t-i)} + u_t$$

$$\Delta Y_t = a_0 + \gamma \sum_{i=1}^k \beta_i \Delta Y_{(t-i)} + u_t$$

$$\Delta Y_t = a_0 + a_1 t + \gamma \sum_{i=1}^k \beta_i \Delta Y_{(t-i)} + u_t$$

ADF testi de γ katsayısının istatistiksel olarak sıfıra eşit olup olmadığına bakılarak yapılmaktadır ($H_0: \gamma \geq 0$ ‘Seri durağan değildir’. $H_1: \gamma < 0$ ‘Seri durağandır’). ADF testinde kullanılan karar kriterleri DF testi ile aynıdır.

Birim kök testi sonucunda durağan olmadıkları anlaşılan seriler farkları alınarak durağanlaştırılır. Eğer bir zaman serisinin birinci farkları alınır ve bu fark serisi durağan çıkarsa başlangıçtaki seri 1. dereceden bütünleşiktir denir I(1) gösterilir (Gujarati, 2005).

Durağanlığı sağlamak için d kez fark alınması durumunda, değişkenin d sırasında bütünleşik olduğu söylenir ve I(d) şeklinde gösterilir. Dolayısıyla sıfır sırasında bütünleşmiş bir değişken durağandır ve bu değişken I(0) ile ifade edilir. Benzer şekilde bir değişkeni durağan yapmak için bir kez fark alınması gerekliyse, o değişken için birinci sıradan bütünleşik denir ve I(1) olarak gösterilir (Kennedy, 2006:356).

3.4.1.2. Zivot-Andrews Tek Kırılmalı Birim Kök Testi

Makro ekonomik zaman serileri, genellikle uzun dönemde şok ya da krizlerin etkisine maruz kalmaktadırlar. Bu etki de seride bir yapısal kırılmaya yol açmaktadır (Aşık, 2003:17).

Zaman serilerinde bir yapısal kırılma varsa ve bu yapısal kırılma dikkate alınmadan birim kök testi uygulandığında, serinin durağan olmama ihtimalinin yüksek olduğu ifade edilmektedir. Halbuki kırılma dikkate alındığında, durağan olmayan bir serinin durağan olduğu görülmektedir. Bu nedenle serideki yapısal kırılmayı dikkate alan testler geliştirilmiştir. Yapısal kırılmanın hangi dönemde gerçekleştiği bilindiği durumda, kırılmanın dışsal olarak belirlendiği testlerden yararlanabilmektedir. Ancak kırılma döneminin bilinmediği durumda, kırılmanın varlığının test edilmesi ve varsa kırılma noktasının belirlenmesi gerekmektedir. Bu testlerden biri, kırılmanın içsel olarak belirlendiği Zivot ve Andrews kırılma testidir (Temurlenk ve Oltular, 2007:4).

Zivot ve Andrews (1992), çalışmalarında yapısal kırılmanın içsel olarak gerçekleştiği yani kırılmanın tam olarak bilinmediği durumu incelemiştir. Bu amaçla Zivot ve

Andrews serilerdeki kırılmayı tespit edebilmek için aşağıdaki üç farklı birim model geliştirmişlerdir. Bu üç modelin H_0 hipotezi şu şekildedir:

$$y_t = \mu + y_{t-1} + e_t$$

Denkleme göre H_0 hipotezi y_t serisinin dışsal bir kırılma olmadan birim kök içermekte, alternatif hipotez ise y_t serisinin kırılma ile trendli durağan bir seriden oluşmaktadır.

Model A:

$$\Delta y_t = \mu^A + \theta^A DU_t(\lambda) + \beta^A t + a^A y_{t=1} + \sum_{j=1}^k c_j^A \Delta y_{t=j} + e_t$$

Model B:

$$\Delta y_t = \mu^B + \beta^B t + y^B DT_t^*(\lambda) + a^B y_{t=1} + \sum_{j=1}^k c_j^B \Delta y_{t=j} + e_t$$

Model C:

$$\Delta y_t = \mu^C + \theta^C DU_t(\lambda) + \beta^C t + y^C DT_t^*(\lambda) + a^C y_{t=1} + \sum_{i=1}^k c_j^C \Delta y_{t=j} + e_t$$

Model A, ortalamadaki kırılmayı; Model B, eğimdeki bir kırılmayı; Model C ise eğimdeki ve ortalamadaki kırılmayı birlikte göstermektedir. Kırılma zamanı, α 'nın t değerini minimize ettiği nokta olarak belirlenmektedir. DU; ortalamadaki kırılmayı ifade eden kukla değişkeni gösterirken, DT; trenddeki kırılmayı ifade eden kukla değişkeni göstermektedir. Kırılma yılı belirlendikten sonra elde edilen t değeri, Zivot-Andrews sürecinde hesaplanan t değerinden küçük ise birim kökün var olduğunu belirten H_0 hipotezi kabul edilmemektedir (Korkmaz, Zaman ve Çevik, 2008:25).

3.4.2. Granger Nedensellik Testi

Granger nedensellik testi, herhangi iki değişken arasında bir nedensellik olup olmadığı, eğer nedensellik var ise bu nedenselliğin yönünün ne olduğunun belirlenmesinde kullanılır. Granger nedensellik testi için aşağıda verilen denklemler kullanılmaktadır.

$$Y_t = a_0 + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} Y_{t-i} + \sum_{i=1}^q \delta_{1i} X_{t-i} + u_{1t}$$

$$X_t = a_1 + \sum_{i=1}^p \beta_{2i} Y_{t-i} + \sum_{i=1}^q \delta_{2i} X_{t-i} + u_{2t}$$

Burada a_0 ve a_1 sabit terimleri, β_{1i} , β_{2i} , δ_{1i} , δ_{2i} gecikmeli değişkenlerin tahmin edilen katsayılarını, p ve q ise X ve Y serilerinin optimal gecikme uzunluklarını temsil etmektedir. İlk modelde, X gecikmeli değerlerinin katsayılarının (δ_{1i}) sıfıra eşit olduğunu söyleyen sıfır hipotezi reddedilirse X değişkeni Y değişkeninin Granger nedenidir. Benzer şekilde ikinci modelde, Y gecikmeli değerlerinin katsayılarının (δ_{2i}) sıfıra eşit olduğunu söyleyen sıfır hipotezi reddedilirse Y değişkeni X değişkeninin Granger nedenidir.

3.5. Uygulama Bulguları

Ulaşmak istediğimiz nedensellik ilişkisinin analizinden önce tespit edilmesi gereken durağanlık özelliklerinin tespitinde geleneksel birim kök testlerinden genişletilmiş Dickey-Fuller testi (ADF)'nin yanı sıra Zivot-Andrews tek kırılmalı birim kök testi de kullanılarak olası kırılmalar dikkate alınmıştır. Olası seriyi bozan değerler üzerinden kırılma yılları tespit edilmiş, sebepleri araştırılmış, çalışmanın sonucunda yanıltıcı bulgulara sebebiyet verecek bir hataya rastlanılmamıştır. Veriler Granger nedensellik analizine tam uygun hale getirilmiştir. B&S ile İhracat arasındaki nedensellik analizi için standart Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Analizler Eviews bilgisayar paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

3.5.1. Birim Kök Testi Sonuçları

Çalışmada, tüm veriler için ulaşılabilen en geniş veri aralığı olan 1994-2013 dönemine ait yıllık verilerden hareketle, Türkiye'de B&S ile ihracat arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. B&S ile ihracat değişkenleri arasındaki ilişkilerin tahmininden önce yapılması gereken tüm değişkenlere ait serilerin durağanlık sınaması yapılmıştır. Serilere ilişkin birim kök sonuçlarını elde edebilmek için iki farklı birim kök testi kullanılmıştır. Bunlardan ilki seride kırılmayı dikkate almayan ADF testi, diğeri ise kırılmayı dikkate alan Zivot-Andrews Testi'dir.

Bütünleşme derecesi sonuçları aşağıdaki gibidir:

Tablo 11: Birim Kök Testleri Durağanlık Sonuçları

Değişkenler	ADF	Zivot- Andrews (1992)
DYY	I(1)	I(0)
GSYİH	I(1)	I(0)
İhracat	I(0)	I(1)
B&S	I(1)	I(0)

Eviews programından elde edilmiştir.

Bu sonuçlara göre veri setlerinden sade ihracat ADF Birim Kök Testine göre seviyesinde durağan, diğerleri birinci seviyede durağan çıkmıştır. Zivot – Andrews Tek Kırılmalı Birim Kök Testi’nde ise sadece ihracat birinci seviyede durağan, diğerleri seviyesinde durağan çıkmıştır. Her bir birim kök testinin sonucu aşağıda detaylı olarak açıklanmakla birlikte ulaşılan bu sonuçlarla veri setleri analiz yapmaya uygun hale getirilmiştir. Mevcut haliyle anlamlı bir durum barındırmayan bu sonuçlar nedensellik analizi için zaruri veriler oluşturmaktadır.

3.5.1.1. ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Serilerin durağan olup olmadıklarının belirlenmesinde Genişletilmiş Dickey ve Fuller (ADF) testi kullanılmıştır. Yukarıda bütünleşme dereceleri belirtilen serilerin ADF testi sonuçları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 12: ADF Testi Sonuçları

Değişkenler	Gecikme Uzunluğu	ADF
ln DYY	0	-0.682455
Δ ln DYY	0	-5.775453*
ln GSYİH	0	-0.721746
Δ ln GSYİH	0	-3.907638*
ln İhracat	4	-5.405882*
ln B&S	0	-1.971693
Δ ln B&S	0	-4.182942*

Eviews programından elde edilmiştir.

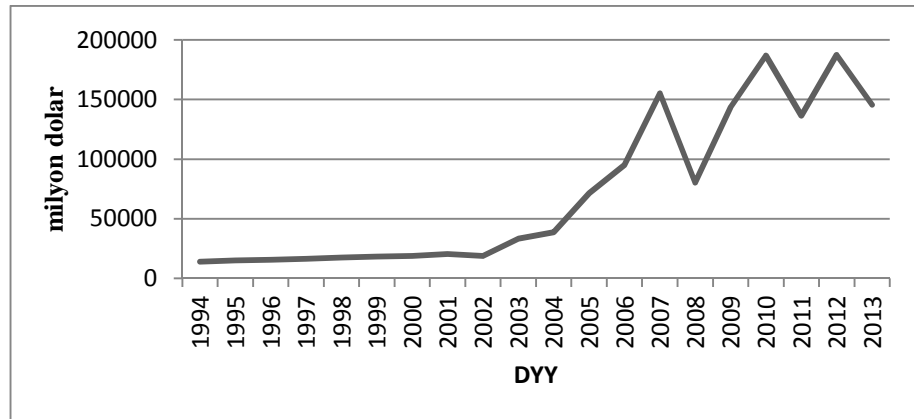
Not: Değişkenler ADF testinde sabitli olarak ele alınmıştır, *%5 anlamlılık seviyesinde

Çok yüksek rakamlar olması ve o haliyle üzerinde analizler yapılması güç olan verilerle sağlıklı analizler yapmak için veriler doğal logaritmaları alınarak analiz yapılabilir ölçülere indirgenmiştir. Doğal logaritmaları alınmış olan veri setleri üzerinde uygulanan ADF Birim Kök Testi ile öncesinde durağanlıkları belirlenen verilerin ilerideki analizler için uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekir. Tablo 12’de her bir veri seti için ADF Birim Kök Testi ile uygun gecikme uzunluğu tespit edilmiştir. Bu gecikme uzunluğu verileri ilerleyen analizler kullanılacaktır.

3.5.1.2. Zivot-Andrews Tek Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları

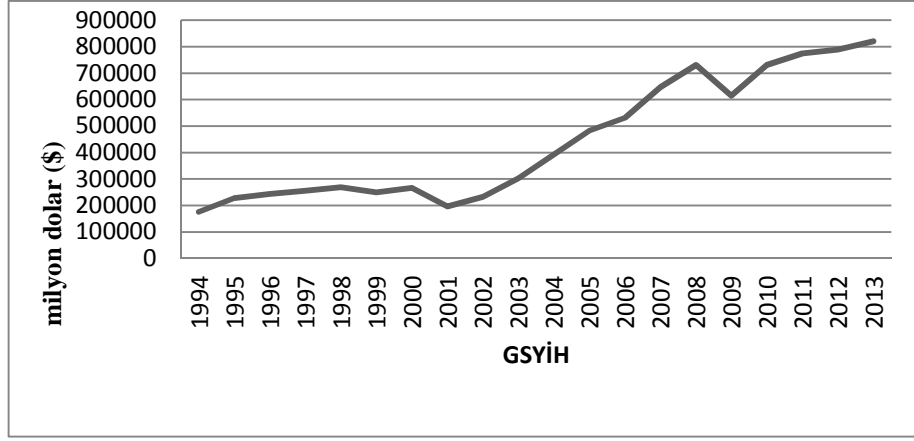
İhracatın seviyesinde, DYY, GSYİH, ve B&S’lerin 1. derece durağanlığa ulaştıkları analiz edilen serilerimizde yapısal kırılmalar Zivot-Andrews tek kırılmalı birim kök testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar her bir seri için ayrı ayrı tablolar halinde yapısal kırılma nedenleriyle birlikte aşağıda belirtilmiştir.

Serilerin grafikleri aşağıdaki gibidir:

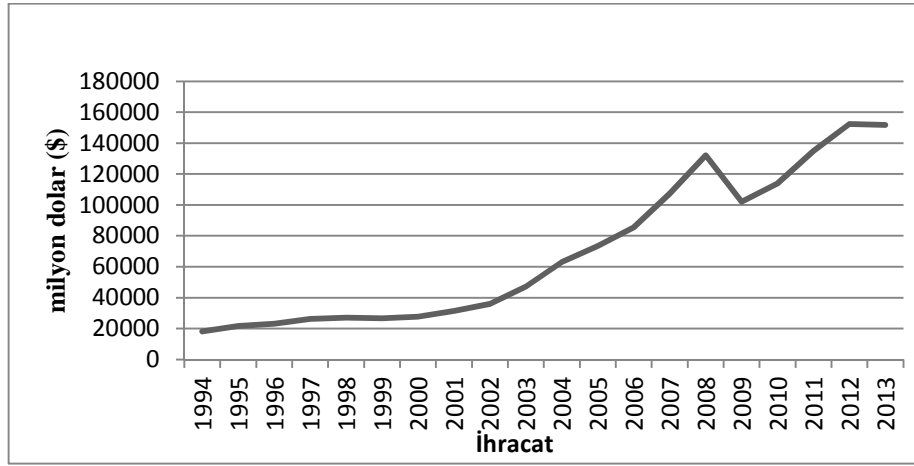
Grafik 9: Yıllar İtibariyle DYY

Tablo 10 verileriyle hazırlanmıştır.

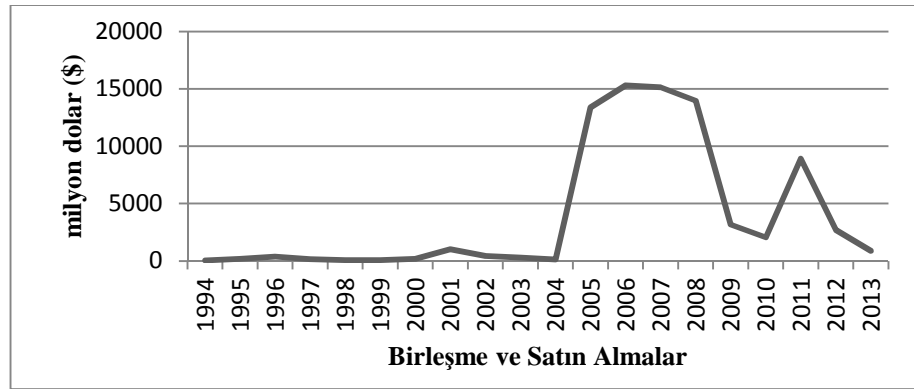
Grafik 10: Yıllar İtibariyle GSYİH

Tablo 10 verileriyle hazırlanmıştır.

Grafik 11: Yıllar İtibariyle İhracat

Tablo 10 verileriyle hazırlanmıştır.

Grafik 12: Yıllar itibariyle Birleşme ve Satın Almalar

Tablo 10 verileriyle hazırlanmıştır.

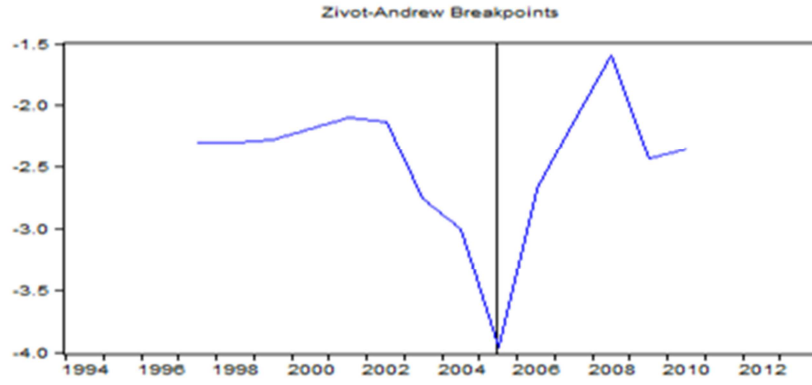
Her bir seri için belirlenen kritik kırılma yılları aşağıdaki gibidir:

DYY kritik kırılma yılı (2005) için Eviews programıyla elde edilen kritik kırılma yılı testi sonucu ve kırılma yılı sebepleri aşağıdaki gibidir:

Null Hypothesis: DOYY has a unit root with a structural break in both the intercept and trend
Chosen lag length: 0 (maximum lags: 4)
Chosen break point: 2005

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-3.956087	0.008164
1% critical value:	-5.57	
5% critical value:	-5.08	
10% critical value:	-4.82	

* Probability values are calculated from a standard t-distribution and do not take into account the breakpoint selection process

Resim 1: DYY Zivot- Andrews Testi Sonucu

Tablo 10 verileri ile Eviews programından elde edilmiştir.

2005 yılı öncesinde ihmal edilebilir düzeyde olan Türkiye'ye yönelik DYY girişlerinin, 2005'in üçüncü çeyreğinden itibaren belirgin bir şekilde artmıştır. Bunda 2003 yılında yürürlüğe giren Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile yabancı sermayeli şirketlerin ve şubelerin kuruluşu ve faaliyetlerine ilişkin izin zorunluluğunun kaldırılması ve şirket kurma işlemlerinin kolaylaştırılması rol oynamakla beraber DYY ile ekonomik bütünleşmeler üzerine yapılan çalışmalar, asıl etkenin AB müzakere süreci olduğunu göstermiştir. Aralık 2004'te AB ile üyelik müzakerelerinin başlaması için gün alınması ve sonrasında 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelerinin başlaması ile yabancı sermayenin Türkiye'ye ilgisinin artması eşzamanlı olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılı öncesinde ihmal edilebilir düzeyde olan Türkiye'ye yönelik DYY girişleri, AB ile müzakerelerin başladığı Ekim 2005'ten itibaren belirgin bir şekilde artmıştır (Öz 2010:2).

Türkiye'nin yakaladığı başarılı performansın nedenleri arasında düşük kurumlar vergisi, DYY üzerindeki yükün azaltılması, devam eden ekonomik reformlar, B&S'lerde

yaşanan patlama, başarılı özelleştirme programı, daha açık ve basit vergi sistemi, uluslararası standartlara yaklaşım ve teşvik kapsamındaki il sayısının artırılması da eklenmelidir (http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/5267798_p.asp, erişim tarihi : 30.09.2014).

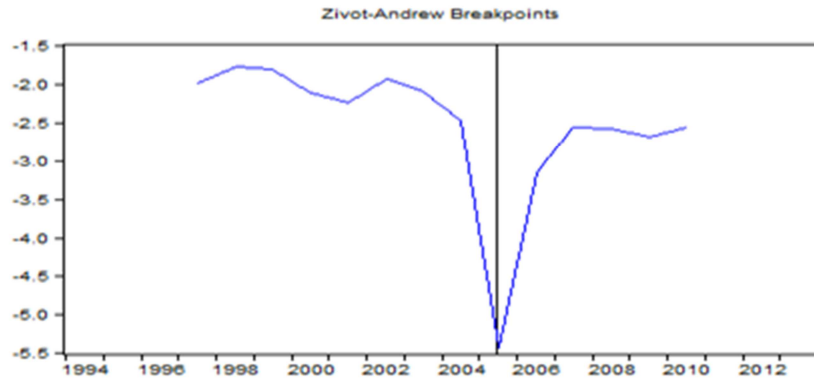
Hürriyet gazetesinde ilgili tarihte yayınlanan bu görüşler o döneme kadar beliren sonuçlar itibariyle kabul edilebilir değer taşımakla birlikte uzun vadede ortaya çıkan neticeleri itibariyle tartışmalı hale gelmiştir. Çalışma bu neticelere eleştirel bir yaklaşımı analizlerle ortaya koymaktadır. Özelleştirme programlarının kapsam itibariyle gayrimenkul alımını kapsıyor olması, teşviklerde detaylı çalışmaların olmaması, ekonomik reformların doğru yönetilememesi, uzun vadede başarının yakalanmasına engel teşkil etmiştir.

Birleşme ve Satın Almalar kritik kırılma yılı (2005) için Eviews programıyla elde edilen kritik kırılma yılı testi sonucu ve kırılma yılı sebepleri aşağıdaki gibidir:

Null Hypothesis: BIS has a unit root with a structural break in both the intercept and trend
Chosen lag length: 0 (maximum lags: 4)
Chosen break point: 2005

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-5.428696	0.000336
1% critical value:	-5.57	
5% critical value:	-5.08	
10% critical value:	-4.82	

* Probability values are calculated from a standard t-distribution and do not take into account the breakpoint selection process

Resim 2: B&S Zivot- Andrews Testi Sonucu

Tablo 10 verileri ile Eviews programından elde edilmiştir.

1990 yılından itibaren 15 yıllık bir dönemde gelişmekte olan ekonomilerde gerçekleşen krizler sonrasında piyasa değerleri düşen şirketler, yabancı yatırımcılara oldukça cazip gelmiş; bu yolla birçok şirket yabancılar tarafından satın alınmıştır. Bu açıdan, Türkiye

için durum farklı olmuştur. Ülke ekonomisiyle ilgili kaygılar yüzünden, 2001 krizi sonrasındaki üç yıllık zaman diliminde, Türk şirketlerine olan ilgi oldukça düşük kalmıştır. Ancak, 2005 yılında Türk şirketlerine ve özellikle de finans sektörüne olan ilgi ciddi bir şekilde artmıştır. 2005'e kadar, DYY girişinin GSYİH'ye oranı yüzde 1'in altında gerçekleşirken, özellikle özelleştirmelerin etkisiyle 2005 yılında DYY girişi tarihi bir rekor kırmıştır (<http://www.yased.org.tr/webportal/turkish/yayinlar/documents/dyystrateji-tr.pdf> erişim tarihi:23.09.2014).

2005 yılı ödemeler dengesine özelleştirme işlemlerine bağlı olarak yansıyan uluslararası sermaye transferi toplamı 1,5 milyar ABD Doları düzeyinde gerçekleşmiştir. Söz konusu tutar Türk Telekom'un özelleştirme işlemine bağlı olarak ihale bedelinin ilk taksidi ve Türkiye'de kurulacak şirketin sermayesi için Türkiye'ye transfer ettiği tutarın toplamından oluşmaktadır. 2005 yılında özelleştirme yoluyla Türkiye'ye gelen uluslararası doğrudan yatırım, doğrudan yatırımlar toplamının %15'ini oluşturmuştur (http://www.haberlink.com/haber.php?query=77190#.VBrzCPI_u_Y, erişim tarihi:30.09.2014).

Tablo 13: 2005 Yılında Gerçekleşen En Büyük Beş Uluslararası DYY(Milyon Dolar)

Satın Alınan Şirket	Satın Alan Şirket	Ülke	DYY*
Garanti Bankası	GE Consumer Finance	ABD	1806
Turkcell İletişim	Alfa Group	Rusya	1593
Türk Telekom	Oger Telekom	Lübnan	1500
Dışbank	Fortis Bank	Belçika - Hollanda	1062
YKB	Koç Fin. Hizmetler (Unicredito)	İtalya	602

Kaynak : TCMB

*2005 yılında gerçekleşen nakit girişlere göre

GSYİH kritik kırılma yılı (2004) için Eviews programıyla elde edilen kritik kırılma yılı testi sonucu ve kırılma yılı sebepleri aşağıdaki gibidir:

Null Hypothesis: GSYH has a unit root with a structural
break in both the intercept and trend
Chosen lag length: 0 (maximum lags: 4)
Chosen break point: 2004

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-3.506043	0.025861
1% critical value:	-5.57	
5% critical value:	-5.08	
10% critical value:	-4.82	

* Probability values are calculated from a standard t-distribution
and do not take into account the breakpoint selection process

Resim 3: GSYİH Zivot- Andrews Testi Sonucu

Tablo 10 verileri ile Eviews programından elde edilmiştir.

2004 yılında ekonomik faaliyetlerdeki canlanma %5'lik hedefin oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. 2004 yılında sabit fiyatlarla GSYH %8.9, GSMH ise %9.9 artmıştır. Sektörel bazda 2004 yılında en büyük artışlar %12.8 ile ticarete, %9.4 ile sanayide ve %8 ile serbest meslek ve hizmetlerde olmuştur. Öte yandan harcamalar yöntemiyle hesaplanan milli gelir rakamlarındaki alt gruplardan, sabit fiyatlarla yatırım harcamaları %32.4 ile yüksek bir oranda artmış, özel nihai tüketim harcamaları %10.1 ile yine hissedilir bir oranda artmış, buna karşın devletin nihai tüketim harcamalarındaki artış %0.5 ile oldukça sınırlı bir düzeyde kalmıştır. 2004 yılında GSYH'deki %8.9'luk artışa özel nihai tüketim harcamaları 6.4, devletin nihai tüketim harcamaları 0.04, gayrisafi sabit sermaye oluşumu 6.4, stok artışı 1.1 ve dış ticaret -4.9 puan katkıda bulunmuştur. Dış ticaretin GSYH'ye net katkısının negatif olmasında yüksek ithalat artışı belirleyici olmuştur (<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=94&fn=94.pdf> erişim tarihi: 29.09.2014).

Tablo 14: Yıllara Göre GSYİH Artışları*

Yıllar	Sabit Fiyatlarla %	Dünya GSYİH Artışı %	Avrupa Birliği Artışı %	GYÜ. Artışı %
1999	-3.4	3.49	3.03	3.15
2000	6.8	4.77	3.87	5.82
2001	-5.7	2.29	2.09	3.76
2002	6.2	2.89	1.40	4.78
2003	5.3	3.62	1.56	6.25
2004	9.4	4.93	2.69	7.54
2005	8.4	4.55	2.16	7.27
2006	6.9	5.21	3.46	8.21

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Hazine Müsteşarlığı ve IMF veri tabanları.

*GSYH için belirlenen kritik kırılma yılı 2004 olduğu için o dönemin verileri ile analiz yapılmıştır.

İhracat kritik kırılma yılı (2007) için Eviews programıyla elde edilen kritik kırılma yılı testi sonucu ve kırılma yılı sebepleri aşağıdaki gibidir:

Null Hypothesis: İHRACAT has a unit root with a structural break in the intercept
Chosen lag length: 4 (maximum lags: 4)
Chosen break point: 2007

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-5.197794	0.232294
1% critical value:	-5.34	
5% critical value:	-4.93	
10% critical value:	-4.58	

* Probability values are calculated from a standard t-distribution and do not take into account the breakpoint selection process

Resim 4: İhracat Zivot- Andrews Testi Sonucu

Tablo 10 verileri ile Eviews programından elde edilmiştir.

TCMB yorumlamasına göre; verimlilik artışlarının reel birim iş gücü maliyetlerinin azalmasına katkıda bulunarak dış ticarete sağladığı rekabet avantajı, Yeni Türk

Lirası'nın güçlü konumunun yarattığı olumsuz etkiyi telafi ederek, ihracatın yüksek oranlı artmasını sağlamıştır. En büyük ticaret ortağımız AB'ye olan coğrafi yakınlık, söz konusu ülkelerdeki canlı talep ve Euro'nun ABD Doları karşısında değer kazanması ihracat artışlarını destekleyen önemli unsurlar olmuştur. 2007 yılında ihracat artışına en yüksek katkı motorlu kara taşıtları, ana metal, makine-teçhizat, giyim, tekstil ve elektrikli makine-cihaz sektörlerinden gelmiştir (http://www.tcmb.gov.tr/research/odemeler/ODRapor_20074.pdf erişim tarihi:23.09.2014).

İhracat gelişmeleri kalem bazında incelendiğinde, ihracat artışına en yüksek katkının motorlu kara taşıtları ve ana metal sanayi sektöründen geldiği gözlenmektedir. Söz konusu iki kalem, Ocak-Mart dönemindeki yüzde 24,2'lik toplam ihracat artışına 8,6 puan katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra, makine ve teçhizat ile elektrikli makine ve cihazlar da yüksek artışlar göstermiştir. Tekstil ve giyim sektörü ihracatı, 2006 yılında düşük performans sergilemiş ve yüzde 4,1 oranında artmıştır. 2007 yılının ilk çeyreğinde ise sektör ihracatı büyüme oranı düşük baz etkisinin de katkısıyla yüzde 15,3'e yükselmiştir. Tekstil ve giyim sektörü ihracatında yüksek kalite ve AB'ye olan coğrafi yakınlık avantaj sağlasa da, halen Çin ve Hindistan gibi ülkelerdeki düşük iş gücü maliyetleri sektörün rekabet gücünü olumsuz etkilemeye devam etmektedir (http://www.tcmb.gov.tr/research/odemeler/ODRapor_20071.pdf, erişim tarihi: 20.09.2014).

3.5.2. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Granger Nedensellik testi için hipotezler;“ H_0 : Granger nedensellik yoktur”; “ H_1 :Granger nedensellik vardır” şeklindedir. Olasılık değerinin 0,05'ten büyük olduğu durumda H_0 reddedilirken, olasılık değerinin 0,05'ten küçük olması durumunda H_0 kabul edilir/reddedilmez.

Çalışmanın Granger nedensellik testi sonuçları tablo 15'te belirtilmiştir.

Tablo 15:Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Granger Nedensellik Sonuçları			
Nedenselliğin Yönü	Chi-kare değeri	Olasılık Değeri	Karar
DYY-> GSYİH	11.74309	0.0006	Reddedin
GSYİH -> DYY	3.082910	0.0791	Reddetmeyin
B&S-> DYY	21.40074	0.0003	Reddedin
DYY -> B&S	12.70499	0.0128	Reddedin
İhracat->B&S	1.866356	0.1719	Reddetmeyin
B&S -> İhracat	0.166257	0.6835	Reddetmeyin
İhracat -> GSYİH	7.256762	0.0071	Reddedin
GSYİH -> İhracat	2.677196	0.1018	Reddetmeyin
İhracat -> DYY	26.41068	0.0000	Reddedin
DYY -> İhracat	20.34598	0.0004	Reddedin
B&S -> GSYİH	0.438519	0.5078	Reddetmeyin
GSYİH -> B&S	1.739025	0.1873	Reddetmeyin

Eviews programından elde edilmiştir.

Eviews programı kullanılarak elde edilen bu bulgulara göre;

- DYY, GSYİH'nin Granger nedenidir.
- GSYİH, DYY'nin Granger nedeni değildir.
- B&S ile DYY birbirlerinin Granger nedenidir.
- B&S ile İhracat birbirlerini Granger nedeni değildir.
- İhracat GSYİH'nin Granger nedenidir.
- GSYİH, İhracatın Granger nedeni değildir.
- DYY ile İhracat birbirlerinin Granger nedenidir.
- B&S ile GSYİH birbirlerinin Granger nedeni değildir.

GSYİH'nin DYY'nin nedeni olmamasına karşın, GSYİH ile B&S'ler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır. Dolayısıyla GSYİH artışı, alınacak DYY'lerin türlerini etkilediği görülmektedir. GSYİH - DYY ilişkisinden hareketle, Türkiye'ye yapılan tüm

yatırım türlerinin kararları için GSYİH verilerinin çok etkili bir değişken olmadığı veya incelenen aralıkta Türkiye’de meydana gelen GSYİH değişimlerinin tüm DYY türlerini etkileyecek derece gerçekleşmediği söylenebilir.

Çalışmanın bir diğer sonucunda da görüldüğü üzere DYY ile ihracat arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi varken B&S’ler ihracatı, ihracat da B&S’leri herhangi bir şekilde etkilememektedir.

Ayrıca bulgularda çok doğal bir şekilde, bir DYY türü olan B&S ile DYY arasında çift yönlü nedenselliğe ulaşılmıştır. Diğer bir analiz sonucuna göre ise DYY’lerin de GSYİH ile nedensellik bağına sahiptir. Fakat bunlara karşın B&S’lerin GSYİH ile bir nedensellik ilişkisi yoktur.

SONUÇ

Çalışmaya başında yapılan literatür taramasında DYY'ler ile ilgili birçok çalışmanın var olduğu görülmüştür. Bunların DYY'leri etkileyen faktörler, DYY'lerin neden olduğu sonuçlar ve dolayısıyla DYY'lerin, ülke ekonomileri, büyüme, ithalat, ihracat gibi değişkenlerle ilişkisinin incelendiği çalışmalar olduğu tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak DYY türlerinin spesifik olarak ele alınıp, bu gibi değişkenlerle ilişkilerinin araştırılması ihtiyacı hissedilmiştir. Literatüre katılan "B&S'lerin ihracata etkisi" ile birlikte, B&S'lerin her bir değişkenle ilişkisi ve diğer DYY türlerinin de aynı şekilde bu değişkenlerle ilişkisi incelenmelidir.

Ulaşılan sonuçlara göre, GSYİH verilerinde artış görmek isteyen ülkeler DYY çekme stratejileri geliştirmeli ve ülkelerinde yatırıma elverişli ortamlar oluşturmalarıdır. Yalnız, DYY türlerinin GSYİH ile ilişkisinin araştırılacağı yeni çalışmalar neticesinde bir takım DYY türlerine ağırlık vermek ve bir takım DYY türlerinde teşvikten kaçınmak daha yerinde olacaktır. Aksi takdirde daha fazlası mümkünken beklenenden daha az fayda sağlanabilir.

Çalışmada asıl ilişkisi sorgulanan değişkenler olan B&S'ler ile ihracat arasında ise bir nedensellik ilişkisine rastlanılmamıştır. Dolayısıyla ihracat amaçlı B&S teşvikleri yersiz olacaktır.

DYY türlerinin, diğer değişkenlerle olduğu gibi ihracatla da olan ilişkisinin araştırılması sonucunda ihracatı artırmak amaçlı DYY türleri önerilebilir. Ancak varılan sonuç doğrultusunda bir DYY türü olarak B&S'ler ihracatı artırmak amacıyla önerilemez. Bununla birlikte bu çalışmanın kapsamının Türkiye olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla ilişki olmaması Türkiye'de karşılaşılan bir durum olabilir ve doğru bir takım yönlendirme ve teşvikler sonucu nedensellik ilişkisine ulaşılan ülkeler de var olabilir. Sonuç olarak ülkemizde de gelişecek B&S'lerin ihraç ürünleri üzerine yoğunlaşmasının ve bu yönde teşviklerin ihracat ile nedensellik ilişkisine sebep olacağı öngörülebilir.

Ulaşılan sonuçlara göre DYY türlerinin kalem kalem ele alınması zaruretinin hasıl olduğu aşkırdır. Birlikte GSYİH artışı beklentisiyle B&S'lerin teşvik edilmesi yersiz olacaktır.

Analizlerde, döviz girişi ve dolaylı olarak üretimi artırıcı faktörleri olan ihracatın, ülke ekonomisine olumlu etkisi GSYİH'nin nedeni olması sonucuyla ortaya konulmuştur. Bu bulgudan hareketle ihracatın teşviki önerilmektedir. İhracat GSYİH'nin nedeni iken sonuçlardan bir diğerinde görüldüğü üzere GSYİH ihracatın nedeni değildir. Yani ihracatın artışı ile artacak olan GSYİH ihracatı artırmamaktadır. Bu noktada ihracatın teşviki bir kat daha değer kazanmaktadır. Çalışmanın bu sonuçları başka bir çalışmanın araştırma alanını oluşturabilir, ayrıca ele alınıp yorumlanabilir.

Gelecek çalışmalarda her bir DYY türünün ekonomik büyüme verileri olan GSYH, istihdam, gelir, dış ticaret gibi değişkenlere etkisi ayrı ayrı incelenmelidir. Bu çalışmalar ışığında daha verimli teşvik programları ve politikalar uygulanabilir. Çalışma B&S trü DYY ile dış ticaret verisi olan ithalat ve ihracattan ihracata etkisini ortaya koymuştur.

Gayrimenkul edinimlerinin DYY verileri bünyesinde değerlendirilmesi doğru analizler yapmaya engel teşkil etmektedir. Bu durum her bir DYY türünün nedenleri ve etkileri yönüyle tek tek incelenmesi zaruretini daha gerekli kılmaktadır. Gayrimenkul edinimleri katma değer yaratmasına göre B&S türü DYY'lere dahil edilebilir. Bu durumun denetlemesi sağlıklı DYY verileri ve dolayısıyla sağlıklı DYY planlamasına katkıda bulunacaktır. Gayrimenkul alımlarındaki sadece 2013'ten 2014'e kadar olan dönemde %42'lik artış da bu hassasiyetin önemini ortaya koymaktadır. Bu derece yüksek bir artışın hem de DYY girişinin azaldığı bir dönemde gerçekleşmesi belirtilen önerinin ciddiyetine işaret etmektedir.

Ulaşılan tüm bu sonuçlar bağlamında hükümetin bugüne kadarki politikalarını gözden geçirmesi ve ekonomik büyümede önemli bir kalem olan ihracat verilerine katkının artması beklentisiyle DYY teşviklerinde, B&S teşviklerini azaltıp, yeni çalışmalarda ulaşılabilecek sonuçlara göre nedensellik ilişkisine sahip olan DYY türlerine teşvikleri artırması yerinde olacaktır. Ayrıca yatırım türleri tek tek ele alınıp, reel ekonomiye katma değeri yönüyle değerlendirilmelidir. Yapılacak başka çalışmalarla ekonomik büyümeye pozitif etki yapan DYY türlerin belirlenmesi ve teşvikin sağlanması, B&S türü DYY'lerinden, en azından ihracata olumlu etkisi beklenmeden planlama yapılması uygun olacaktır. Çalışmanın devamı niteliğindeki yeni analizler ışığında ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacak DYY türleri teşvik edilmeli ve her bir DYY türü olumlu etkileri olan değişkenlerde planlanan artışlar nispetinde planlanmalıdır. Kontrolsüz ve öngörülemez etkileri itibariyle aşırı teşviklerden kaçınılarak yerli yatırımlar ve yatırımcı korunmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, M. G. (2003), “*Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*”, Vergi Dünyası, Cilt: 22, Sayı: 265, ss. 63-69.
- Afşar, M. (2004), “*Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Bankacılık Sektörü*”, Ege Akademik Bakış Dergisi, 4(1-2), 89-107.
- Alagöz, M. ve Savaş E. ve Topallı, N. (2008), “*Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Deneyimi 1992-2007*”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 7, Ss.79-89.
- Alguacil, M. T. ve Orts, V. (2003), “*Inward Foreign Direct Investment And Imports İn Spain*”, International Economic Journal, 17/3: ss. 19-38
- Alpago, H. (2002), “*IMF ve Türkiye İlişkileri*”, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Altınmakas, S. (2004), “*Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Kırgızistan Örneği*”, Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bişkek.
- Altomonte, C. (2000), “*Economic Determinants and Institutional Frameworks:FDI in Economies in Transition.Transnational Corporations*”.
- Arıkan, D. (2006), “*Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*”, Arıkan Yayınları, İstanbul.
- Arıman, A. (2001), “*Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı, Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye Semineri*”, TCMB Yayınları, Ankara, ss. 127-143.
- Arzova, S. B. (2006), “*İhracat Hakkında Herşey*”, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Asiedu, E. (2002), “*On The Determinants of Foreign Direct Investment to Developing Countries*”, World Development, 30 (1), ss. 107-119.

Aslanoğlu, E. (2002), “*The Structure And The Impact Of Foreigndirectinvestmentin Turkey*”, Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi, ss. 31-50.

Asomedy (2002), <http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/tur/asomedy/temmuz2003/incelemetemmuz2003.html>, Erişim Tarihi: 22.07.2014.

Aşık, A. (2003), “*Yapısal Kırılmalar Ve Makroekonomik Değişkenler: Ampirik Bir Çalışma*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aygün, M. (2010), “*Firma Düzeyinde İhracat Performansının Belirleyicileri: Türk Sermaye Piyasası Örneği*”, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Sayı: 4, ss. 113 – 133.

Bal, H. ve Göz, D. (2010), “*Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye*”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 19, Sayı 2, ss. 450 – 467.

Başaran, U. (2014), “*Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkisi (1980-2012)*”, Bilecik.

Bayraktar, F. (2003), “*Dünya Ve Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*”, Ankara.

Berk, N. (2002), “*Finansal Yönetim*”, 6. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Bozkurt, H; Dursun, G. (2006), “*Bilgi ve İletişim Teknolojileri İle Yabancı Doğrudan Yatırım Akımları Arasındaki Etkileşim: Türkiye İçin Kointegrasyon Analizi, 1980-2004*”, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi 2006, Özel Sayı (1,2), ss. 58-65.

Bozkurt, K. (2007), “*İçsel Büyüme Modelleri Bağlamında Türk İmalat Sanayinde Teknolojik Gelişme ve Ekonomik Büyüme*”, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, Cilt: 44, Sayı: 513.

Braunstein, E. (2000), “*Engendering Foreign Direct Investment: Family Structure, Labor Markets And International Capital Mobility, Doğruda Yabancı Yatırımın Belirleyicileri: Aile Yapısı, Emek Piyasası Ve Uluslararası Merkezi Hareketlilik*”, World Development, 28 (7), ss. 1157-1172.

- Candemir, A. (2009), “*Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler*”, Ege Akademik Bakış, 9 (2), ss. 659 – 675.
- Cicioğlu, Ş. (2001), “*Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisine Etkileri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Clark, W. S. (2001), “*Tax Policy Study: Corporate Tax Incentives For Foreign Direct Investment, OECD*”, No 4, Paris.
- Çalışır, M. (2001), “*Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ülke Riski Açısından Analizi ve Türkiye*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Çapraz, İ. ve İpek D. (2003), “*Türkiye’den Yurtdışına Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türk Yatırımcıları*”, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.
- Çılbant, C. (2006). “*Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri Ve Sektör Analizi (Otomotiv)*”, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, ss.53.
- Çeken, H. (2003), “*Küreselleşme, Yabancı Sermaye ve Türkiye Turizmi*”, 1. Baskı, Değişim Yayınları, İstanbul.
- De Mello, L. R. (1999), “*Foreign Direct Investment in Developing Countries and Growth: a Selective Survey. Journal of Development Studies*”, 34(1), ss. 1-34.
- Demircan, H. (2003), “*Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Stratejileri*”, Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Araştırma ve İnceleme Dizisi, ss. 50-75, Ankara.
- Demirel, O. (2006), “*Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Ekonomik Büyümeye Etkileri ve Türkiye Uygulaması*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Isparta.
- Dickey, D.A. ve Fuller, W.A. (1981), “*Likelihood Ratio Tests For Autoregressive Time Series With A Unit Root,*”, *Econometrica*, 49, ss. 1057-1072.
- Diñer, Ö. (1998), “*Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*” 5. Baskı, No:659, Beta Basım, İstanbul.

- DPT. (2000), Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT: 2514 Öİ, ss. 532, Ankara.
- Dritsaki, M., Chaido, D. ve Antonios, A. (2004), “A Causal Relationship Between Trade, Foreign Direct Investment And Economic Growth For Greece”, American Journal of Applied Sciences, Cilt: 1, Sayı: 3, ss. 230-235.
- Dunning, J. (1993), “Çok Uluslu Şirketler ve Küresel Ekonomi”, Ma: Addison Wesley.
- Duran, M. (2002), “Türkiye’de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği”, T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Araştırma ve İnceleme Dizisi, No.32, Ankara.
- Ecer, H. F. ve Canitez, M. (2005), “Uluslararası Pazarlama Teori Ve Uygulamalar”, Gazi Kitapevi, Ankara.
- Efe, B. (2002), “Küresellesme Sürecinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Analizi- İzmir Örneği”, İzmir Ticaret Odası, İzmir.
- Ekspert Dergisi (2003), “Ekspert V Upravlenii Finansami”, Eylül-Ekim, Sayı:37, ss. 390.
- Elbir, C. (2010), “Yabancı Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Büyümeye Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Emen, T. (2006), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicileri Ve Vergileme”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, İstanbul.
- Erdem, İ. (1994), “Yabancı Sermaye”, Türkiye İş Bankası Yayınları, ss. 12-40.
- Eren, E. ve Samsunlu, A. (2003), “Yabancı Sermaye Ve Türkiye’de Elektronik, Kimya Ve Toprak Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Yatırım Ortaklıklarının Performanslarının İncelenmesi”, Doğu Üniversitesi Dergisi, 4 (1), 71- 88.
- Ertuna, Ö. (2000), “2000 Yılı İstikrar Programının Altı Ay Sonuçları”, Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı:8.

- Esen, Ö. (2008), “*Türkiye’de Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Başlıca İktisadi Değişkenler Üzerine Etkisi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Giner G. ve Giner, J.M. (2004), “*An Interpretative Model of Foreign Direct Investment in China: An Economic Policy Approach*”, China Economic Review, 15, ss. 268-280.
- Golub, S. (2003), “*Measures of Restrictions on Inward Foreign Direct Investment For OECD Countries*”, Economics Department Working Papers, Sayı: 357.
- Gövdere, B. (2003), “*Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicilerinin Günümüzdeki Geçerliliği*”, DTM Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 28, ss. 26-42.
- Gujarati, D. N. (2005), “*Temel Ekonometri*”, (Çev. Ümit Şenesen, Gülay Günlük Şenesen), Literatür Yayınları, 3.Baskı, İstanbul.
- Güçlü, Y. (2003), “*Yabancı Sermaye Çekimi, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları*”, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, ss. 8.
- Güneş, C. (2006), “*Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisine Etkileri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Gürak, H. (2006), “*Ekonomik Büyüme ve Küresel Ekonomi*”, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Güven, Y. (2008), “*Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Analizi ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi*”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Eskişehir.
- Seyidoğlu, H. (1991), “*Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama*”, 8. Baskı, Güzem Yayınları, ss.523, İstanbul.
- Hartman, D. (1981), “*Tax Policy And Foreign Direct Investment, Nber Working*”, ss. 689-699, İnternet Adresi : <http://www.nber.org/papers/w0689.v5.pdf>, Erişim Tarihi: 18.05.2014.

Hattarı, R. ve Ramkishan S. R. (2011), “*How Different are FDI and FPI Flows ? : Distance And Capital Market*”, Integration Journal of Economic Integration, Cilt: 26, Sayı: 3, Eylül, ss. 499-525.

Hepaktan, C.E. (2007), “*Türkiye’nin Dış Ticaretinin Gelir Yönlü Analizi, Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları*”, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, Ankara.

İnal, E. (2010), “*Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımlarının Etkinliği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

İnandım, Ş. (2005), “*Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri İle Reel Döviz Kuru Etkileşimi: Türkiye Örneği*”, TCMB, Uzmanlık Yeterlilik Tezi.

Kahramanoğlu, İ. E. (2009), “*Uluslararası Doğrudan Yatırımların Ekonomik Büyümeye Etkisi ve Ülkelerin Hazmetme Kapasitesi-Türkiye Örneği*”, Hazine Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi.

Kar, M. ve Tatlısöz F. (2008), “*Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi*”, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi İİBF Dergisi, Yıl: 10, Sayı: 14, ss. 436-458.

Karacasulu, N. (1999), “*Uluslararası Teknoloji Transfer Süreci ve Yöntemleri*”, İzmir.

Karluk, R. (2001), “*Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı, Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye*”, TCMB Yayınları, İstanbul.

Karluk, R. (2005), “*Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm*”, Beta Yayınları, 10. Basım, İstanbul.

Karluk, R. (2009), “*Uluslararası Ekonomi*”, 9. Baskı, Beta Yayınevi, ss. 690-691, İstanbul.

Kaymak, H. (2005), “*Yabancı Doğrudan Yatırımları Artırmak İçin Teşvikler Gerekli ve/veya Yeterli mi?*”, Maliye Dergisi. ss.149.

Kazgan, G. (1989), “*Türkiye’de Yabancı Sermaye, Ekonomik ve Sosyal Etütler*”, Konferans Heyeti Yayınları, İstanbul.

- Kepek, Y. ve Yentürk, N. (2001), "*Türkiye Ekonomisi*", İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kennedy, P. (2006), "*Ekonometri Kılavuzu*", Çev: Muzaffer Sarımeseli ve Senay Açıkgöz, 5. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kılıçbay, M. (1992), "*Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı, Teorileri, Türleri ve Ülke Ekonomilerine Etkileri, Dünya Ekonomisinden Seçme Konular*", Feride Öztürk ve Fatih Çelebioğlu, Seçkin Yayıncılık, "Türk Ekonomisi", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, T., Zaman, S. ve Çevik, E. İ. (2008), ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 8, ss. 19-44.
- Koyama, T. ve Golub, S. (2006), "*OECD's FDI Regulatory Restrictiveness Index: Revision and Extension to More Economies, Economics Department Working Papers*", Sayı: 525.
- Kökçü, H. B. (2007), "*Doğrudan Yabancı Yatırımın Ekonomik Büyümeye Etkisi ve Türkiye Uygulaması (1987-2006)*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Kuduğ, S. (2006), "*Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kula, F. (2003), "*Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler*", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, ss. 141-154.
- Kurtaran, A. (2007), "*Doğrudan Yabancı Yatırım Kararları ve Belirleyicileri*", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(2), ss. 367-382.
- Lairson, T. D. ve Skidmore, D. (1993), "*International Political Economy-The Struggle For Power And Wealth, Orlando: Harcourt Brace Collage Publishers*".
- Lipsey, R. E. (2002), "*Home And Host Country Effects Of FDI. National Bureau of Economic Research Working Paper Series*", Sayı: 9293.

- Manisalı, E. (1975), “*Gelişme Ekonomisi*”, İstanbul Üniversitesi, Yayın No: 2042, İstanbul, ss.143-153.
- Mecidov, N. (2004), “*Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Etkilerinin Analizi (1980 ve Sonrası)*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Politikası Bilim Dalı, İstanbul.
- Melemen, M. ve Arzova S. B., (2000), “*Uluslararası Ticaret Alternatif Finansman Teknikleri ve Muhasebeleştirilmesi Ticari Yazışma Örnekleri*”, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2000.
- Mencinger, J. (2003), “*Does Foreign Direct Investment Always Enhance Economic Growth*”, Kylos, Cilt: 56, Sayı: 4, ss. 491-508.
- Noland, M. (1999), “*Competition Policy and FDI: a Solution in Search of a Problem*”, IIE Working Paper, 99-3, ss. 2.
- Okçuoğlu, İ. (2009), “*Obama Ve Ekonomi*” <http://ibrahimokcuoglu.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 19.08.2014.
- Oksay, S. (1998), “*Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek, Değerlendirilmesi*”, Dış Ticaret Dergisi, Sayı: 8, Ocak, ss. 3.
- Onaner, M. (2000), “*Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları: Kalkınma Yolunda Uzun Süre İhmal Edilmiş Bir Seçenek*”, Toprak İşveren, Sayı: 47, 7-10.
- Osmanov, K. (2008), “*Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Makroekonomik Etkileri-Türkiye Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Uluslararası İktisat Bilim Dalı, Ankara.
- Ouaret, S. (2011), “*Doğrudan Yabancı Yatırımların Makroekonomik Etkilerinin Analizi: Cezayir Örneği*”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Para ve Banka Programı, İzmir.

- Örnek, İ. (2008), “*Yabancı Sermaye Akımlarının Yurtiçi Tasarruf ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği*”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 63(2), ss.19-217.
- Öz, S. (2010), “*Küresel Kriz Sürecinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar*”, Politika Notu 10-01, Ocak, Ekonomik Araştırma Forumu, TÜSİAD, Koç Üniversitesi.
- Özbek, A. (2009), “*Türk Giyim Sanayinin Örnek Ürün Bazında (Denim Pantolon) Gelecekteki İhracat Performansının İncelenmesi*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özer, M. A. (2005), “*Ekonomi, Siyaset ve Yönetimin Yeniden Yapılandırılması Üzerine*”, Kamu- S, Cilt: 8, Sayı: 3, ss. 16.
- Öztan, D. Z. (2012), “*Sigortacılık Sektöründe Doğrudan Yabancı Yatırım Kararını Etkileyen Faktörlerin Analizi*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı, Mühendislik Yönetimi Programı, İstanbul.
- Öztürk, L. (2004), “*Serbest Bölgelerdeki Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları: Dünyadaki Uygulamalara Teoriler Işığında Bir Bakış*”, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 7.
- Paçaman, E. H. (2010), “*Türkiye’deki İşletmeler İçin İhracatın Önemi, Sorunları ve Çözüm Önerileri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.
- Paksoy, S. ve Güllü, M. (2011), “*Serbest Bölgeler Üzerine Bir Araştırma: Gaziantep Örneği*”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 35, s:113 – 133.
- Patterson, N., Montanjees, M. ve Motala, J. ve Cardillo, C. (2004), “*Foreign Direct Investment: Trends, Data Availability, Concepts, And Recording Practices*”, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fdi/2004/fditda.pdf>, Erişim Tarihi: 20.05.2014.
- Pramadgani, M. ve Bissoodeal, R. ve Driffield N. (2007), “*FDI Trade and Growth, a Casual Link*” Economics and Strategy Group: Aston Business School, ss. 30-50.

Ruane, F. ve Uğur, A. (2002), “*Foreign Direct Investment Ande Productivity Spillovers In The Irish Manufacturing Industry: Evidence From Firm Level Panel Data*”, Trinity Economics Papers, 6, Trinity College Dublin, Depertmen Of Economics, Dublin.

Saatçioğlu, C. (2006), “*Doğrudan Dış Yatırımlar ve Türkiye*”

Sakarya, S. (2009), “*İhracat Yapan İşletmelerin Finansman Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Araştırması*”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 42, ss.117-134.

Sarısoy, İ ve Koç, S. (2010), “*Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Kurumlar Vergisi Gelirleri Üzerindeki Etkisinin Ekonometrik Analizi*”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 36, ss.133-153.

Sever, E. ve Demir, M. ve Yıldırım, Z. (2008), “*Uluslararası Sermaye Akımlarının Döviz Kurlarına Etkisi*”, Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Gelişmekte Olan Piyasalar Sempozyumu, Bandırma, 24-27 Nisan, ss.126-136.

Seyidoğlu, H. (2009), “*Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*”, 15. Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul.

Seyidoğlu, H. (2003), “*Uluslararası Finans*”, Güzem Can Yayınları, 4.Baskı, İstanbul.

Seyidoğlu, H. (1999), “*Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama*”, Kurtiş Matbaası, İstanbul.

Sezen, S. (2008), “*Türkiye’de İhracat Performansını Etkileyen Makro Değişkenlerin Ekonometrik Analizi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Soydal, H. (2009), “*Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Verimlilik Analizi ve Otomotiv Sektörü Üzerine Bir Uygulama*”, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Haldun%20SOYDAL/SOYDAL,%20Haldun.pdf, Erişim Tarihi: 01.05.2014

Sözen, İ. (2006), “*Ortadoğu Ülkelerinden Türkiye’ye Gelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Değerlendirilmesi (Bahreyn, Kuveyt, B.A.E, İsrail, Suudi Arabistan)*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.

Sun, Q. ve Tong, W. ve Yu, Q. (2002), “*Determinants of Foreign Direct Investment Across China*”, Journal of International Money And Finance, 21, ss. 79-113.

Şener, S. (2008), “*Yabancı Sermaye*”, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

Taş, İ. (2011), “*Türkiye’de İhracatın Çeşitlendirmesi ve Büyüme İlişkisi*”, Yüksek Lisans Tezi, s:43-44, Gaziantep.

Temurlenk, M. S. ve Oltulular, S. (2007), “*Türkiye’nin Temel Makro Ekonomik Değişkenlerinin Bütünleşme Dereceleri Üzerine Bir Araştırma*”, 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, 24-25 Mayıs, Malatya.

Tiryakioğlu, B. (2001), “*Doğrudan Yabancı Yatırımlara İlişkin Uluslararası Düzenlemeler*”, TCMB Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye Semineri, ss.165-184.

Torlak, Ö. ve Kula, V. ve Özdemir, Ş. (2007), “*Türk İşletmelerinin İhracat Performansı Belirleyicileri*”, Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Sayı:1, ss. 103-114.

Türkcan, B. (2008), “*Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyümeye ve Kalkınmaya Etkileri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Ulaş, D. (2003), “*Uluslararası Pazarlara Giriş Stratejisi Olarak Ortak Girişimler ve Türkiye Uygulamaları*”, Turhan Kitapevi, Ankara.

Unctad (1997), “*Transnational Corporations, Market Structure and Competition Policy*”, World Investment Report 1997, http://unctad.org/en/docs/wir1997_en.pdf, Erişim Tarihi: 06.07.2014

Unctad (1998), “*World Investments Report*”.

Uslu, C. (2007), “*Yabancı Sermaye Yatırımlarına Sağlanan Vergisel Teşvikler ve Örnek Çalışma*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Uyarbozdağlıoğlu, Y.E. (2007), “*Türkiye’nin İthalat ve İhracatının Eşbütünleşme Yöntemi ile Analizi (1990-2007)*”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler.

Fakültesi Dergisi, 9(3): 213 - 224Ünlü, S. (2009), “*Türkiye’ye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Türk Telekom Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yapraklı, S. (2006), “*Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz*”, D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 21 Sayı: 2, ss. 23-48.

YASED, (2014), “*UNCTAD Dünya Yatırım Raporu 2013*”, İstanbul.
http://www.yased.org.tr/webportal/turkish/haberler/basin_bultenleri/documents/unctadwr2013-sunum.pdf, Erişim Tarihi: 06.05.2014.

YASED, (2015), “*Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2014 Yılı Sonu Değerlendirme Raporu*”, İstanbul.

Yılmaz, M. (2010), “*Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Deneme*”, Celal Bayar Üniversitesi, S.B.E. Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, ss. 241-260.

Yorulmaz, F. (2006). “*Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türkiye Ekonomisine Etkileri (1990-2002)*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Yücel, A. (2006), “*İhracat Pazarlaması Stratejilerinin Firma Performansı Üzerine Etkileri Hazır Giyim Firma Firmaları Üzerine Bir Uygulama*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Zeren, F. ve Ergün, S. (2010), AB’ye Doğrudan Yabancı Sermaye Girişlerini Belirleyen Faktörler: Dinamik Panel Veri Analizi. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:4, ss. 67 – 83.

Zhang, K. H. (2001), “*What Explains The Boom Of Fdi In China*”, *International Economics*, 54 (2), ss. 252-271.

Zivot, E. ve Andrews, K. (1992), “*Further Evidence on The Great Crash, The Oil Price Shock, and The Unit Root Hypothesis*”, *Journal of Business and Economic Statistics*, 10 (10), ss. 251–70.

<http://www.deu.edu.tr/userweb/onder.hanedar/dosyalar/Metin.pdf>, Erişim Tarihi: 26.09.2014

http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/5267798_p.asp , Erişim Tarihi: 30.09.2014

http://www.haberlink.com/haber.php?query=77190#.vbrzcpl_u_y , Erişim Tarihi: 30.09.2014

<http://www.yased.org.tr/webportal/turkish/yayinlar/documents/dyystrateji-tr.pdf> , Erişim Tarihi: 23.09.2014

http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/Yayinlar/Documents/YASED_UDYRaporu_2014_yilsonu-Subat2015%20tasarim.pdf, Erişim Tarihi: 12.05.2015

<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=94&fn=94.pdf> , Erişim Tarihi: 29.09.2014. ss:19

<http://stats.oecd.org/#> , Erişim tarihi 16.09.2013 ,

http://www.tcmb.gov.tr/research/odemeler/odrapor_20071.pdf , Erişim Tarihi: 23.09.2014

http://www.tcmb.gov.tr/research/odemeler/odrapor_20074.pdf , Erişim Tarihi: 20.09.2014

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu,zul?p=1> , Erişim tarihi 16.09.2013

<http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx> , Erişim tarihi 16.09.2013

<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Odemeler+Dengesi+ve+Ilgili+Istatistikler/Uluslararası+Yatırım+Pozisyonu/Veri+%28Tablolar%29>, Erişim Tarihi: 14.06.2015

ÖZGEÇMİŞ

Çalışmanın yazarı Mustafa İlteriş YILMAZ 18 Temmuz 1990 Malatya doğumludur. İlköğretim birinci ve ikinci sınıfı Fransa-Paris'te okumuş geri kalan ilköğrenimini İstanbul'da Büyükşehir İlköğretim Okulu ve Haydar Aslan İlköğretim Okulu'nda tamamlamıştır. 2004 - 2008 yılları arasında Bahçeşehir Atatürk Lisesi'nde okumuş ve 5 üzerinde 4,00 ortalamayla ortaöğretimini tamamlamıştır. 2008 yılında Sakarya Üniversitesi İşletme bölümüne başlamış ve Şubat 2013'te yine Sakarya Üniversitesi'nde Uluslararası Ticaret bölümü yüksek lisans eğitimine başlamıştır.